

Biblioteka Śląska

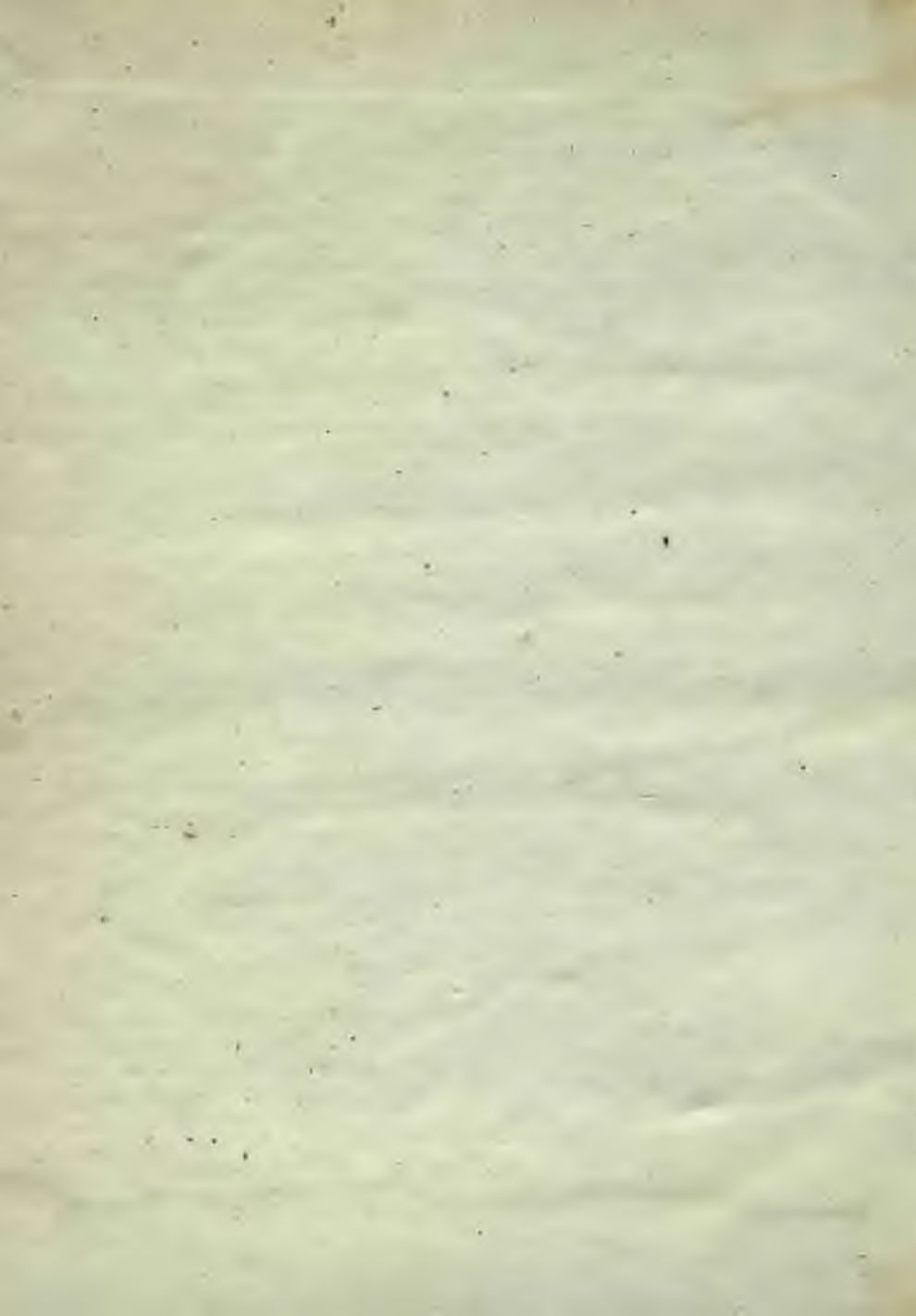
113650

I
MF

CIMELIA

IXVI

Kzg 1 2857/67 100 000

3502

Bibliothek
Zentral-Institut
für
Oberschlesische Landesforschung

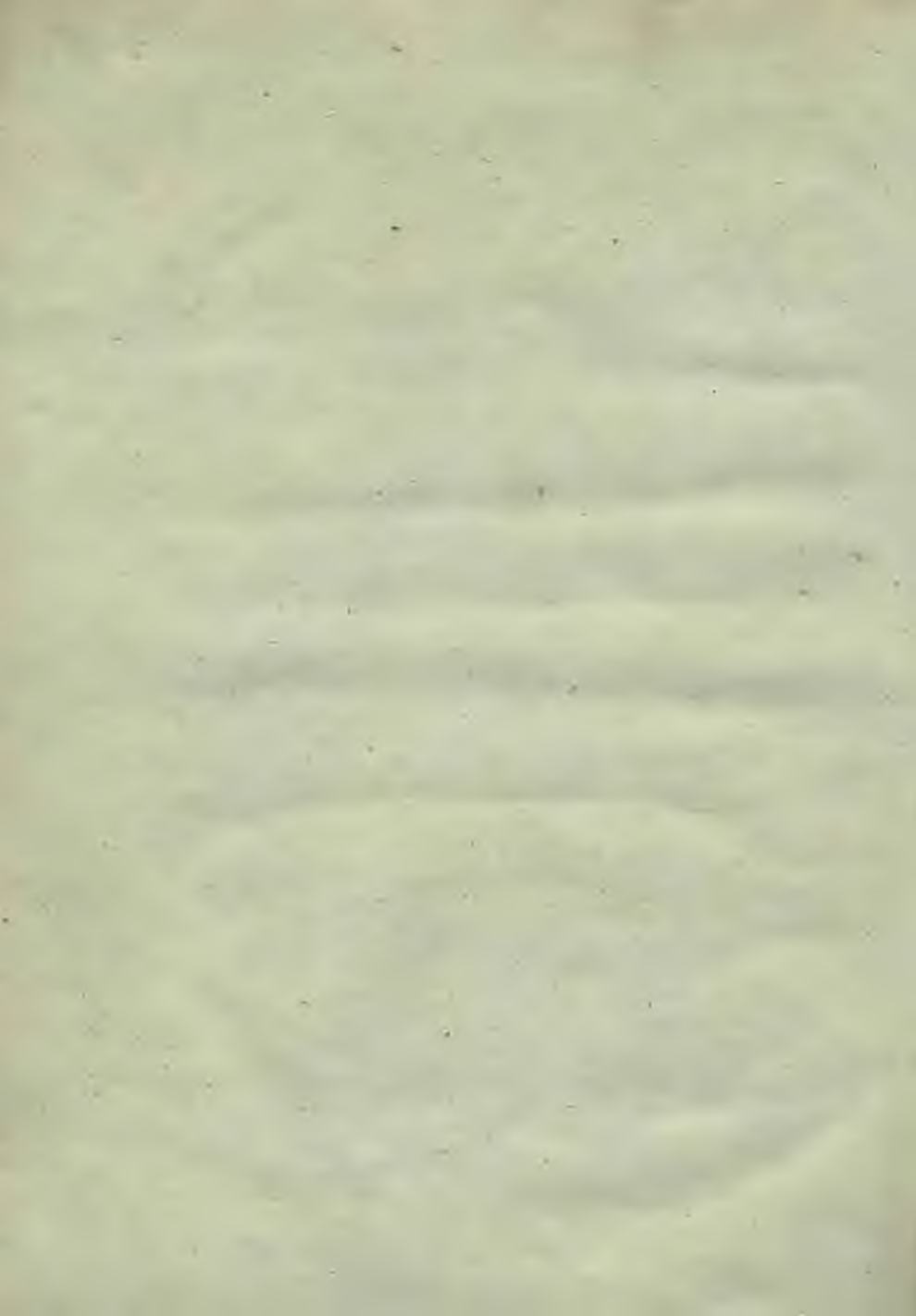
Zentral-Institut
für

Oberschlesische Landesforschung

Bücherverzeichnis 3502

Buchzeichen Nr. A / Polm. f. d. h.

Standplatz Nr. II / 111

PHILIPPI
CALLIMACHI

DE REBUS GESTIS A
VLADISLAO POLONORVM
ATQVE HVNGARO-
RVM REGE

LIBRI TRES.

Bibliothek

Zentrum

Oberschlesische Landesforschung

Antonius Librowski

CRACOVIAE.

In Officina Lazari : Anno Domini,

M. D. LXXXII.

★

Clariss. reg. excell. V. D. Jacobo Goyss.

113650
MF I

* Bibliothek
Weimar

ILLVSTRISSIMO ATQVE
AMPLISSIMO VIRO ANDREÆ
*Sborowio, in Poloniae regno, Sacrae
Regiae aulae praefecto,*

IO. MICHAELIS BRVTII IN
*Philippi Callimachi nouam hystoriae
editionem Praefatio.*

ON NVNC PRI-
mum, Andrea Sboroui,
queri auditi sumus, lauda-
bilem morem pæne no-
bis obsoleuisse, honestan-
di claros homines tū sua
virtute, tum maiorum no-

bilitate, eorum inscriptione, quæ digna luce
posteritatis edimus: & merito quidem, vt no-
bis videmur, queri auditi sumus. Accidit
hoc vero partim eorum culpa, qui genere of-
ficij maxime virtuti debito, aut ad gratiam,
aut ad quæstum abutuntur, eos appellando,
quos nulla insignis virtus illustres reddit; par-
tim eorum ambitione, qui quas ipsi laudes
non merentur, assentationibus leuissimorum
hominum se assequi posse sperant, quorum

scriptis; atque ingenij monumentis celebrantur; partim genere scriptorum, quæ sæpe de ludicris rebus, utinam non de flagitiosis, id quod accidit haud raro, non solum eos non ornant, quibus inscribuntur, sed turpi etiam afficiunt nota pudoris: cum quidem verisimile videatur, quibus maxime scriptis delectantur, a studiosis sui hominibus ornari, Ita debitum summis hominibus genus honoris, per obscura nomina peruulgatum, ijs vile esse cœpit, quibus maxime erat expetendum, & ijs esse dedecori, qui, tamquam leonis exsuuio Cumana bestia, inflati inanibus honorum titulis incedunt: quorum luce, nisi indices earum virtutum sint, quæ dignæ magnis hominibus habeantur; insigni cum offensione, si quæ insunt sordes, positas summo loco produnt: quæ in obscura vita, & domesticis tenebris, conscientiam hominū fugissent. Nam de eorum flagitio, qui non merentibus tantū honorem habent, spe compendij, aut commodi proiecti; perinde atque eorum nequitia requirit., dici satis vehementer haud potest. Honorē enim virtutis præmiū in terris maximum, iam sibi spondent, si superis placet, non

non quos bella ornant pro patria gesta, partem victorie, acti triumphi, sed res aucta malis artibus, ac fenore in immensum exaggeratę opes: quibus iam, prauo rerum iudicio, nostra memoria principatus, & ditiones maximas, e medio conuentu, & foro negotiatores cōsecutos videmus: vt si quādo mihi in mentē veniat, virum principem hoc genere honoris appellare, verear, ne mihi audiendū sit, quod Augustus olim, coruum salutatorem afferenti, dicitur salutatus respondisse: Satis se multos domi habere salutatores; aut, quod Atheniensibus ille respōdisse fertur, statuam in Cerramico pollicentibus: Non se amare gregales. Nullus enim adeo magnus, atq. insignis est honor, quin vulgatus multis, atque infimis vilescat: vt ne auro quidem, aut gemmis, & vnionibus matrone vtantur, si sit eorū promiscuus apud omnes ordines vsus, haud ægre ferentes eo ornatu carere, qui cum nobilitati sit ornamento, sublato rerum discrimine, fortunę insigne non minus, quàm virtutis conspiciatur: quæ vna inter homines, a multis paucos distinxit, quos cætera natura pares, rerum gestarum gloria, & meritis in genus ho-

minum maximis, superiores reddidit. Sed nū-
quam tamen vincet hæc tanta scriptorum li-
centia eorum constantiam, qui ipsi digni lau-
de, eos testimonio suo ornant, qui nō minus i-
psi laudi sint se laudantibus, quam ab illis ipsi
laudati dicantur. Vt enim olim Alexander di-
gnus, cuius effigiem Appelles coloribus, Ly-
sippus ære, Pyrgoteles gemma repræsentaret;
digni illi, quibus tātum hoc munus, regis ma-
ximi edicto permetteretur : ita quos summa
virtus loco excelso constituit, æque digni, qui
testimonio scriptorū illustri posteritati consa-
crentur; ac digni illi quorū scriptis, quasi cō-
municatione quadā reciproca honoris, res a
summis hominibus gestę consignentur. Ac de
me quidem ne mihi multa dicere necesse sit,
qui quasi mihi exprimendi tui animi, atq. in-
genij effigiem, partes sumpserim, & maxima-
rum virtutum, quibus & tibi æque, & patrię
es ornamento; facit sapientissimi regis, & for-
tissimi de me iudicium: qui nisi aliquid in me
vidisset, quare me existimaret parem tanto
muneri ferēdo fore, haud me dignum duxis-
set, cuius stilo res ab illo gestę posterorum
memorię mandarentur. Equidem sentio quā
graue

graue mihi onus impositum sit, & quam tenues meę sint vires eo sustinēdo; sed quo minus oneri succumbam, quanto illud grauius, tanto in me maior excitata industria, & vis in genij efficiet: cum nihil vnquam verius dictum sit, quàm nihil esse difficile volenti; & numquam eximia voluntas fuerit in agendo infelix. Nam illud ipsum, Velle præclare, vbi quis minus etiam quò animum intendit, cursu secundo prouehatur, numquam non consecuta est summa laus: quę non prius in re ipsa, quàm in animi conatu præclaro posita est. Et de me hæc tantum quidem, vel nimis potius multa: de te dicenti latissimum aperit campum, ad tuas persequendas laudes, singularis tua virtus: impedit cursum mea spõte incitato perspecta mihi modestia tua summa, numquam non magne virtutis comes: quę, cum animum expleat conscientia rerum cum laude gestarum, non quærit extra se vberius præmium in alienis laudibus: quibus non magis carere potest, quàm umbra corpus. Quid vero esse in te obscurum potest, summo homine non solum generis nobilitate, & familię splendore, sed virtute tua, vnde
vera

vera nobilitas est, clarissimò, atque amplissimò ? Non patitur modestia tua, atque adeo mea, quòd facile possim, me ex illustribus animalium monumentis commemorare, quot ex vestris maioribus sint summis reipub. magistratibus, & honoribus functi: hoc vnũ, quod vere dici potest, non tacebo, nullum haberi in Poloniæ regno genus honoris, qui maximus, atque amplissimus summę virtuti habeatur, quo non vestra familia & nunc splendeat, & auorum memoria semper clara, atq. illustris floruerit. Est vero ea certa ratio honorum gerendorum, vt cum ijs mandantur, quorum similes maiores tui fuerunt, ijs testimonium reddant non fortune, non gratię, nō popularis aure, sed virtutis, iustitię, innocentię: quę virtutes maximę ita magistratus, & dignitates ornant, vt nullum ipse accipiant a magistratibus, & dignitatibus ornamentum. Sed vetera illa sunt familię vestrę decora, quę magna virtute parta a maioribus, vobis generosam animis cupiditatem ingenerant, cum ijs de magnitudine glorię certandi. Quibus quidem si det aliquis deus, vt repente existant, tum vero vos, hoc nomine, vere suam prolem

prolem agnoscant, & se a vobis vinci in virtutis contentione pulcherrimum, ac speciosissimum ducant: nemo enim vere parens, quin velit liberos, germanam suam effigiem, atque imaginem, se esse meliores. Illa vestra ornamenta habenda, & quę vos vestro merito clarissimos non Polonos solum, verum etiam exteros homines, ad quos fama vestri nominis perueniat, cogat amare, colere, suspicere, ornare titulis, elogijs, inscriptionibus: quę non prius tamen, quam illustres vestra virtus, fidem faciant, vos eo loco natos, qui amplissimus, atque ornatissimus in omni bene constituta repub. habetur. Honores vero illi, quos merita præclara in homines præcurrunt, & vna virtus conciliat: qui vt etiam sint summi, sordent, vbi magis fortunę testes, quam virtutis conspiciuntur. Quod quidem accidat necesse est, vbi in claro homine, cuius quidem, quasi in magna luce, debent conspici multa iustitię, sapientię, fortitudinis documenta: nequitie atque improbitatis exempla insignia spectantur. Claruit in vestra familia hæc laus, vt cum fortuna contenderit maior semper virtus, & magnitudo animi. Nam, vt

nimum vetusta omittam, quę monumentis
literarum sunt a multis consignata, Andree
Sborouij aui tui, cuius vt nomen, ita animi
effigiem refers, Ioannes filius idem senator
amplissimus, idem fortissimus belli dux, nobi-
litate quidem maiorum clarus, propria virtu-
te multo clarior, copiarum regiæ aulæ dux,
vita cum laude acta, Orfensi prælio illo me-
morabili, in quo est cum Moscho debellatū,
insigni gloria est functus. Cuius virtutis æmu-
lus Nicolaus frater, pietatis in patriam monu-
mentum, cuius numquam est interitura laus,
Obertinensi pugna, aduersus Valachos, glo-
riosa morte consecrauit. Inde Martini paren-
tis tui beatam, & numerosam subolem floren-
tem nobilitate, domesticis copijs, bellica glo-
ria, eloquentiæ, atque ingenij laude, omnibus
animi, naturę, fortunę bonis ornatissimam,
insigne humanarum rerum felicitatis exem-
plum vestri homines viderunt, fama apud na-
tiones exteras peruagata celebrauit. Sustulit
iuuenem Martinum natu maximum imma-
tura suis, acerba patrię mors, bello Liuonico,
sed vt ex vnius occasu, maioris glorię ortus
nobilissimam familiam clarissima luce illu-
strarit,

strarit, cuius est nullus vñquam futurus oc-
casus. Nam Petrum Sborouium fratrem tu-
um Palatinum eundem, & præfectum Craco-
uiensem, qui summus semper est habitus ho-
nor in Polonię regno, eodem tempore vidi-
mus ita amplissimum gerentem magistratum,
vt magnitudinem honoris, auctoritate æqua-
rit, parta opinione ingenij, sapientię, facultate
dicendi summa; Ioannem Gnesnensem castel-
lanum, eundem regiarum copiarum ducem;
te summum aulæ regiæ præfectum; Samue-
lem, Christophorum in spem certam eorum
honorum erectos, quos numquam summa
virtus, cōiuncta cum pari nobilitate desidera-
uit. Hoc enim visus est spectasse pater vester,
vir sapientissimus, vt cum omnia in vobis in-
signia essent, fortunę, corporis, animi bona, litte-
rarū & bellicę glorię decus, nihil esset virtute,
& magnitudine animi luculentius. Ac de alijs
quidē, si est vita superstes par iustis votis futu-
ra, quod me iuuat sperare, dabitur alius dicen-
di locus: de te quidē, ob eam causam, agam
paucis, quòd tuę virtutes collocatę excelsò,
atq. illustri loco, nec prædicatore indigēt, nec
teste, & ipse semper dedi operam, vt, quos mi-

hi patronos adoptarem, ij mihi essent orna-
mento; vnum ipsi a me referrent testimoni-
um laudis luculentissimum, vt, si quid in me
iudicij esse homines existimarent, eos crede-
rent a me delectos, non, quibus ego mea ora-
tione lucem afferrem, sed quorum ego splen-
dore clarior ornatiorque essem. Vt enim qui
in tenebris agunt, vnam poscunt lucem, quam
qui desiderant, vitam sibi acerbam ducunt,
cuius illa vita, atque anima est; ita qui minus,
ipsi e claro loco sua virtute elati conspiciuntur,
ad eos confugiunt, quorum auctoritate, &
gratia, lux quam a se non habent, ea agenti-
bus, quę sint digna laude, oboriatur. Insigne
vero argumentum habet ad virtutem exag-
gerati animi, vnum deligi e multis, a quo lu-
men expetatur ad verum glorię decus: quod
naturę instituto, est nato homini amabilissi-
mum in vita habendum. Nam, vt ipse de me
loquar, nemo ita male de me existimet, vt in
eorum delectu habendo, quibus me dedam,
quos duces, auctores rerum omnium habe-
am, in quorum tutela, & præsidio acquie-
scam, patiar a me iudicium desiderari. Quis
vero ita est excors, qui cum luce indigeat, &
pateat

pateat a sole, claro, & sereno die, eam a face,
& a funali petat? Neque ego vero in te pri-
us spectavi fortunam, & quę alijs sunt prima,
nobilitatem, splendorem generis, familię am-
plitudinem; quàm quę tua vere sunt, omni
fortunę munere celsiorem, atque erectiorem
animum, earum artium decus, quę viris for-
tibus ad res magnas gerendas aditum patefa-
ciunt, glorię studium, cuius cupiditate incen-
sus, damnato inertī otio domi, in externam
adolescens militiam profectus, clarissimum
tuę virtutis documentum dedisti, grauissimo
gerendo bello, quod aduersus potentissimum
hostem, pro tuenda maiestate Christiani no-
minis esset susceptum. Neque in te est con-
stantia vñquam desiderata vitę instituto tu-
endo: ita enim pacis tempore senator inter
principes de repub. sententiam dicis, vt dela-
to tibi munere recte obeundo, debitam pie-
tatem patrię pręstes; foris apud regem fortis-
simum gerenda re, aduersus hostem bellicis
copijs, militum numero, situ locorum, soli, &
cæli inclementia creditum inuietum; in ex-
peditionem eundo, per silvas squalore horren-
tes, & vastas solitudines, quā numquam ho-

mines vestigia impreſſerunt , militem ducendo, nihil tibi reliqui faceres ad ſummam laudem : cuius monumenta illuſtria in Polonorum annalibus cōſtituta in omni poſteriorum memoria exſtabunt. Quę quidem qui intuentur facile intelligunt , neque tibi laudatorem quærēdum, qui circumfuſus rerū abs te geſtarum gloria, cumulate habes, vnde in poſteros redūdet; & recte feciſſe me, qui, cum paucis, te tantū mihi patronum ſtatuerim adoptādum. Atq. hæc quidē tua ornamenta ſunt in omniū oculis poſita; illę ſunt tuę interiores laudes; in conuiētū, & ſermone cum tuis, cum exteris, facilitatis, commoditatis, obſequij, comitatis, munificentię, liberalitatis : quę virtutes proprię morum, & ingenij in viro principe quanti faciendę ſint, eorum exempla docent, in quibus, quamquam rerum geſtarum gloria clariff. hæc morum elegantia, & ingenij facilitas eſt deſiderata. Cum tu vero es in omnes alios prolixus , tum es maxime effuſus in noſtros : quos apud te eximios ita in honore habes, vt nemo ſit in Italia natus , qui , vbicumque ſis, non credat ſe habere acerrimum paratum patronum. Nam & nunc habes in tuorum numero

mero Sebastianum Criuellium, & patria nobilitate, Mutinę e clara familia natum, & ijs artibus instructum, quę nisi in eo insignes essent, neque illum rex maximus dignum honore equestris ordinis, quo illum ornauit; neque tu dignum adeo censuisses, cuius fidei, quę sunt tibi in vita carissima, & cum ijs te ipsum credidisses. Hę me causę mouerunt, fatis per se graues, vt nihil præterea accederet, qua re te eo loco haberem, quo vir nobilissimus, & multis suis, multis maiorum meritis amplissimus colendus mihi obseruandusque videretur. Quid cum his accessit eximium tuum de me iudicium, quem vix tibi cognitum fama, in magna principum celebritate, vt non posset tuum officium obscurum esse, complexus summo amore, ac pari verborum honore profecutus es? Mei vero ego citius potero, quam eius diei obliuisci; qui non solum mihi illuxit honestissimus, quod illustri loco mihi contigerit vobiscum conuiuium inire, summis hominibus, sed quod licuit alibi te referre eius testimonium laudis, quam numquam ego agnouit, tum ob eam causam tacitus agnoscere visus sum, quod mihi, cui multum in facultate

dicen-

dicendi tribuebas, verba deessent, quibus tibi, pro tuo in me merito, parem gratiam referrem. Cuius mei studij declarandi causa, & vt simul debitus familie tue honos habeatur, placuit tuo nomini inscriptam Philippi Callimachi historiam in lucem emittere, cuius exemplar manu scriptum mihi vir illustrissimus P. Sborouius Palatinus Cracouiensis frater tuus dono dedit, paucis ante mortem diebus. Qua de historia cum luculenter, & ornate, tum grauissimis de rebus scripta, multa mihi essent dicenda, si hoc modo vnius epistole angustia paterentur: vnum hoc dicam, & quidem non sine iustissima querella nostrorum temporum, factum esse, per infinitam quandam scribendi licentiam, qua nostri homines, inanis glorie æstu incitati feruntur, vt clarissima monumenta doctorum hominum, in magna scriptorum turba obruantur: qui paullo supra nostram ætatem magna eloquentie gloria domi forisque floruerunt. Nouitate enim fere homines vitiis humani ingenij, non magnitudine, & præstantia rerum ducuntur; vt non ea laudent, quæ docet ratio esse laudanda, sed quæ noua, & non antea excogitata, vix
venit

venit in mentem credere, cum sint, fieri vlla
ratione potuisse: quod a sapientium homi-
num iudicio longe alienum est: qui non spe-
cie rerum mouentur, sed quàm venustè, con-
cinne suis partibus omnibus aptè, perfectæq.
sint, siue sint artis, siue nature, sibi spectandum
existimant. Itaque ferunt, Zeuxim nobilem
pictorem, cum celebrem illam hippocentauro-
rum tabulam spectandam populo dedisset,
&, ingenti hominum concursu factò, multo-
rum voces audisset, ita nouū tabulæ argumen-
tum laudibus efferentiū, vt de pictoris inge-
nio, & recōditiore artificio ne verbū quidem
facerēt; iratū continuo velari tabulam, ac fu-
os referre domum iussisse. Sapientes homi-
nes, quibus nihil est nouum, totum hoc po-
pulo remittunt: neque, si quod signum e mar-
more, aut ex ære spectant, illud probant ex
argumenti nouitate, sed ex eius arte, atq. in-
genio, cuius ex officina prodijt, siue ille pri-
scis temporibus, siue nostra memoria florue-
rit. Perdiu iacuit politissimus scriptor hac tem-
porum iniuria, quasi in obliuionis tenebris:
cuius scripta, si cum multis conferantur, quæ
quotidie fere in lucem emittuntur, facile ap-
pareat

pareat, quantam iacturam: politiores litteræ fecerint, quæ tamdiu huius scriptoris luce caruerunt. De cuius ingenij laudibus ita illustria doctorum hominum testimonia exstāt, ut si illius nulla scripta supersint, quæ eorum de se iudicium tueantur, cumulate in primis laudatus videri possit. Itaq. hoc præstitimus, quod nostræ fidei, atque ingenuitatis certum munus visum est: ut ex his omnibus quasi instauratum veræ illius gloriæ monumentum, cuius memoria plane exoleuerat, posteritati consecrarem: magna spe futurum, ut, hoc nomine, studiosi rerum cognoscendarum homines, partem nobis eius fructus, quem, Callimachi historia legenda, sunt relaturi, æquo animo referant acceptam; tibi quidem, quod eam nomine tuo illustrissimo, quasi vallo muniendam statuerimus, facile simus nostrum in te studium, atque observantiam probaturi. Equidem semper in eo elaboravi plurimum, ut illustranda eorum gloria, quorū essem virtutem æmulatus, facerem fidem, ad eandem ingenij laudem mihi comparandam, vires pares, animum certe, qui vnus in rebus omnibus spectandus est, nemini debitam virtuti
laudem

laudem invidentem haud defuturum. Ad hoc
accessit impositum mihi munus a rege sapi-
entissimo scribendi Pannonicas res, quarum
iam iustum volumen confecimus, vt in eo-
dem argumento versatus, in quo plurimum
Callimachus præstitit, & quidem in eadem
regia, in qua ipse maxime auctoritate, & gra-
tia floruit, videar, quasi vicarius tam præclari
operis, hoc fidei, & constantiæ meæ officium
haud negligere potuisse. Valeas diu felix, &
patriæ, & tuorum eximium decus: qui, non
tua malis, quàm patriæ & tuorum causâ esse
felix. Datum e Regia Cracou. clb. Io.
XXCij. V. Idus Februar.

PHILIPPVS CALLIMACHUS ortus dicitur Sangeminiano, nobili Etrurię oppido, quod a Desiderio conditum, qui vltimus Langobardorum regum in Italia regnavit, olim in Senensium, tum in Florentinorum ditione erat. Quę causa nonnullis fuit, vt eum Florentinum appellarent; dignum certe habitum, quem, propter summam eruditionem, & politiorum litterarum elegantiam, adeo nobilis patria sibi ciuem adoptaret. Is inter multos, quos claros litterarum fama Pij Secundi pontificatus Romanam exciuit, celebri tum academię Romę, cuius erat princeps Pomponius Lætus, vir in eloquentię studijs illustris nominis, sese addixit, & quidem ijs auspicijs, vt breui carus omnibus; apud pontificem, ingeniorum æstimatorem acerrimum, præcipuo in honore fuerit. In cuius demortui locum, Paullus Secundus suffectus, parum æquus studiosis hominibus ingenuarum artium, magnum eorum numerum ex vrbe eiecit, cum Pij pontificis memorię infensus, insigni ærarij iactura que-

quereretur , otiosos , & inertes homines ali,
quorum industria nulla in re vſui reipub. ef-
ſet. Auxit Paulli odium in eum ordinem, ſiue
a vero orta fama, ſiue temere ſuſcepta ſuſpi-
cio, illuſtres adoleſcentes ingenij gloria , qui
Romane academie nomina dediſſent, aucto-
re Callimacho , in eum coniuraſſe, commu-
nicatis conſilijs cum Pomponio Laeto, Bapti-
ſta Platina, alijs, quos tum litterarum decus,
atq. eloquentie fama commendabat. E qui-
bus, iam inde ab initio pontificatus, auſus Pla-
tina ſuſcipere communem cauſam, litteras ad
illum dederat querellarum plenas , quarum
hæc erat ſumma : Quando Romano pontifi-
ci per imperij poteſtatem licuiſſet, doctiſſimos
homines, atque innocentiſſimos, indiſta cau-
ſa, damnare, cogere in ordinem, multare ſti-
pendijs, ex ea vrbe pellere, in qua ſedes, & do-
micilium Chriſtiani imperij eſſet : non debe-
re illum ferre iniquo animo, ſi pulſi, per ſum-
mam iniuriam, de auctore iniurie, id quod
permitterent diuina omnia, atq. humana iu-
ra, quererentur. Adituros ſe Chriſtianos re-
ges, liberas ciuitates, nationes exteras omnes,
qua coleretur Chriſti nomen, omnium fidem

imploratuſ, vt, indiſto patrum concilio, ad
quos legitime congregatos eſſet iuſta a pon-
tifice prouocatio, reddere cauſſam, honeſtiſſi-
mis hominibus inuſte ignominie, atque illa-
tæ iniuriæ cogeretur. Neque hanc ſcribendi
libertatem Platina impune tulit. Nam in car-
cerem iuſſu pontificis coniectus, & compedi-
bus vinctus, iuſſus eſt cauſſam dicere, dato mi-
niſtris negotio, vt de eo tormentis quære-
tur. Atque hanc ille ærumnam, ſe per quattu-
or meſes tuliffe ait, ſæuiſſima hieme, cum
excelfa turri incluſo, & ventis omnibus ex-
poſita, ne ignis quidem facultas daretur, quo
vi frigoris membra rigentia foueret. Veriſi-
mile quidem eſt, homines ſuoſte ingenio a-
cerriſimos, & vt impotentes contumeliæ, ſic iu-
ſto dolori vlciſcendo pares, quem contume-
liæ memoria alebat, de adhortandis regibus
ad cogendum concilium cogitaſſe: id quod
tum coram oratione præſtare, tum ſcriptis fa-
cile eruditis hominibus, & diſertis licebat.
Itaque & Pomponius Lætus Venetijs retra-
ctus, quò ſe receperat, pontificis offenſionem
veritus, & cum Platina iam ſemel defuncto
vitæ discrimine, adoleſcentes permulti; quos
tormentis

tormentis subiectos, magnitudine cruciatuū
tortores idē fatigasse ait ; in his Augustinum
Campanum , quem vnicum Italię decus ap-
pellat, & adolescentē optimum, cum vim ciu-
ciatus non ferret, mortuum esse dum torque-
retur, affirmat. Ergo Callimachus siue con-
scius consilij, periculum facere suę constantię
in tormentis non auderet ; siue falso insimu-
latus, calumniam etiam sibi timendam statu-
eret, apud eum , qui idem calumnię auctor,
& iudex esset futurus; meliore consilio de me-
dio discedens, ad Casimirum regem in Polo-
niam confugit, minus pontifici æquum, quòd
in regni Boemici petitione, Matthię Vngaro-
rum regi, aduersus Vladislauum filium compe-
titorum, fauebat. Ita moderator adolescen-
tię liberis datus, sic se gessit medius inter pa-
rentem, & liberos, vt, regi facile suam graui-
tatem ; liberis moderationem , atque indul-
gentiam probaret , Ioanni Alberto in primis,
apud quem, post patris mortem, potitum re-
gno , hospes , non maiorum nobilitate , non
sua , non titulis , non vllis gestis honoribus
commendatus, ad summam potentiam est e-
uectus. De quo quidem quid scriptum reli-
querit

querit auctor grauiſſimus Martinus Crome-
rus, libro XXX. rerum Polonicarum ſubijce-
cere libet. Obijt, inquit, etiam eodem anno
(hoc eſt CCCC XCVI. Kal. Nouembr.)
Philippus Callimachus : cuius mors non in-
grata Polonis accidit. Fuit is natione Thu-
lcus, orator , & poeta non inelegans , & acri
ingenio præditus, verſatus aliquamdiu in mi-
niſterio Pij Secundi pontificis max. Deinde
verò , cum ſucceſſor Pij Paullus Secundus ,
Pomponium Lætum, Platinam , & quosdam
alios viros eruditos amicos Callimachi , ſiue
quòd de religione male ſentirent , ſiue quòd
in ſe conſpiſſaſſe dicerentur, prehendi iuſſiſſet:
Callimachus , Caſimiro adhuc regnante , in
Poloniam profugit, & pro præceptore regijs
filijs fuit. Cum autem in familiaritatem Io-
annis Alberti ſeſe infinuaſſet: plurimum, apud
eum gratia, & conſilio valuit, vſque adeo, vt
cum Ioannes Albertus rex factus eſſet, Calli-
machi arbitrio magiſtratus, & honores man-
darentur, & res pleræque omnes publicæ , &
priuatæ regis gererentur. Qua re ingentem ſi-
bi inuidiam apud Polonos Callimachus con-
flauit : quæ tamen metu potentiæ eius occul-
ta ali-

ta aliquamdiu, quodam tempore, cum is legationem, regis nomine, apud Venetos, & Pontificem maximum obiens, rediturus esse in Poloniam non putaretur, in apertum erupit. Sed rursus, eo reuerso, non tam resedit, quàm dissimulata est, quoad ille vixit. Ad tyrannidem incitare regem, & beneficia, decretaque eius vendere siue creditus, siue insimulatus est. Et ita sane hoc fit, vt ij, qui principem, aut aliquem tamen gratiæ locum apud reges & monarchas obtinent, difficulter inuidiam, & obtrectiones hominum vitare possint: quibus nonnunquam perculsi e summo gradu in imum decidunt. Neque enim facere possunt, quin multos offendant, dum quibusdam prodesse student. Et illos autem, quos euexerunt, æmulos plerunque experiuntur, præsertim, si vel externi sint, vel genere opibusque inferiores, vel auari denique.

Hæc Cromerus: cui magis fides habenda est, quam Iouio, qui temere credita, temere edit hausta e fæce vulgî: Apud veterem amicum Vilnæ occultatum semiexsulem fato cessisse, ita vt, morte celata, sine funere arefactus tepore clibani in armario seruaretur. Sed

Iouius non est audiendus: cuius vna cura fuit, multa scribere; quam recte, atque ex grauis scriptoris fide scriberet, aut perexigua, aut nulla. Scripsit Callimachus amorum librum vnum; Ladislai Iagelonis Vngarię & Polonię regis res gestas; Attilam; ad Innocentium Octauum Epistolam de Polonorum regum laudibus; De Tartarorum moribus librum vnum; & alia nonnulla, quę eius ingenij, atque eruditionis monumenta apud posteros insigni cū eius nominis laude vigeant. Conditus est Cracouię in Trinitatis æde æreo sepulchro, quod virtutis, ingenij, eruditionis ergo, mortuo exstruendum Ioannes Albertus rex magnifice curauit, hoc, quod infra legitur, carmine inciso.

Hic iacet, heu, patria procul à regione sepultus

Progenitus Thusco sanguine Callimachus.

Quem fatum varijs aduersum erroribus egit,

Inuictumq, his tandem constituitq, locus.

Illius at postquam virtutem regia sensit,

Vidit florentem Sarmatis ora virum.

Qui memor hospitij tam mitis, contulit isti

Consilij regno commoda multa suis.

Quod sentit præsens, & postera sentiet ætas:

Cuius

*Cuius iudicium sanctius esse solet.
Plura quòq, aggressum, & quædam maiora parantem,
Haud opportuno tempore, mors rapuit.*

I A N I V I T A L I S.

*Anea Callimachi, quæ circumplectitur ossa,
Depositi meritis nobilis urna sui:
Anea sit quamvis, multo est pretiosior auro
Etrusci felix hospita Callimachi.
Ipsi etiam, Italia, tantum decus, auspice, adepti,
Ad sacra conueniunt busta Boristhenides:
Exsultantque mero, & choreis, referuntque vicissim;
Dedicat hæc Crispo Sarmatis ora sua.*

L E C T O R I S.

Errata, si qua occurrent, permittimus tibi, amice lector, emendanda: sunt enim leuissima: Unum memorie in præfatione Bruti: cuiusmodi quis interdum non admittit? tertia pagina, duodecima linea, ita leges: quod Corinthijs Scipio ille Africanus respondisse fertur, celebri loco statuam pollicentibus, sibi displicere turmalles. Vale, & ignosce erratum fatenti.

CALLIMACHI

IN LIBROS TRES, DE REBUS
GESTIS A VLADISLAO POLONORVM
ATQVE HVNGARORVM REGE,
AD CASIMIRVM REGEM
PRÆFATIO.

PETRV M DE BNI-
no, VLadislauienſem epiſco-
pum, deus naſci, Rex inui-
ctiſſimè, in regno tuo voluit:
non ſolum, vt eſſet in his, quæ
ad rem diuinã attinent, quod-
dam priſcæ ſanctitatis ſpecimè,
veræque religioſorum pontifi-
cum imago; ſed etiam, vt haberes in humanis conſilia-
rium, prudentia, fide, conſtantia, grauitate antiqua præ-
ditum. Is aliquando, cum D. Caſimiro filio tuo (qui
aut omnino nunquam naſci, aut perpetuus eſſe debuit)
ſermonem quom haberet de rebus a maioribus tuis, ma-
gno animo, excellenterque geſtis, deſcendiſetq, tandem
in mentionem VLadiſlai illuſtriſſimi ſuſtris tui, quem ſi-
bi Hungari præfecerant, poſt regis Alberti mortem, et
ſimul multa repeterent, de varietate fortunæ, actionũq,

Et consiliorum, quibus Hungariam tenuit, usq; ad pugnam illam cum Turcis, post quā in terris minime comparuit; visa est ambobus res dignissima, quæ literis mādaretur: ut pote, quæ legentium animos præcipua quadam voluptate explere posset, propter ancipites, variegq; memorabiles euentus rerum, ac temporum in bellis, quæ min illic casuum vicissitudine, aut extrahi, aut confici contigit. Quandoquidem per id tempus, viribus suis Hungaria, non secum tantummodo per ciuilem dissensionem sæpe confligit, sed in externos quoque, studio religionis nostræ, arma sub Vladislao mouens, felicitate pugnandi adeo cæterorum Christianorum, ad Turci nomen fructos, deiectosque iampridem animos erexit, ut pauci admodū in tota Europa tunc fuerint, qui ad Christianæ rei, ac nominis defensionem, vel momenti, vel consilij aliquid non attulerint. Petierunt igitur a me id negocij assumi, & literarum lucem adhiberi dictis, factisq; per se quidem splendidis, & magnificis, sed quæ obliuio paulopost obscuritura foret, si scriptorum monumentis non illustrarentur. Itaque ego, qui scirem, meum esse, considerare, non quantum possim, sed quantum debeam studij, operæ, facultatisque conferre, te, ac tuis omni veneratione, ac laudum genere celebrandis, et, si fieri possit, consecrandis, interque immortales, ac beatos referendis, quippe qui, vltim etiam, quam impudentis votum optare auderet, me adeo extuleris, atque ornaueris,

ut ne

ut ne locum quidem tibi, aut domi, aut foris, augendi mei aliquem reliqueris: id, quod in tuam, tuorumque laudem, ac gloriam petebatur, pro virili mea, me facturum recepi. Nolui enim, quom referendi aliquando tibi gratiam, facultatem minime sperare possem, videri etiam voluntatem defuisse. Licet igitur intelligerem, plus mihi imponi, quam quod aptissime ferrem, quoniam in alterutro peccandum erat, subire incruditi ingenij, quam ingrati animi notam malui. Nam, etsi scribendo illustrissimi fratris tui sublimia facta, verbis minime æqua uero (quom virtutis etiam infælices exitus, laude non careant) non dubito futuros, quos grati animi mei voluntas moueat, ut quare scripserim, potius, quam quomodo, considerent. Tu quoque, qui me in re ista videas plus ausum, quam præstare posse sperarem, minime dubitare debes, non mihi, sed fortunæ meæ, ascribendum esse, quicquid est, quod in tuam, tuorumque gratiam non efficio. Cæterum, priusquam explicandorum seriem aggredior, quom regionum, de quibus habenda est mentio, tempus, pleraque nomina commutarit, quo facilius, ubi, & a quibus nationibus, quidque gestum sit, intelligatur, maxime ad rem pertinere putavi, earum terrarum situs, veteresque appellationes, quantum diligentia, & coniectura consequi potui, nominibus, quibus hodie nuncupantur, accommodare. Ultimi Europæ ad orientem, ac septentrionem anguli, quem Sarmatiam dixere, meridionale

A ij

latus,

latus, quantum est inter Thyræ, Axiacumque amnes, ad Euxinum mare porrectum, et plerisque in locis, maxime circa littus Ponti, etiam ultra Axiacum, Podolia nunc appellatur. Inde Russia est usque ad Borysthenem: cuius utramque ripam, ubique sursum ad caput ipsius obtinet: deinde inter orientem, ac septentrionem conuersa, supra Tanais ortum, ad Rhiphæos montes porrigitur. A quibus alteri demum fronte in Sarmaticum Oceanum ultra Chersinicum ad Furstam fluuium; altera vero in Asiam ad Hyperboreos, Hippofagosque Sarmatas procurrit. Quicquid vero, velut a tergo Russiae, inter ipsam Tanaimque, et Mæotidem remanet, Tartari tenent. Lituania vero, interiori Sarmatiae ad Venedicos, Bondinosque montes obtinens, qua meridiem, atque orientem spectat, Russiae obteditur. Eius autem septentrionalia, Liuania excipit, ac Prussia, & Pomerania. Quæ regiones a Bondinis, Alanisque montibus, reliqua Sarmatiae occupant ubique ad oceani littus. Ab occidente vero ad Lituaniam, iungitur Masouia, circa ripas Istulæ fluminis; qui ab ea parte terminus est Sarmatiae. At superioris Istulæ ad fontem, tum campos, inter montes, qui Sarmatici dicuntur, atque ortum Istulæ interiectos, præterea montes ipsos Sarmaticos, Poloni tenent: quorum regio in finibus utriusque posita, tantumdem fere in Germaniam, quantum in Sarmatiam protenditur, per ea loca, quæ Ombrones, Saboci, Sidones, & Visburgi,

burgi, ab initio incolabant. Cæterum, quæ Germaniam incurrit, coniungitur Slesię: quam subinde Moruuiam a tergo, occidentem versus excipit. Slesiam vero, & Moruuiam Quadi olim, & Marcomanni tenuere sub rege Morobando, a quo Moruuiam mutatis, abiectisq; quibusdam literis, dictam crediderim. His duabus regionibus, Boemia ad aquilonem inter montes, qui Sudetę dicti, & Siluam Semanam adiacet, Hungaria vero, quæ Pannonia dicebatur, non ubique, ut olim, Danubium habet ad septentrionem, sed, superato flumine, hinc in Germaniam, illinc in Iazigas Metanastas se extendit, versus Carpathium montem, sub quo Scepusium a Polonia procurrrens, in fines Hungarię desinit. Reliqua vero, Iazigum Metanastarum, & adiacentia Tibisco amni, Hungari Transiluaniam vocant: cui adiuncta est montana Valachia, inter Danubium, & Carpathum, quæ a maioribus Dacia vocabatur. Huic velut a tergo, ad occidentem apposita est Bossina, quam Rascia, & Seruia contingunt, illis in locis cum ea sita, quibus superior Mœsia, et Dardania olim cõtinebatur. At Bulgaria inferioris Mœsię partem, & utrumque latus Hemi montis, iugaque ipsa obtinet, usque ad Triballos, in quos Bossinę orientale latus desinit. Alteram vero Valachia, cui Moldauię nomen est, a flumine hoc tempore, apud antiquos inferioris Mœsię pars fuit: protenditur autem inter Danubium, & Thy-

nam, ab Ienſſo amne montanæ Valachiæ termino, uſque ad Euxinum. Harum autem regionum fines omnes, nationeſque, eas incolentes, atque urbium ſitus deſcribere ſuperſedi. Non quia longum fuiſet, & laborioſum; ſed quia ad hiſtoriæ inſtitutum ſatis quæ dicta ſunt, ſufficere putavi: eo tantummodo adiecto,
Cincouiam ſcilicet ſedem regiam in Polonia, Budam in Hungaria, Vilnam vero in Lituania metropolim eſſe, ac principis domicilium.

7.
P. CALLIMACHI

DE REBUS A VLADISLAO

REGE POLONORVM, ATQVE

Hungarorum Gestis

LIBER PRIMVS

SIGISMUNDVS
rex Hungariæ, qui ultro ad
imperium accitus, Boemos quo-
que sibi postea subiecerat, tanta
moderatione annos supra quin-
quaginta regnavit, ut quom si-
ne virili prole tandem mortem
obyisset, Hungari nemini subesse maluerint, quam duci
Austriæ Alberto, cui iampridem Sigismundus unicam
filiam suam matrimonio coniunxerat. Videbatur leniri
posse desiderium mitis, et sancti regis, si eius filiam apud
se regnare intuerentur. Quæ persuasio subinde etiam
pene profuit illius nepoti nondum nato. Nam quom Al-
bertus quoq, haud multo post delatum ad se regnum, gra-
vida vxore, vita excessisset: optimates Hungariæ fre-
quentes una cum oratoribus Despoti Rasciæ, ac Ciliæ
comite

comite ad reginam Budæ agitantē conuenere, cœptumque est agi de regni statu constituendo. Et primo quidem nihil exaudiebatur, præter voces felicem faustūq; partum reginæ ominantium, asserentiumq; minime prius de nouo rege referendum, quam illa peperisset: deberi id Sigismundi recentibus meritis, qui paterna in omnes charitate, regnum tenuisset: non tentandam temere fortunam externis regibus experiendis; quom domi iam forsā affuturus esset, qui aui sui eos æquabilitate gubernaret. Valuissetque publicus fauor, & gratissima omnibus Sigismundi memoria, si Ioannes Huniadianus ante omnes prioris, suæque ætatis magnos viros, rerum militarium ciuiliūque artium peritia memorabilis, vrgentium periculorum non admonuisset, propter Sindero uiam oppidum cum vniuersa pene Rascia, iam tum a Turcis occupatum, sublatumque veluti murum, quo illis obiecto, Hungaria satis tuta videbatur. Ea vox quasi frænum a mortui gratificatione curam omnium in præsentēs necessitates conuertit. Cœpitque ipsorum animis obuersari regni orbitas, & Turcorum indies maiores vires, iterque ad se plane illis patefactum. Præterea in partu reginæ, etiam ut votis omnium corresponderet, dum puer coalesceret, parum momenti fore constabat, ad regni curam, & tutelam, quom interim virorum animi muliebri regimen aspernarentur, propter imbecillitatem plerumque illi insitam sexui, et si curatores postu-

mo as-

mo assignarentur, intelligebant regium fastum, regiaſq; cupiditates in paulo ante paribus conditione, vel perferre, vel explere durissimum fore. Sed & regina non mediocriter animo sollicita, haud satis constituebat secum, quidnam maxime in deliberatione tam ancipiti eſſet expetendum; quom aut filio, si nasceretur, regnum abrogandum, aut Turcis prodendum appareret. Sed neq; exploratum habebat marem nasciturum, vel tam beniuola in se, ac suos Hungarorum studia, etiamſi difficultas aliqua ingruisset, ad extremum permansura. Diuerſis igitur diuerſa probantibus, nihil æque ab omnibus laudabatur, quam si Vladislauſ rex Poloniæ paulo ante puberem ætatem ingreſſus, cuiusque indoles, ac virtus velut humanum modum ſupergreſſa, iam tum magno famæ conſenſu celebris erat, viduam reginam vxorem duceret, gentis vtriusque rerum ſummæ præfuturus: id vnicum columen aduerſus domi foriſq; imminentes turbas, si ea affinitate Polonorū robur inuictum rei Hungariæ iungeretur. Sed nihil æque Vladislai aſenſum remoraturum apparebat, quam naſcendorum ſibi liberorum incerta ſucceſſio, propter ventrem, quem regina ferebat. Atq; ideo, non aduerſante illa, in id conſenſum, si puer nasceretur, vt Austriæ, ac Boemiæ præſet. Liberi autem noui regis, si qui procrearentur, in Hungaria regnarent. Eaque conditione regnum, & coniugium perferri ad Vladislauſ placuit. Ita tamen, vt non prius de liberorum ſucceſſione quicquid diceretur, quam

ex diuerso eius rei mentio illata foret. Designati ad id munus omnium consensu episcopus Segniensis, Mathico Talaucius, Emericus Marcellus, Ioannes Perenus, Ladislaus Palancius. Quibus Cracouiam venientibus Uladislaus, ad mille passus, obuiam misit fratrem suum Casimirum, a quo mutua gratulatione suscepti, atque in ciuitatem inducti sunt. Postridie vero in curiam acciti, ita ad regem verba fecisse traduntur: Si vicinitas, & rerum variæ occasiones, ac tempora non coniunxisset regnum nostrum cum tuo multis fœderibus officiisque mutuis: virtus tamen, & fœlicitas tua, rex inclite, nobis dignissima visa foret, quæ, dubijs rebus nostris, imploraretur. Quom enim cordi non fuerit deo optimo maximo, Albertum apud nos regnare, in cuius electione secuti eramus, non quod expediret, sed quod a gratis animis recens, atq; eadem acceptissima omnibus Sigismundi memoria exposcebat: quod facturi prius fuerant, si, saluo officio, licuisset, te, qui rex noster sis, vniuersi, quorum interest, vnanimi sententia elegerunt. Omittimus illa prosequi, quod indoles tua vere regia, quod maiorum tuorum decora illos pellegerint, vt crederent, te vnum amplissimis duobus regnis vtiliter præesse posse. Cõiuncta est vtriusque gentis fortuna, & prospera omnia vtrisque semper fuisse animaduertimus, nisi quom mala quæpiam ratio consilia, & res alterius ab altera separauit. Sic olim Gothi, sic Vandali, aliæque gentes pene ignoti terrarum tractus, sic postea Tartari per Poloniam

in Hun-

in Hungariam primo, deinde in alias etiam regiones irrupere: sic, nisi eandem mentem tibi ad suscipiendum regnum, quam nostris ad deferendum deus dederit, prope est, quod ominari animus horret, ut Turci, patefacta sibi Hungaria, in vos inde bellum, vastitatemque conuertant. Dum pro Rascia, & Bulgaria, quæ duo septimenta regni nostri erant lentius paulo, quam expediret, arma nuper induimus, in discrimen rerum nostrarum venimus, & bellum, quod ab alienis finibus propulsare oportuit, in nostris cogimur sustinere. Si nihil ultra peteretur, quam ut succurreres discrimini nostro, utiq; præstaret aliena defendere, quam pati sua in periculum rumpi. Nunc, quando non sola tutela, sed ius, & arbitrium opulentissimi regni ad te defertur, quid est, quod maxime a te deliberandum sit, debeas ne, cum tam ingenti, et gloriosa mercede eã dimicatione etiã, geminatis viribus, suscipere, cui nostris copijs, nostrisq; armis semper pares fuisse nos scias? Periculũ est (arbitramur) ne sciermem, & ex fuga pignantem hostem, quẽ, sine vllis externis auxilijs, prope contempsimus, si tu paululum cum tuis anniteris, finibus nostris non submoueas. Nomen, Hercule, tuum, sine vllis armis, ad id suffecerit, vel, si molienda vis erit, haud difficili conatu regni vtriusq; rem perpetuo stabilieris. Neq; ideo, quod ultro expeteris, reliqua omnia despecta a nobis putes. In maximo multorum ambitu, te iudicio, nũ necessitate prætulimus, qui scires æque, atq; illi, regnum administrare. Sed commo-

dius forsan tueri nos, iunctis vtriusq; regni viribus, posses, et inprimis deberes, propter cōmunia vtriusq; discrimina. Silemus fœlicitatis cumulum, qui exinde maiestati tuæ accedet. Quātum veræ gloriæ, et in præsens, & ad posteros conciliauerit tibi, tam incliti regni publicus de virtute tua consensus? Quanta laude effereris, quod tam benigne de te sentientes, grātissima voluntate in fidem susceperis? Quod deus omen auertat, si repudiati in discrimen raperemur (omittimus, quod eadem fortuna res tuas manet) non solum vicinum, ac socium regnum in periculo destituisse dicereris, verumetiam eueruisse columen, ac propugnaculum Christiani nominis. Cuius maiestas, viribus, armisq; nostris stetit hactenus staturumque confidimus. Sed & fortunam dicunt volubilem deam, nec facile postea comprehendendi, si semel oblata contemnitur. Non libet gloriari de benignitate cæli, & terræ, quam regno nostro natura indulgit: neque vicinitas, neque magnitudo rerum gestarum illius, eam te ignorare permittit. Singula illic sunt eiusmodi, ut magnis periculis, etiam bello expeti debeant, nedum sponte oblata suscipi. Atque, ut intelligas quam simul omnia consentiunt ad fœlicitatem tuam: idipsum, quod nos petimus, regina, in qua aliquid momenti in contrarium videri potuit, etiam vna nobiscum petit, pignusq; & stabilimentum tam salubris utrique genti incepti, matrimonium suum offert. Ea est ipsius nobilitas, & fortuna, ut magnopere probari abs te possit; forma vero, &

ætas

ætas non contemni. Sed neq, in tanta deliberatione, audienda est mentio de rebus tam caducis, et momentaneis. Neque voluptatis gratia initur matrimonium, maxime inter reges, a quibus nihil aliud quæri solet in vxore, quam dignitas, vt quam illustres successores relinquât; et, si altius attenditur, propterea quod regna non nisi vnum capiunt, illarum coniugia maxime sunt expetenda a regibus, quæ minus fœcunditatis videntur habitum. Tu modo illa, quæ alij per ferrum, atque ignes assequenda non dubitarent, vltro ad te delata non spernas, nec velis esse, aut dici minus fœlix, quam deus, atque homines velint. Dum hæc agerentur, peterenturq, ab Hungaris, aderant & Turci oratores, quos iampridem missos deprehenderat in via mors Alberti, qua seu vere incompta, seu, ad tentandum, dissimulata, peregerant mandata. Offerebat per eam legationem Amorus Turcorum imperator militem, ac pecuniam Vladislao ad gerendum bellum contra Albertum in Boemia, quæ, mortuo Sigismundo, in duas factiones abiecit. Et vna quidem Casimiro Vladislai fratri regnum defererebat: altera, propter vxoriam successionem, Albertum sequebatur. Cæterum fœdus in id sanciri petebat: vt, redacta vniuersa Boemia in potestatem Casimiri, Vladislaus ab amicitia et fœdere Hungarorum abstineret. Itaq, quom, defuncto Alberto, res integra non esset: oratores, per varias simulationes, Cracouie retinebantur, in expectationem, quo res Hungarica, post regis mortem, inclina-

ret. Eos, quod ex vultu facile notari potuit, vbi, per interpretem, quæ postulata erant cognouere, ingens mæror cepit, & subita consternatio animorum. Sed neque eodem sensu a Polonis omnibus accipi, prius oculi, et facies, motusque diuersi, deinde etiam verba indicauere: quom esent, qui dicerent, nihil præterquam bellum offerri ab Hungaris. Post cæteros omnes frustra imploratos, ad se iri. Minime id onus assumendum, quod omnes alij ferri posse despersent. Sed et malæ rationis esse, regem suum dimittere, ut peregre regnaret. Omnia futura in regno turbarum plena, & seditionum, si sine rege agitandum foret. Neminem vnquam censuisse, aut nauem sine rectore, aut exercitum sine duce esse oportere, aut vnum quempiam duabus nauibus, duobusue exercitibus vtiliter, commodeque præesse posse. Non esse exploratum homini quid indies accidere valeat. Infinita penè, quæ, absente rege, regnum perturbare queant. Processuum improborum licentiam in infinitum; bonis vero præsidia, & tutelam defuturam. Sed, ut cætera tolerari possent, perpetuum bellum domi gerendum cum Tartaris: certe nullo modo sine rege, aut sustineri, aut propulsari posse. Quorum sententiam Vladislavus, cuius iuuenilis animus abhorrebat ab eo matrimonio, quod cum regno adeundum erat, quom regina iam grandæua esset, facile sequebatur, alijs multis in contrarium nitentibus, inprimisque Ostrorogeo, Dobrogostio, et Cisonensi Ioanne, cum Gregorio Sanocœo. Hi diuitias viresque regni,

regni, quod offerebatur extollendo, Turcorum vero res deprimendo, magno animo conditionem suscipiendam affirmabant. Quæ de regis absentia dicerentur; nihil ad rem attinere. Iampridem assuefactos homines etiam sine eo agitare, quom sepe in Lituaniam se recipere solitus esset, vicinoremque esse Budam Cracouiæ, quam Vilnam. De his, quæ timeri sperariue possent, facile esse iam tum, volente rege, statuere. Quod, si quid inopinatum casus afferret, regem futurum in propinquo. Coniuncta inter se esse regna, ita ut non quasi duobus, sed tantum uni regno rex esset præfaturus. Et eo magis fore in utroque venerabilem, quo utrisque inuicem, cuique alterius vis notior esset, & auctoritas: contra furtivas Tartarorum incursiones, satis superque indigenas Podoliæ, ac Russiæ sufficere. Quod si iustum bellum inferretur, multo facilius fore, utriusque regni viribus illud propulsare. Non esse tantæ gloriæ occasionem omittendam, ut rex Poloniæ etiam in Hungaria regnare diceretur, & vnus præ cæteris principibus visus, qui tantum regnum rite regere, ac tueri posset. Nullam conditionem repudiandam, nullum periculum non subeundum pro tam ingenti laude. Non inferri id bellum Hungariæ, in quo tantummodo libertas foret amittenda (quamquam quid non audendum, subeundumque pro libertate?) sed agi, ut degenerarent omnes a moribus institutisque maiorum: templa, & sacra omnia prophanarentur: sepulchra parentum dirui, & ossa dissipari, coniuges vero sororesque, & libe-

& liberos aut ad seruitutem, aut ad libidinem rapi in-
 tuerentur. Longe præstare, tantam immanitatem sub-
 mouere in alienis finibus, quam in suis postea sustinere.
 Nullam vnquam ætatem taciturnam immortalem glori-
 am, quam adipiscerentur, si tam calamitosam necessita-
 tem a ceruicibus regni, inprimis incliti, sed & vicini,
 & fœderati, & quod nõ, nisi per summum scelus, deseriri
 posset, propulsaissent. Ad hæc, solam famam eo inter se
 vinculo coniunctarum virium, duarum inuictarum
 nationum, satis futuram ad Turcum, Tartarumq, intra
 fines suos continendos. Et iam deducta eò res erat, vt,
 nemine aduersante, Vladislauus conditionem susciperet,
 quom renuntiatum est, reginam postumum, ex Alberto
 peperisse. Itaq, quom videretur Vladislauus frustra vxor-
 em ducturus, si filij eius ad regni successionem perueni-
 re non possent: ex integro tota res cœpta est repudiari.
 Sed ubi oratores Hungari, explicatis omnibus, quæ a-
 pud suos constituta erant etiam de filio, si nasci continge-
 ret, hanc quoque difficultatem amouerunt: rursus ex-
 pugnatu est regis animus, vt ad gloriam, & amplitu-
 dinem tatarum rerum se potius erigeret, quam deprimi
 pateretur a breui voluptate; quam ex viridioris vxoris
 alterius ætate consequi posse arbitraretur. Decreta igitur
 dies solennis, & templum augustius in arce Craco-
 uensi, ubi responderetur Hungaris. Ibi quom frequen-
 tissimi, ex omni ordine, ad spectaculum conuenissent:
 vniuersique regni procures in suggestu ad id præparato
 conside-

considerent: conuersus ad oratores Vladislaus, vbi protulit ea, quæ pro loco, & tempore, ad grati animi testimonium, propter præsens in se beneficium visa sunt attinere: quod bene verteret vtrique genti, quibus conditionibus ad se delata erant, ius, et tutelam Hungarici regni suscipere professus est: quantumq; humana ope fieri posset, daturum se operam dixit, ne tam benigni de se iudicii Hungaros poeniteret. Ipsorum iam esse, curare, vt quæ suorum nomine spondidissent, rata permanerent: se in tempore promissis suis affuturum. Sub hanc vocem secutæ acclamationes, fœlicia omnia vtrique genti omniantium, et in publica gratulatione laudes deo, & grates actæ omnibus in templis. Turcis subinde responsum, rerum mutationem, quæ mortem Alberti subsequuta esset, eorum legationem irritam reddidisse. Cæterum quando et in Hungaria Vladislaus erit regnaturus, factum exinde maiorem occasionem fœderis amicitiaeq; incundæ, si modo ea res cordi fieret Amorato, et si finibus suis contentus, pacis consilia complecti vellet. Hungari, responso accepto, constituere inter se illico, vt alij apud Vladislaum remanerent, qui eius in Hungariam perfectionem stimularent: alij ad reginam optimatesq; perferrent ea, quæ acta erant, et decreta in Polonia. Mansere episcopus Segniensis, & Ladislaus: cæteri gratulabundi retro iter ad reginam conuertere. Visum est Vladislao mittere cum illis etiam legatos suos, qui tam reginæ, quam optimatibus publice, ac priuatim gratias

agerent, tempusq; aduentus sui illuc nuntiarent. De-
creti igitur, ac missi, ad eam rem obeundam, Sandiuo-
gius Ostrorogeus, et Ioānes Cognecpoleñ. scriba regius.
Cæterum festinantibus Hungaris, vt quæ ad nutum su-
orum foeliciter transacta putabant, nuntiādo omnes gau-
dio opplerent: Poloni in via subistere, paulatimq; sub-
sequebantur. Interea regina, seu quia desperasset ma-
rem parere, quom tantarum rerum in spem natum intu-
eretur, crudele nimium, et immane videbatur, si, veluti
propter noui mariti charitatem, sacritissimorum affectu
um oblita, mater a debita successione regni filium exclu-
sisset: seu adducta persuasionibus quorundam, qui rei
Polonæ male affecti erant, præsertimque comitis Ciliæ,
qui tutorem se postumi fore, ac summam rerum obtentu-
rum credebat, sententiam mutauerat. Atque ideo rede-
untes ad se oratores suos in vincula coniecit: moxq; vo-
luntatem suam immutatam peruulgauit. Ea res, prout
cuiusque animus ad hanc, vel illam persuasionem accli-
natus, accipiebatur; nonnullis indignissime ferentibus,
tam salutare vtrique regno inceptum, vel vnius mulie-
ris inconstantia, vel comitis Ciliæ cupiditate, in irritum
verti: Et reginæ, si persuadendo adduci nequiret, vt
conuentis staret, afferendam vim censentibus. Appare-
bat enim spem profligandi externum bellum, in id reci-
disse, vt si Vladislauus persequi perseueraret euocationem
suam, regnum domesticis seditionibus lacerare oporteret:
futuros namque, qui omnia extrema paterentur, et fa-
cerent

cerent, priusquam publicam, et communem consensu datam Vladislao fidem violarent: & qui spe melioris fortunæ, si res tumultuarentur, in contrarium agerent, reginæq; assisterent. Multi etiam diuinitus eam mentem reginæ datam interpretabantur, quasi deo eam regnorum inter se veluti confusionem improbante. In qua ut inficiari nequirent, quædam inesse commoda, submouendo bello, quod a Turco immineret: maiestas tamen, & nomen rei Hungariæ interitura esset, actionumq; omnium gloria domi, atque foris ad Polonos peruentura. Neminem unum exinde crediturum, ab Hungaris peregrinum regem alia ratione accitum, nisi, quod sine Polonis, subsistere desperassent. Vladislaum quoq; propensione affectum erga suos futurum. Satis experiendo compertum, prioribus temporibus, Hungariam ad retinendam dignitatem suam, externa ope non indigere. Deniq; deum ipsum in partu reginæ plane indicasse, quem regem vellet apud eos esse. Hæc & plura eiusmodi iactabantur non vulgo solum, verum etiam in concilijs optimatum. Sed & ciuitates nonnullæ, imprimisq; Cassouia, Bardeionium, Lubolia, Cremniza, & ceteræ finibus Poloniæ obiectæ, iam tum, in tanta uoluntatum varietate, imminentium certaminum discrimina intuentes, ut otiosi rei euentum expectarent, comportatis intra mœnia ea, quæ vsui fore credebant seu ferendæ obsidioni, seu vi propulsandæ, si ingruisset, fossas, muros, propugnacula impigre reficiebant, ac firmabant.

mabant. Quæ, ut agebantur, vulgo ad legatos Polonos delata, ut retro in patriam iter verterent adegerunt. Et quom ab regina impensius reuocarentur, non ausi sunt se illius fidei committere. Quod si fecissent, fama tenuit, potuisse facile omnia in integrum, re tunc recenti, per ipsos restitui. Nō solum vero reginæ volūtas immutata, sed cædes etiam Sigismundi ducis, sub idem tempus, in Lituania commissa, secutæq; illam diuersæ ibidem factiones, & fames, qua, deperditis frugibus, propter æstatis intemperiem, eousq; laborabatur, ut promiscue cum pecoribus, non humanis cibis, sed arborum, cannarumq; radicibus, mortales vesci cogrentur, hiems præterea inusitate, constanterque rigens usque ad perniciem iumentorum hominumq; ad extremum lues, qua insolitis alimentis fluida labefactataque corpora vulgo extabescebant, poterant Vladislaum a transcendendo in Hungariam retinere, si modo fatales necessitates, evitabiles essent. Itaque tam multis aduersis pene inuitum retinentibus, ille nibilo segnius ad transitum equos, arma, militemque præparabat, indicto conuentu Sandeciam, in quo referretur statuereturque tam de rebus domesticis constituendis, quam de ordine persequendi susceptam profectionem. Præcesserant Vladislaum ad locū conuentui destinatum mater eius regina Sophia, duxq; Masouiæ Boleslaus, & præter paucos, qui regem sequerentur, vniuersi etiam regni procures, & Lituanorum legatio. Itaq; ubi rex cum fratre suo Casimiro aduenit,

uenit, *Lituani* prius auditi: qui principatum suum, post
 cædem *Sigismundi*, in tumultu esse dicebant, et diuer-
 sis factionibus laborare: optimatibus *Uladislaum* pro
 principe habendum censentibus, multitudine vero ad
Michaelem Sigismundi filium inclinâte. Sed et *Suidri*
galem, qui et ipse ex principum erat progenie, nonnulla
 oppida occupasse, *Ruthenorumque* primores, spe noua
 rum rerum, quotidie ad illum congregari. Præterea du-
 cis *Masouiæ* copias *Droicinum* expugnasse: atq; ideo,
 nisi subito succurreretur, prope esse, vt factionibus inte-
 stinis *Lituanorum* res, ac nomen interiret. De quibus
 quom sententiæ rogarentur, complures erant, qui *Hun-*
gariam omittendam suaderent, amplexandamque con-
 sulendi rebus suis domi occasionem oblatam, per incon-
 stantiam reginæ. Satisfactum esse fœderatæ, ac vicinæ
 nationi, tutelam ipsius, quom id efflagitaret, suscipien-
 do: nunc, quando per illam stare, quo minus conuenta
 perficerentur, temerarium videri, si, neglectis opportu-
 nitatibus suis, cum periculo alienos, etiam inuitos serua-
 re aggredierentur. Tunc demum fuisse gloriosum *Polo-*
nis in *Hungariam* proficisci, quom contra *Turcos* aduo-
 cabantur: nunc intestinis ciuilibusq; certaminibus im-
 misceri, calamitosum, et turpe fore. Dimittendos esse ad
 suos legatos *Hungaros*. Si sensissent illi operæ pretium
 fore, coniungi communis regis vinculo, et societate cum
Polonis, inuenturos quomodo, id, sine controuersia, fie-
 ret: culpam non seruatæ in presens fidei penes ipsos re-

mansuram : interim rem Lituanā stabiliendam. Quorum sententiam laudabat in primis regina, tum quod ægre filium a se diuelli, ac peregre regnatum ire patiebatur: tum quod oriunda, ortaq, ex Russia, magnopere angebatur, patriam suam mutuis seditionibus, propter Lituaniæ motus, periclitari. Vladislaum quoque, & Casimirum sollicitos habebat res Litwana: ut pote, paternus, & auitus principatus. Sed et dux Boleslaus, cuius intererit, regem non abesse a regno, propter susceptam a se contra Lituanos actionem, quam iure decidi cupiebat, multa in eandem sententiam disseruit. Gregorius vero cum Iohanne Cisonensi, & Creslao Goslubiano cæterisque, qui iam tum a principio, conditionem suscipiendam persuaserunt, dicere, Hungaros, aut audiri non oportuisse, aut pacta implenda. Non propter illos tantummodo conditionē susceptam, sed quia cōmune periculum propulsandū, atq, eò cōstātius in incepto persistendū censuissent, quo illi iam discordes inter se, propiores essent, ut alieno subderentur imperio. Tutius multo fuisse, concordēs simul eos, quam in seditione destituere. Si viderent Polonos in incepto perseuerantes, deposituros simultates, rediturosque in fidem omnes. Reginam quoq, cessuram viribus, ubi eas adesse sensisset. Si res omitteretur, seditionibus intestinis perituros, aut ad alium quempiam se conuersuros, cuius postea vel potentia timenda, vel imbecillitas maiori & sumptu et discrimine fouenda esset. Nihil satius, quam, etiam per bellum, ad institutum peruenire.

uenire. Si tunc demum abstineretur, et cupide suscepisse, & timide destituisse apparituros. Ad Lituaniam pacandam, Casimirum cum exiguis copijs mitti posse: sed & Lituanos moderatius se habituros, intelligentes, Vladislauum etiam in Hungaria regnare. Ad hæc, Hungarorum legati, parum momēti in regina ad resistēdum vniuersorum voluntati ascrebant: paucosq; illi affuturos, & eosdem sine auctoritate, aut gratia. Eos autem, quos penes, rei totius arbitrium esset, satis intelligere, nihil posse vtilius vtrique regno & inprimis suo inueniri. Non passuros ad nutum vnius mulieris summam libertatis salutisq; suæ periclitari: abunde prius deliberasse statuisseque quod optimum videretur. Sed & reginam facile aut salubrioribus consilijs, aut vi expugnari posse, reduciq; in sententiam rectam: prosequerentur modo Poloni ea, quæ cum summa ratione inchoassent. Decretum itaq; secundum Gregorij sententiam, vt progresseretur in Hungariā Vladislauus, Casimirus vero cum certo numero copiarum in Lituaniam proficisceretur: adiunctis ei primarijs viris, Derlao Rithuiano Iastrembecio, et palatino Lublinensi. Cum Boleslao autē Masouiæ duce inducias seruari placuit, quamdiu a regno Poloniæ rex abesset. Ea q; decreta, ac cætera, quæ dicta sunt, de necessitate, & commodis susceptæ protectionis, pro responso data sunt Lituanis oratoribus. Designati subinde, qui, absente rege, veluti vicarij in locis opportunis præessent, ac ius dicerent. In præteritum qui-

dem

dem Cnricouiana Ioannes Cifonensis, in Pofnaniensi Petro de Bnino, in Podolia Theodoricus Buciascanus. Vladislaus vero, vbi satis constituta prouisaq, reliqua apparuere, dimissis cæteris ad munera sibi commissa, cū illis, quos delegerat ad constitutam expeditionem progreditur. Matrem, ac fratrem suum Casimirum biduo se proficiscentem proscutos, tertia die ab se dimisit, admonito prius fratre, qua ratione, quibus ve artibus, cum Lituanis agitare oporteret. Eduxit vero secum, præter militarem multitudinem, viros magnos, & magnis præfecturis honoratos, quos consiliorum actionumq, omnium socios adiutoresque haberet: inprimis Andream, & Ioannem Tencinenses, Dobrogostium, et Sandiuogium Ostrorogeos, duos Ioannes Tarnouios, Vincentium, ac Scidouam Sciamatuleos, Lucam Gorcensem, Nicolaum Lasouianum, & Gregorium Sanoceum. Is postea vigintiquinq, annos præfuit metropoli Leopoliensi: sed tunc maxime ingenio florens & doctrina, videbatur ad omnia gerenda suadendaque facile idoneus, & de quo rex plurima sibi polliceri posset: ad quæ accedebat cum decori corporis proceritate, præcipua quædā animi sanctitas, et religio: in quibus adeo eminebat, vt nemo regi deum propitiaturus facilius crederetur: eaque est illi inprimis cum delegata. Cæterum vt diuina per hunc rex procuraturum rite se credebat, ita prælijs conferendis haud minus momenti fore putans in viribus Lesconis Bobricij, cuius robur & audacia maximo consensu vulgo

vulgo laudabatur ; ipsum quoque inter præcipuos educendum delegit. Fuit autem Lesco auus diuæ Fanniæ carminibus nostris celebris : si qua tamen ex illis gloria esse potest. Inter progrediendum autem quotidie cateruatim confluebāt ad regem alij multi, ex Polonia, impigri, et magni viri, partim cupiditate ostentandæ virtutis in tā nobili expeditione, partim, ne velut ignaui repudiati viderentur. Cæterum volente vnoquoq; armis, equis, et reliquo apparatu cminere : incredibile memoratu est, quam insignis erat exercitus rerum omnium excellentia, quom fere miles quisq;, egregij ducis speciē præse ferret. Fama etiam, ut in magnis conatibus usu venit, omnia augebat : copiasque, & apparatus bellicum vix tolerabilem reginæ, ad quam Dionysius archiepiscopus, Ladislausq; Gara Banus, & pleriq; alij defecerant, nuntiabat. Quæ quom edicto iussisset, arceri Vladislaum omnibus munitis in Hungaria locis : ubi receptum audiuit Chesmarcum, sollicita, ut fit, in re trepida, cogitationes in partes omnes cœpit agitare. Cæterum seu desperans, post adeo ingentem belli molem excitam, pacis, aut fœderis audiendam mentionem, seu non inueniens apud se conditiones, quæ utring; honeste suscipi possent : ad sustinendam vim cum suis, animum conuertit. Inprimisq;, quom haud ignoraret, susceptas vulgo persuasiones cærimoniisq; aliquas, in rebus non leue momentum habere, sedandis, concitandisue populorum animis : Visegradum, ubi præerat Ladislaus Gara, propere contendit :

D

tendit :

tendit: coronam, qua vetusta religione, ac more, Hungaricæ reges initiantur in potestatem suam redactura: ne si eius Vladislavus potiretur, veluti rex legitimus, populos ad se conuerteret. Itaq, non aduersante præfecto, penetrale, in quo sanctissime aseruabatur, quom effregisset: illam tantummodo extulit, relictis cæteris induijs, quæ ad ritum cærimoniamq, coronædorum regum pariter adhiberi consueuere: nec mora, cum omnibus, qui palam sibi, ac postumo fauebant, Comarum se recepit. Alij vero, quos aut nouarum rerum studium, aut per legatos data fides Vladislao, aut timor, ne bello cogerentur, sollicitos habebat, quanto quisq, poterit comitatu, quotidie ad illum confluebant. In eaq, festinatione pleraq, hostilia commissa sunt, diuersis in locis contra illos, qui reginæ affuturi videbantur. Inprimisque Simon Rosgonius Agriensis episcopus, quom comperisset Eperiesi non vigiliarum ordinem, non stationes iustas seruari, sed secure, ac solute agitari, per occasionem, noctu id oppidum interceptit: quo subinde firmato muniti-
onibus, ac præsidio, Chesmarcum venit. Ibi Polonorum animi, quos, propter reginæ motus, demissos labefactatosq, constabat, rursus erecti sunt, & confirmati: quom viderent conuenisse ad se magnam partem ex primoribus Hungarorum, quorum auctoritatem cæteros secuturos, aut, si qui aduersarentur, minimo negotio cogi posse apparebat. Itaq, alacres, renouata spe facile, ac celeriter incepti perficiendi, alteram Lituavorum legationem,

tionem, quæ illuc vsque, ad auertendum in Lituaniam
 Vladislauum, sollicita aduenerat, dimisere retro ad Casi-
 mirum, cui Lituanicæ rei cura delegata esset. Et si ple-
 rique, quos non minus discrimina, & progrediendi dif-
 ficultas, quam ea, quæ nuntiabantur a Lituanis, mo-
 uebant, cum Ioanne Tencinensi, vel illinc regredi in Po-
 loniam suaderent. Sed, ne id fieret, annitentibus Ioan-
 ne Iaroslauienti, et Gregorio Sanocco, tenuit pudor, fa-
 mæque verecundia. Constitutum itaque, vt, præposito
 cum valido præsidio ad custodiam Chesmarchi Nicolao
 Pereno, Budam versus progredierentur, vtriusq; regni
 copijs simul coniunctis. Inter proficiscendum lente (vt
 par erat tanto exercitui) visum est mittere, qui regni ca-
 put Budam præoccuparent, ne regina, si muniendi se il-
 lic facultas spatiumque daretur, conatus Vladislai, ac
 suorū subinde, aut retardaret, aut irritos redderet. Da-
 tum est id negotium Agriensi episcopo, & cum eo missi
 Vincentius Sciamatuleus, Andreas Tencinensis, et Le-
 sco Bobritius. Eos, vbi aduenere, populus in urbem vl-
 tro admisit, ducendisque munitionum operibus, manu,
 & cætero omni studio frequens affuit: quom interim
 præfectus arcis Laurentius Hendreuera deliberabun-
 dus, neque aduersando, neque obsequendo his, quæ fie-
 bant, videretur in eam partē inclinaturus, ex qua mi-
 nus perturbationis in regno crederet excitari. Veniebat
 ex parte altera Fredericus comes Ciliæ cum quingentis
 equitibus, missus & ipse ab regina eodem consilio præ-

occupandæ Budæ. Qui ubi a Polonis eam teneri cognouit: nihil ultra tentandum ratus, demisso animo, statim retro abiit Comarum. Augebantur semper copiæ Vladislai, accurrentibus ad eum in itinere Hungaris. Cæterum quom peruenisset Eperiessum, diemque vnā ad quietem indulisset exercitui: secretarius quem charissimum habuit, dum in fluuiolo ignobili præpropere opitulari pergit accipitri, cum anate periclitanti, submersus est: & prodigiøsæ magnitudinis grundo, cum ingenti procella, et fragore cæli decidit. Quibus non nihil consternati sunt animi in Polonis, minime referentibus, vel id ad fortunæ casus, vel hoc ad aeris intemperiem, sed vtrumque velut in prodigium auertentibus, et, prout cuiusque vel mens erat, vel religio diuersis in diuersum interpretantibus. Regina vero, ubi ad Polonos Budam defecisse intellexit, et Vladislaum, qui Agriam iam attingisset, hilari consensu illic a populo expectari: ad cæteras ciuitates in officio retinendas, festinato itinere, Albam Regalem se contulit, cui præerat tunc partium suarum fautor Nicolaus Fristatski. Ibiq; suadentibus, qui illam sequebantur, filium suum iam trimestrem, in templo consueto, regio titulo, & corona solenniter insignitum augustiorem, & veluti sacrosanctum populis ciuitatibusq; Hungariæ reddidit, putans futuros plures, qui veri, ac legitimi domini partes sequerentur, quam qui contaminare se vellent nota defectionis. Affuere coronationi eiusmodi, ex illis, qui paulo ante Vladislaum accer-

accersendum censuerant, archiepiscopus Strigoniensis, Iaurinensisque episcopus Benedictus, tum Cilie comes, Nicolaus Fristatjski, Stephanus Rosgonius, & plerique alij: omnesque mox cum regina contulere se Iaurinum. Res ipsa tum etiam auctores magnopere Polonos conturbauit. Sed eò ventum erat, vnde regredi, nisi, re perfecta, turpitudine non patiebatur. Itaq, mouens ab Agria Vladislauus per commoda interualla tãdem Budam peruenit. Quom appropinquaret, factus est ei obuiam præfectus arcis, Laurentius Hendreueri cum liberis duobus, & populus effusus, quom ipse, instructis copijs, ne quid subesset insidiarum, ingrederetur. Post mutuam gratulationem, visum est, ea die ab ingressu vrbs abstinere, placuitq, subsistere ad Pestum. Interim regina, per nuntios maria montesque pollicendo Hendreucræ, enixe conabatur persuadere, vt in fide, atque officio maneret: parumq, absuit, quin impetraret, magis in gratia memoria Sigismundi, quam sponsione ditissimarum conditionum, quas proponebat: præualuit tamen in animo bene instituto ea sententia, quæ tutior videbatur ad stabilendum naufragans regnum. Itaq, ille Vladislauum, & suos liberaliter in arcem admisit. Pro quo beneficio Vladislauus, vt præfecturam, in qua erat continuaret edixit, satis confidens, mansurum ipsum constantissime in ea parte, ad quam, patriæ incolumitate suadente, non impetu animi, sed iudicio accesserit. Super omnia insigne fuit spectaculum, quom Budam Vladislauus ingrederetur.

tur: nam præter magnificentiam ornamentorum nauium, quibus cum instructo exercitu per Danubiũ transfuectus est, maxime eminebant Ubique studia procerum regni vtriusque, certantium inter se officij sedulitate, ad inducendum ipsum quam maxime fieri poterat solenni, ac omni genere ornatus instructissima pompa. Sed et milites cum ducibus suis, qui præmissi huc fuerant armati obuiam prodierunt. Præterea sacerdotes cum sacris, & religioso apparatu, populiq; promiscue omnis ordinis turba innumerabilis. Procedebat ergo militibus stipatus inter voces gratulantium, fœlicemq;, et faustum regi sibiq;, ac regno ingressum eiusmodi exoptantium: subsequerantur proceres regni vtriusque, pro dignitate, ac meritis, vt quisq; eminebat ita ordine antecedentes. Ubi ad templum augustius peruentum, laudes, gratesq; deo immortalĩ act.e. Subinde in regiam perducto Vladislao, populus quidem gratulationem suam in multam noctem produxit, varijs discursibus per ciuitatem cum cantu tripudijsque, & hilari saltatione. Proceres vero, cum crederent suscepti negocij partem maximam transegisse, recepta Buda, quieti se dedere, mox consultaturi quibus tandem rationibus reliqua sine contentione, vel mora perfici possent. Ubi Budam teneri a Vladislao vulgatum est, non solum qui aperte partibus ipsius fauebant, sed multi etiam alij, qui ad id temporis dissimulauerant, fidem, atq; obsequium pollicentes cum gratulatione ad eum confluxere, inprimisque Mathico Talaucius, iisdem diebus

cum, atque opera tonsoris sui elapsus custodia, in qua reginæ iussu aservabatur, tum Nicolaus Fristatjski, Stephanus Rosgonius, Ioannes maior Perenus, & in quo plurimum in utranque partem momenti, Ioannes Huniadianus, præterea episcopi Vespriemensis, Quinqueclesiensis, Transilvanensis, Nitricensis, Sirmienensis, Vacciensis, Varadiensisq; et Colocensis archiepiscopus: paucique iam, præter Cassouiam, reliquasq; ciuitates, quæ cum illa in euentum a principio se comunicerant, in regno toto supererant, quæ nõ profiterentur, se in fide Vladislai esse, ac fore. Venit et a rege Bossinæ legatio, apparitu, virisque insignis: quæ, repetito gentis suæ primordio, eosdem, cum Polonis, auctores generis, & communem linguam Bossinenses habere quom dixisset, & ob eam linguæ, atque originum veluti cognationem, regem suum magnopere gaudere, propterea quod cæptis Vladislai, fœlicitatē adesse vulgabatur: multa disseruit de commodis, quibus se mutuo, propter cognationem, vicinitatemq; releuare possent, ac deberent, communicatis viribus, et consilijs, aduersus imminentē Turcorum crudelissimā tyrannidem: fœdus præterea, et amicitiam sanctissime cultam, seruataq; inter Bossinæ, et Hungariæ, ad id locorum, reges, vel iniri, vel renouari postulauit. Quibus benigne responsum, incrementa, successusq; Vladislai merito regi placere, tum propter eam, quam repetissent linguæ, atq; originum coniunctionem, tum quia utriusq; pene tantundem interesset, ut quam celerime
 pacata

pacata omni *Hungaria*, contra cōmunes hostes, integris viribus expeditio susciperetur. Gratia subinde acta, quod in tēpore affuturum se contra *Turcos* cōmunicādo actiones, et consilia rex ultro polliceretur: et ut sic animatus ad extremum perseueraret adhortationes adhibita. Fœdus deniq, inter reges, & regna confirmatum. Aduenerant etiam oratores *Despoti*, cuius demissior gratulatio fuit, ut par erat. Quippe quod e principatu suo per *Turcos* eiectus, priorum *Hungariæ* regum munificētia alebatur: qui casum tanti viri miserati, collocauerant eū in finibus regni assignatis illi nō nullorum oppidorum vectigalibus, & iurisdictione, quibus haud indecore, præsētis fortunæ statum ferret, & præteritæ desiderium leniret. Itaque ante omnia oratores eius, magno verborum ambitu commemoratis prope eisdem, quæ *Bosfinensis* de cognatione originum, ac linguæ cum *Polonis*, purgauere *Despoti* factum, quod per nuntios id munus esset aggressus, quod obire ipsum oportuerat: sed accinctum iam itineri *Turcos* auertisse, ne coram veniret. Cæterum ambigere ipsum, spei ne suæ, quæ, post ademptum sibi principatum, abductosque in seruitutem liberos, tum primum reuiuiscere incipiebat, an fœlicitati *Vladislai* prius, magisque gratulandum foret: accessisse quidem, accessurumq, indies benignitate dei ad gloriam, dignitatemque *Vladislai* multum, quom nihilominus in summa gloria summæque dignitate existeret: sibi omnibus patrijs, et auitis ornamentis spoliato, nec solum
princi-

principatu, & patria, sed domo, ac lare eiecto, extorri, indigo, alienaque viuenti misericordia, tum primum oriri lucem aliquam, non solum melioris conditionis, sed pristinae etiam dignitatis, & fortunæ recuperandæ. Id fœlicitatem inceptorum polliceri, tum geminatas vires duarum inuictarum nationum, quarû neutri vlla, præter alteram, disciplina militari, & alacritate pugnandi par foret in terris. Obuersari iam tum oculis suis fugam formidinemque conuersas in Turcos, agrumq; illorum igne, ferro, vastitate infestum, se vero ad maiorum suorum sedem restitutum. Atque ideo vltra omnem humanam lætitiâ gaudere sibi, Vladislao autem gratulari, qui tam magnarum actionum gloria nō modo præsentis æui reges, sed vetustos omnes esset superaturus. Si pristina fortuna adesset, oblaturum fuisse se comitem, atq; adiutorem: nunc quando integrum non esset sibi, maiora polliceri, voluntarium regis ad omnia periculosa, & difficilia obeunda ministrum se offerre, ac dedere. Mout tum Vladislaum tum cæteros & fortuna viri, & tam submissa oratio. Itaq; responsum legatis, vt Despotum bono animo esse iuberent: satis multas affuturas occasiones ad mutuam, præsentemque gratulationem. Interim cum ratione ab eo factum, quod loca, in quibus regi gratulari posset, ab hostili incursum tuenda sibi in tempore putauisset. Perseueraret modo strenue: Vladislaum primoquoque tempore annexurum, vt expectationem spemque de se conceptam adimpleret. Interea Strigoniensis

nienſis archiepiſcopus, et Ladislaus Gar, qui coronandi poſtumi inprimis auctores, adiutoresque fuerant, ſeu, deſperatis reginæ rebus, propter ſucceſſus Vladislai, ſeu nati per tranſitionem ſuam, quam reliquos dignitate inferiores ſecuturos credi par erat, reginæ animos infringi, et ad concordiam conuerti poſſe, cœperunt cum Vladislao clam per internuntios agere, vt impune ad eum tranſireliceret; acceptaque in id fide, Budam properabant. Vladislaus vero qui ſciret, magnam eſſe talium virorum, apud populares ſuos, auctoritatem, multumque hoc, vel illuc mouere animos vulgarium pariter, & nobilium poſſe: vbi appropinquaſſe ciuitati percepit, obuiam progreſſus, benigne complexos bene de ſe ſperare iuſſit. Die inſequenti quom ex compoſito, vtriuſque gentis primores quam magnificentiſſimo apparatu ad regem conueniſſent: miſſi ſunt, qui illos in curiam inducerent: vbi archiepiſcopum in hanc ſententiã locutum tradūt. Intellico, rex inclite, purgandum eſſe, quod, in rebus fere omnium maximis, conſilium ter variaſſe videmur. Primum, quom te, qui apud nos regnares, accerſendū cenſuimus; deinde, quom reginã filium ſuum coronantem contra te ſumus ſecuti: nouiſſime, quando, illius partibus omiſſis, nunc ad te reuertimur: vt verēdum ſit ne aut ſpernendū a te velut imbecillitate animorum laborantes, aut cum ſuſpicionem accipiendi, ceu parum fideles his, ad quos inclinauerimus exiſtimemur. Non enim ſententiam, fidem ve mutando toties, velut in contrarium acti ſumus:

ſed

sed quom ageretur de conseruando augendog regno nostro, idque, quantum magnitudo rei postulat, nos sollicitos haberet, seu nimia cupiditate, seu humana ignorantia, quod optimum foret non satis constituebamus. Atq, ideo nunc hoc, nunc illud approbantes, minime mutato proposito, ad id, quod efficacissimum videbatur confugimus, non studio partium, sed charitate patriæ; cuius salutem dignitatemque periclitari intuebamur: neq, enim, vt de me fatear, quod de alijs etiam sentio, quom a nobis accitus es regnatum, ideo tantum consensi, quod, ob virtutem tuam, maiorumque tuorum gloriam, dignissimus videreris. Inuitabant ea quidem, vt consentirem: verum non de ornando, augendo ve te consultatio erat: sed quom, post mortem Alberti, regnum nostrum in orbitate velut prædæ Turcis expositum appareret: inuictum regni tui robur imprimis occurrebat, quod, per vicinitatem, et fœderi nobis coniunctum velle deberet, per amplitudinem autem facile posset nos tueri, et conseruare: videbatur & tua, tuorumq, interesse, vt quæ nobis immincebant pericula propulsarentur. Atque ideo freti viribus, & amplitudine regni tui, quom de fide dubitare non possemus, quando in rebus vestris idem exitus, quem in nostris pateremini, foret a vobis expectandus: vna-nimi consensu ad te confugimus, rati fore, vt in ditione, et tutela tua, res nostræ domi, forisq, maxime florent. Postquam vero regina seu mala ratione, seu malo fato percita cœpit a communibus consilijs resilire (quamquã

E ij

E ego,

Et ego, et qui illam mecum secuti intelligebamus, ad pu-
 blicas necessitates parum momenti illinc esse) accessimus
 tamen: tum quia nefarium apparebat, reginam no-
 stram, Et eandem Sigismundi regis nostri filiam desere-
 re, prius quam patriæ periclitatio nos cogeret, tum, ut
 in viam rectam (si fieri posset) reuocaretur, et tu defe-
 ctionem nostram veritus, tantisper deliberabundus subsi-
 steres, dum iniretur ratio sedandi ciuiles discordias, quas
 celer aduentus tuus, tumultuante adhuc regina, videba-
 tur excitaturus. Cruciabamur enim animo, intuentes e-
 xarsurum bellum intestinum, euocatione tua, per quam
 externum extinguere voluimus. Atque ideo omnia
 prius experiri certi, quam patriam suo se gladio confici-
 entem intueri, tam diu in parte altera persequeuimus,
 quoad ratio officij erga reginam, et gratissima nostris a-
 nimis memoria Sigismundi, charitati patriæ non conces-
 sit. Ubi vero ambitione reginam elatiorem vidimus,
 quam quæ adduci posset, ut periculis suorum parceret,
 Et in illis angustiis essemus, ut aut patriæ, aut officij ia-
 cturam facere oporteret; maluimus boni ciues, quam of-
 ficiosi clientes dici, Et, relictæ illa, quæ, nisi per summas
 omnium nostrorum calamitates nec regnum asequi, nec
 adeptum tueri posset, rursus ad te conuersi sumus, in cu-
 ius auctoritate pacem domesticam, in armis vero foris vi-
 ctoriam intuemur. Idem patriæ salutis studium, quod
 ad te vocandum, quod ad secedendum paulisper ad regi-
 nam nos compulit, nunc ad te reducit. Debet probari
 abs te

abs te tam propensa, constansque in patriam fides nostra, quom intelligas, propter illam, nos etiam famæ subiisse discrimen. Maluissimus quidem ut prima consilia nostra processissent, & ut sic apud nos regnasses, ut officiosi erga reginam, eiusque parentis memoriam immortalcm mansissimus, et ut quieti inter nos, tua, tuorumque auctoritate accedente, non solum finibus nostris hostem sub mouere, verum etiam agrum illi suum infestum reddere potuissimus. Nunc quando vtrumq; asequi non licuit, incolumitatem patriæ cum fœlicitate tua sequentes petimus, ut quemadmodum verecundiæ nostræ indulgeri debet, quod aliquamdiu cum regina fuimus, præsertim ut reconciliaretur tibi, ita nobis fraudi non sit, quod ab ea quieta consilia contemnente, salus, & pax regni nos abstraxit. In futuro quales experieris nos habeto.

Vladislaus contra minime daturum fuisse fidem ut se accederent, nisi bonos fortesq; viros iudicasset. Satis scire tranquillitatem patriæ unicuiq; charissimam esse debere, sed ante omnes illis, qui ab ea in summis ornamentis, summæq; dignitate essent collocati. Quæ egissent omnia sic accipere, tanquam pro pace, ac firmamento regni gesta essent, non contra se: neq; enim quicquam commississe, propter quod hostilem animum aduersus se gerere deberent: nisi propterea sibi insci vellent, quod, relicto florantissimo regno suo, et omisa cum pacandæ Lituaniæ, in qua, propter cædem principis perpetratam, bellum exardesceret, vires animumq; suum conuerterat ad tute-

*lam stabilimentumque regni eorum. Quod ad reginam attineret, minime reprehendi posse, si ad extremum voluntati illius publicam salutem prætulissent: nec enim regibus fidem obligari euertendis regnis, sed conseruandis. Hortari ut adessent animis, ac viribus ad cetera, quæ superessent expedienda. Breui affuturam tranquillitatem illam, quam optassent, modo ipsi factis, & consilijs opportunis orationi suæ fidem facerent. Regina, quamuis, vbi suorum fidem labefactari vidit, & ad Vladislai felicitatem deficere, male esset animo affecta, tamen, dissimulata muliebri trepidatione, ne, si quantum metuebat, indicasset, reliqui in desperationem adducerentur, Cilix comitem ad se vocauit, communicatoq, cum eo consilio, nuntios cum literis Casouiam, & ad cæteras ciuitates, quæ Vladislaum, aut suos, sub ipsum belli initium, excluserant, circummisit, iubens ut essent bono animo: propere affutura auxilia, quibus tueri ipse commode se posset, & Vladislaus toto regno excluderetur. Moxq, conductitium militem ex Boemia acciuit, &, consentiente in id episcopo, Iaurinum diligentissime communiuit: collocatisq, illic copijs suis, velut in loco opportuno incursionibus faciendis aduersus Vladislaum, et suos, cum filio transtulit se Posonium. Id vbi a Polonis compertum, misit Vladislaus ex gente vtrinq, numerosum exercitū ad Iaurinum obsidendum, ducibus Huniadiano, et Sandiuogeo Ostrorogeo. Forte ita euenit, ut comes Cilix, qui illuc accesserat, inspecturus, an
satis*

satis omnia firma munitaq; essent, & an constantes, consentientesq; inter se, perseverarent omnes tuendis reginæ partibus, coeptus sit cum alijs, qui illic erant, obsideri, suæ peruenientibus qui a Vladislao missi fuerant. At ille, ut erat vir acri, & elato ingenio, ante omnia, confirmatis suorum animis tolerandæ obsidioni, factaq; spe affuturi propere subsidij ex Austria, & Boemia: ne cui deesset occasione retinendæ reginæ in sententia, si forte, propter efficaces conatus Vladislai, animus eius demitti coepisset: quomodo videret, se cum suis imparem apertæ eruptioni: constituit clam euadere Posonium. Cum paucis igitur silentio noctis profectus, per hostium stationes, moxque Raao superato, in insulam, quam non procul, Danubius circumplectitur, quam occultissime se transfudit, ratus illinc commode se elapsurum ad reginam. Quare ab hostium speculatoribus comperta, missi sunt illico cum Lescone Bobritio, impigri, et expediti aliquot milites, qui insequerentur, comprehenderentq; fugientem. Sensit & comes patefactam fugam suam, & sequi a tergo hostes. Itaq; diffidens euadendi celeritati, latendo illos fallere instituit. Edixit ergo suis ut ab insequentibus, se facile capi paterentur, subindeq; a domino suo, qui in oppido remansisset, missos se cum mandatis ad reginam profiterentur: nec moram, in siluam, qua profundissima erat, ipse se immisit. Captis e familiaribus nonnullis, quomodo singulorum asseueratio in unum congruens fere persuaderet: inquisitio a Polonis propemodum

dū omittebatur. Tum Saniscia quidā haud rei militaris rudis, eos callido cōmēto, atq; argutia increpuit, tanquā desertores domini sui: qui per imprudentiam minime no scitantium cum, haud procul in silua foret interfectus. Adeam vocem bene simulatum mēdacium aperuere hu mani affectus. Itaque instauratione diligentius inquisitione, lustratisq; hinc inde omnibus latebris, tandem a Lescone ipso comes inuentus est et captus, moxque cum ingenti militum gaudio ad exercitum, subindeq; ad Vladislauum Budam perductus est. Quom exhiberetur in conspectum, non solum vtriusque gentis principes conueniant, sed promiscua etiam omnium ordinum multitudo, partim miserantium præsensem viri conditionem, memoria pristinae dignitatis, partim aseuerantium vere iustū humanarum rerum inspectorem deum esse, qui debitas ab eo perfidiae pœnas expetisset. Ille nihil purgans, oblitusque insitæ ingenio ferociae, submissa, & effricta nimium voce, ac gestu veniam precatus est. Vladislauus autem minime duro vultu supplicem alleuans: Maluissim, inquit, vt fides tua te amicum huc adduxisset, quam faelicitas mea captiuum: idque factum foret proculdubio, si ambitio, expugnata animi tui fide, & constantia, non extorsisset, vt debiti mihi principatus, vicarium te potius, quam sotiū esse velles. Nunc quando fortunam meam potius, quam beneuolentiam experiri, & vana spe, beneficij in me tui gratiam corrumpere placuit, impugnando iudicium, quod de me feceras, quom vnanimi omnium

omnium consensu electus sum, qui apud vos regnarem: placide feres, si ego vicissim erga te magis factorum tuorum præsentium, quam electionis, a qua, nulla mea culpa, defecisti memor esse cogor. Moxq; in custodiam tradi iussit. Postridie Vladislaus seu periclitantis civili tumultu Lituaniæ discrimen sollicitum haberet, seu patrij regni desiderium male ferret, seu abhorrens ab immanitate intestini belli, quod gerendum illic videbat, seu cupidus denuo conumq; experiri qua tandem mente Hungari erga se forent: conuocatis in arcem omnibus, quorum auctoritas aut publice, aut priuatim eminebat, huiusmodi orationem habuit: Satis intelligebam, quom me apud vos regnatum vocaretis, non mihi sed necessitatibus vestris id tribui: sed neque id oratores ad me missi dissimulauerunt, & plerique ingenue subinde professi estis. Quom tamen benignitate dei, maiorumq; meorum virtute, longe lateq; haberem, vbi fæliciter regnarem: stabiliendi res vestras curam susceperam, magis, ne fidem meam in periculo suo implorantibus vicinis, fæderatisq; deessem, quam quod amplitudini meæ necessariū putarem. Sed et quieta omnia domi, consentientesq; inter se voluntates vestras nuntiabatis: quicquid vero laboris, ac periculi bellicis actionibus exhauriendum esset, ab eo hoste imminere, cuius impetus frangere, ac retundere longe pulcherrimum, & gloriosum foret apud omnes populos, & nationes, quæ religionē nostram proficiantur: quæ (sine inuidia loqui liceat) multo secus se

F

habent:

habent: quippe quod ex vobis multos inter vos video dissidentes, & longe maior dimicatio domi proposita apparet, quam timeri foris potuerit. Itaq; distribuitur sæpe animus in diuersum, quom vel desistendum ab incepto, vel præbendum me ducem in ea acie, quæ propemodum ad parricidium sit armata, considero. Cæterum ex vestri simul, et mea re magis esse videtur abstinere, quam, per intestinum bellum, ad propositam mihi per vos spem peruenire. Occurrit enim iam nunc animo totius belli species: video vos gentem vnā non, vt multæ aliæ, ex conuenarum multitudine casu congregatam, sed vnius linguae stirpisque, ac propemodum familiæ. Circumspicite vos singulos, & vniuersos: adeo estis inter vos iuncti sanguine, & affinitatibus, vt verius domus vna, quā natio dici possitis. Nemo ex vobis vnus violari potest, quin eius iniuria pene ad omnes pertineat, atq; in illum ipsum, qui intulerit, per quendam veluti circuitum cognationum redeat. Hanc unitatem coniunctionemq; sanguinis inter vos, quam vobis semper profuisse, mihi vero imprimis profuturam externo bello submouendo existimabam, distrabi in diuersum violarique mutuo, non aliud mihi quidem videtur, quam naturam ipsam, & quidquid in ea venerabile sanctumq; est, euertere. Dubius est, vt aiunt, euentus belli: sed blandiamur vobis, & succubituros armis nostris aduersarios concedamus. Post fratrum parentumq; ac cæterorum propinquorum exhaustum sanguinem, restat, vt si Turcus lacessierit, aduersus

uerſus illum vos producam, ante omnia, inteſtiniſ cladi-
bus debilitatos, ſed & pleroſq; cognati, aut propinqui cu-
iſque cæde imbutos. Quam ſpem victoriæ mihi propo-
nitiſ tam nefarie cruentum agmen, et ſuorum ſtrage, ac
vulneribus coſclementum educenti? Deus meliora velit:
non ætas, non fortuna mea eſt, vt per tam abominan-
dam dimicationem propenandum mihi cenſeam ad ſpem
maioris amplitudiniſ: nec tempus, nec virtus, aut ani-
mus deerunt gerendiſ honeſtioribuſ bellis. Nunc ante-
quam mutuiſ ſcleribuſ coinquinetiſ manuſ; dum inte-
græ adhuc regni vires, et animi, nõdũ cruentatiſ armis,
inter ſe conciliari poſſunt vel ad retinendam ſimul pri-
ſtinam dignitatem, vel ad patronum concordii voto deli-
gendum; tum grato erga voſ animo meo digniſſimum,
tum rebus meiſ veſtriſque, conducere arbitror, vt ego,
propter quem, tumultuari coepiſtiſ, retro iter ſlectam. Fa-
cilc, vbi ego abſuero, in gratiam mutuo redieritiſ, &
quod in magniſ diſcriminibuſ aliaſ ſæpe feciſtiſ, mini-
me difficulter rationẽ inieritiſ publicæ ſalutiſ expedi-
dæ. Quod ſi ad me ruriſ confugiẽdum cenſueritiſ, tam
primæ, quam ſecundæ euocationiſ veſtræ memor, eni-
tar, vt in ceſſione hac mea, nihil aliud a me quæſitum
intelligatiſ, quam ſalutiſ veſtræ remedium. Interim af-
ſequar, vt haud perpeti potuiſſe dicar, in gratiã meam pe-
riclitari fœderatũ, ac bene de me meritum regnũ, et rem
Lituanam ſic coſtituã, vt multo liberiuſ ſi opportuniũ du-
xeritiſ, incolumitatiſ veſtræ curam denuo ſubire poſſim.

Verba Vladislai cum summa laude moderatissimi animi accepta, plerisque etiam lacrymas excussere. Quomodo vero, ut liberius consultarent, e conspectu abiturus asurgeret: voces undique auditæ asseuerantium, neminem magis interesse oportere: quandoquidem eo usque afficeretur rebus ipsorum, ut amplitudinis, & gloriæ suæ videretur oblitus. Vel ex eo dignissimum esse, quem regem apud se vellent, quod salutem regni anteferreret cupiditati regnandi. Non tantum sperasse, quando elegerint. Nunc veram in eo fidem regiamque virtutem experti, non commissuros, ut prudentiores in eligendo, quam constantes in conseruando sibi rege fuisse dicerentur. Et iam rursus Vladislaus asseuerat, cum cæteris haud sane ciuilitate, neque in consultantium morem studia sua efferentibus silentium fecit exaudita vox Huniadiami. Ille peregrini regis euocationem contra imminencia discrimina, velut in necessitatem reiiciens; ne prius, quam postumus coalesceret, aut externo bello, aut domesticis seditionibus regnum succumberet: quicquid in eo eligendo, actum dictum ve esset, consilia temporis accommodando, deliberate factum: si quid, contra, ab aliquo tentatum; aut humano errori, aut superuacuae fidei erga regiam stirpem ascribendum prius asseuerauit. Tum satis se scire, inquit, supra muliebrem sexum, constantem reginam esse: verum haud facile desciscere ex toto a naturalibus affectibus. Natus sibi, præter spem, virili prole, indulgendum, ut matri, si pro filio sollicita foret: si
quæ sa-

*quæ saluberrima sibi, ac regno essent non prospiceret, to-
 leandum in fœmina. Non alios ad eam conuenisc, quã
 quibus tanti incepti vtilitas, nondum satis intellecti fo-
 ret: quos publicæ opportunitatis ratio ad Vladislauum
 congregasset, exploratam iam virtutem eius in fide reten-
 turum. Eosque etiam ipsos, licet haud sane multos, er-
 rore iudicandi, aut officio erga reginam in diuersum ab-
 stractos, plurimorum consensum reuocaturum: facileq.,
 vbi noui regis tam singularis animi corporisq., dotes vul-
 garentur, sese illi dedituros. Longe maxima difficilio-
 niq., transacta. Teneri iam Budam sedem regiam: tum
 comitem Ciliæ, cuius vnius spe maxime regina elata ad
 tumultuandum foret, fœlicitate publica in potestatem
 datum. Reliqua sine armis, sine cæde, ac sanguine in
 ditionem ventura: non futuros qui vim potius, quam
 clementiam regis vellent experiri, præsertim quod lon-
 ge impares viribus, nedum victoriæ, sed ne tuendi qui-
 dem se, spem concipere possent. Non facturum regem ex
 instituto grati animi, si adeo de se benemeritos, in eo tu-
 multu destitueret. Præsertim quod longe plus periculi,
 ex discessu suo immineret. Nam et reginæ partes quos-
 dam pertinacius subinde defensuros, et quos ratio publi-
 cæ salutis ab illa abduxisset, acrius in proposito perman-
 suros. Facile Turco fore, mutuis seditionibus occupatos,
 & a defensore destitutos aggredi, & expugnare. Sed
 vt cum regina in gratiam omnes rediissent: sine duce, si-
 ne capite, tam grauis belli impetum minime laturos. Fi-
 eri posse,*

eriposse, ut aut tædio, aut pudore muliebris dominatus, se ad alium quempiam conuerterent, in cuius potestatem venisse Hungariæ regnum, Poloni postmodum gnauiter ferrent. Sed neque honestum regi apud suos, alienos ve talem redditum fore. Nemini verisimile appariturum, ob aliâ causam tam inclitum regnum omisum, nisi quod aut regere, aut tueri posse desperasset. Rogare per salutem vtriusq; gentis, et regni, ut in proposito perseueraret, et bene initum solium vtriusq; nationis constanter expediret. Omnia breui, & quietâ sibi, & libera fore. Qui adessent scire satis paritos iam tum præsentem ipsum denuo regem dicere, ac constituere, et iurciurando fidem, atque obsequium despondere. Non altius verba, quam auctor in animû descenderant Vladislai, propter insitam eminentemq; in viro animi indolem. Sed et subsecutæ vniuersorum acclamationes, flagitantium, ne se in tam discriminosa conditione defereret, & cum dicto, vnanimi consensu committunt, deduntque se, ac sua omnia illius fidei & auctoritati, decernuntque ipsum regem iterum, et cooptant. Nec mora, cæpta est eius coronandi consultatio. Sed occurrebat difficultas vetustæ consuetudinis, & ad id temporis religiose obseruatæ, quod sacra, ad eam rem, corona in potestate reginæ erit. Nec placebat committere, ut videretur, ad eiusmodi solenne, in qualibet corona tantundem momenti inesse. Itaque quom neque spes foret, persuaderi, aut cogi subito reginam posse; nec vellent cærimoniam coronandorum re-

gum vulgari per nouas coronas : ad illam, quæ maxime propria sacræ apparebat, confugere: cõstituerantq;, pro temporis, ac rerum necessitate, vti ad eam rem corona, qua sancti Stephani primi Hungariæ regis caput exornatum religiosissime seruatur, ceu veræ virtutis exemplar, atque incitamentum post ipsum regnaturis. In ea disceptatione multa probri iactata in Ladislaum Garum, cuius maxime permisso regina coronam sacram interceperat, ægreque a vulneribus, & cæde temperatum, intercedente rege, propter fidem accedendi se libere obligatam : captus tamen est & custodiæ traditus. Cumque rex deprecaretur, et fortunæ se, quam fidei iacturam facere satius diceret, vix, post triduum, vt liberaretur impetrauit. Amotus est tamen præfectum Visegradi, subrogatusque in eius locum Vincentius Sciamatuleus.

Reginam interea, quom se orbatam consilio, actionesq;, suas magna ex parte debilitatas videret, capto abductoque in custodiam comite Ciliæ, et labante iam suorum fide, post defectionem Strigoniensis, id quod minime in tanta muliere suspicandum arbitror, sunt qui insimulent ad fraudem animum adiecisse, propositaque ingenti mercede, si facinus transigeret, adegisse quendam ex suis, quem sibi in primis fidum credebat, vt Budam se conferret, & Vladislaum quoquomodo veneno extingui cureret. Sed cupiditas eadem, quæ leue ingenium ad partes suscipiendi facinoris adegerat, compulit etiam, vt rem Vladislao aperiret, spe cumulationis remunerationis, quam

quam foret pretium, quod pro scelere contempsisse videri volebat. Id seu non crediderit, seu credere dissimulauerit, ne, si veneno in se grassatam reginā affirmasset, spem omnem reconciliationis in posterum excluderet, Vladislauus hominem execratus tanquam scelestum, et falsa indicantem e conspectu suo abire iussit. Verum primores procerū, vbi nefas, quod attulerat agnouere, per omnes cruciatus excarnificandum, robustissimorumque deinde equorum caudis alligandum, distrabendumq, in partes quatuor tradidere, iustissimas ab eo pœnas exigentes, siue vera, siue falsa detulisset. Itum deinde Albam Regalem, vt Vladislauus coronaretur. Quo perlata iam erat, ex Visegrado arcula, in qua custodiuntur ornamenta ad cœrimoniam coronationis religiosa. Quibus in medium prolatis, adiecta est, prout cōuentum statutumq, erat, sancti Stephani corona. Proditum memoriæ est, quom primum Hungaria regni nomen accepit, sacram coronam induuasq, initiandis regibus, religiosas sancto Stephano primo regi a Romano pontifice cœlitus monito destinatas, seruatasq, deinde solenni custodia, veluti faustum auspiciū futuris regibus, eadem qua ille regni felicitàte coronandis. Ordinem vero ritumque initian- di illic reges talem vetusto more seruari: Sacrificante, qui in Hungaria summus est pontifex, circumstantibusq, omnibus, ad quos regis pertinet nominatio, in templo, quod augustius est, in Alba Regali ad altare sistitur, qui est rex futurus. Statimq, a canonicis exiit, de
inde

inde pontifex preces solennes præit, quibus regno regique, cuius caput dextra tenet, deum propitiæ, veniamque, & pacem impetret, ut publice, ac priuatim sibi, oppidis, vicis, ciuitatibus, populis, nationibus fauente, ac feliciter ineat, geratq; regnum, facultates, fructusque multiplicet, fines, & imperium propaget, auctoritatem denique, & gloriam augeat. Tum manus eius, dorsumque arcano, oleo perungit, & mox vestiri iubet. Ornato deinde sacris induiis, crucem imprimis tradit, per quam significari volunt, ius apostolicæ legationis in designandis episcopis ab ipso initio regibus Hungariæ permissum ab Romano pontifice. Deinde sceptrum, pomumq; aureum, & vexillum regia insignia exhibet, & vniuscuiusq; inter tradendum sacris verbis interpretationem prosecutus, tandem prolatis in medium regni legibus, institutisq; exigat, ut in verba ipsorum iuret. Ille ubi in quæ concepit pontifex verba iunxit, illico coronatus, suggestum ad id præparatum conscendit, et plerisque in equestrem ordinem cooptat, ut intelligatur regnum ab armis auspiciari, nihilque prius, maius ve apud reges esse oportere, quam nationem incrementumque militaris disciplinæ: cætera ornare, illam tueri, & augere imperia. In eodem apparatu postea procedit ad templum diuis Petro, & Paulo consecratum: ibi in tribunal se recipit, & controuersias aliquot audit, & decedit, ut secundum rem militarem, iustitiam, præ omnibus, colendam & sciat, & doceat. Tandem sublatus in equum

postquam ciuitatem lustrauerit, progreditur extra portam ad diui Martini ædem, turrimque illic altissimam conscendit, & quam maxime potest, protenso extra turrim brachio, ad quatuor mundi partes nudatum enssem porrigit, quasi vndique regnum tutaturus, aut certe illius fines, & ditionem propagaturus. Vbi vero in ciuitatem redijt; solennia conuiuia celebrantur, strepuntq; publica gratulatione viæ, ac domus omnes. Quibus omnibus, vbi archiepiscopus Vladislauum de more coronauit, rite, atq; ordine seruatis, posttridie, ex vniuersorum, qui conuenerant sententia, cõstitutum, vt corona sancti Stephani cum sacris induuijs recõderetur, a seruareturque ad futuros reges initiandos, si non contingeret recuperari sacram. Abrogata deinde postumi coronatio, & ne quis eum pro rege duceret, edictum. Agriensi episcopo, cuius, vsq; ad inuidiam, auctoritas, apud Vladislauum, eminebat, nouum sigillum regni commissum, et in qua fraus, error ve committi posset, veteris sigilli fides exauctorata: pronuntiatumq; ad populum, ne literis vllis præterquam nouo sigillo signatis crederetur: præterea, vt omnes immunitates, priuilegiaque a prioribus regibus concessa, eiusdem sigilli fide confirmarentur: multorum, qui de regno, aut de rege benemeriti, dignitas, & conditio adaucta: cæteris spes facta, modo se dignos exhiberent, in quos liberalitatem suam rex exerceret. Paulopost, quom haud magni discriminis negotium superesset, pacandis reliquijs tumultus ab regina concitati:

Satisq;

satisq;, sine externa ope, virium affuturum constaret: plurimi Polonorum cum bona regis venia retro in patriam abiere. Regina vero, cognita Vladislai coronatione, multis, dirisq; imprecationibus Hungaros execrata, quod in re simili longe dispares se Polonis exhibuissent. Ab illis namque impuberem regem, cum summa fide educatum, nec solum intra paternum regnum cultum sanctissime, verum etiam cum suarum rerum discrimine, strenue productum ad possidendum aliena: ipsos vero legitimum dominum pauloante ab se coronatum, Alberti regis filium, & eundem Sigismundi nepotem, per summum scelus, paterno, et auito regno exturbare, peregrinumque apud se, præter ius, fasq; regnaturum admittere. Et quia virium plus haberent, pro libidine sua, tum feminae sibi, tum infanti regi, quos, cum maiorum meritis & sexum, & ætatem tutari oportuit, insultare, oblitos vindicem deum longe magis, quam ipsos posse, ac pollere: submissisque deinde, qui clam circumeundo ciuitates, quoad fieri posset, populorum in fide manentium animos confirmarent, consiliumq; suum illis aperirent, in Austriam commigrauit, & Friderico imperatori parvulum filium, sacramque Hungariæ coronam commendavit. Qui, ut pote patruelis, curam postumi, & coronam baud grauatim suscepit. Ipsa deinde freta nonnullarum urbium constantia, & fide, non destitit procerum quoque voluntates clandestinis nuntijs ad se acclinare; cum australibus vero, ac Boemis congregâdi exercitum

cōsilia inire; vt quoquomodo Vladislavus ex Hungariæ regno exturbaretur. Interea Turcus, per occasione in testini belli, Hūgariam facile ab se occupari posse intus, Belgradum oppugnare adoritur, & quom parum uno, atque altero impetu profecisset, obsidendo in potestatem redigere volebat. Id oppidum inter Danubiū Sauumque, vbi commiscuntur, sic est situm in cliuo, vt ab vtroque amne inferiora eius abluantur: siquidem qua Eurum spectat in ripam vsque late proneque decuexum, desinit in Danubium; qua Austrum excipit Sauus allabitur: reliqua ipsius per cliuum extensa, muro, et fossa velut diuiduntur a continenti. Itaque, fabricatis nauibus, quibus, in vtroque flumine, adhibita custodia, tam subsidia, quam commeatus arcerentur, intercipereturq;, Turcus castra ex diuerso sic metatus est, vt nemo omnino ab obsessis emitti, induci ve posset: sibi vero, quoties libuisset, murum aggredi, ac tentare facultas foret. Nec subinde destitit aut oplere fossas, aut machinis quassare muros; coædificatis etiam ligneis turribus e regione propugnaculorum arcis, ad defensores e muro exturbandos: quom interim sui quoque inopia commeatum afficerentur, neque appareret diuturnam moram obsidionis toleraturos: quandoquidem passim in exercitu exaudiebantur querelæ fame extabescentium; solumque id, ne iam tum oppugnatio intermitteretur, retinebat, quod de sperato suorum auxilio, propter intrinseca certamina, quibus regnum agitabatur, minime credibile erat, oppidanos

danos diutius se defensuros. Præfectus iam pridem cum valido illic præsidio erat Ioannes Vranus vir audax, & rei bellicæ peritus: quippe qui Florentia ortus, Tusco ingenio Hungaricam ferociam adiunxerat: & constabat, strenue oppidum defendi undique. Sed quom veluti de porta regni, ea in oppugnatione agi omnes sentirent: Vladislavus, quom censuisset Turci conatus retundendos: dum copias colligeret, instrueretque memor expetitæ pauloante ab se amicitie, oblatique sibi sponte in rebus suis difficilibus auxilij, ante omnia per legatos de dissoluenda obsidione agendum putavit. Missi igitur Dobrogostius Ostrorogens, & Lucas Gorcensis, qui, renouata memoria legationis ultro Cracouiam missæ peti- tum fœdus, atque amicitiam, cum asseueratione submit- tendæ opis ad Boemiam expugnandam, si ex usu suo Polonus esse censuisset: profiterentur, meritum adeo be- nignæ in se volûtatis tam alte in animum Vladislai de- scendisse, ut bellum, quod inferebatur non prius armis propulsare voluisset, quam vicissim pacis, et beneuolen- tiæ mutæ consilia proponeret. Itaque si Turcus absti- nere vellet ab infestanda Hungaria, quæ, deo, atq; ho- minibus volentibus, iam Vladislai facta esset, facile fo- re, ut de fœdere conuenirêt: in quo ineundo seruandoq; daturum Vladislavum operam, ne pacis studio, aut offici- orum commutatione inferior deprehenderetur: qui si ar- ma mallet, & vires experiri, annixurum, ne illis etiam quoquomodo se vinci cōtingeret. Turcus ubi ea audiuit,

legatos, quasi subducerentur ab omni occasione iniuriæ inter tot armatos infestosque, & commodius, dum deliberaretur, habitarent, Sinderouiam perducere commisit, certus secum omnia prius experiri, & tentare, quam illis responderet. Itaque deditionis spem prius aggrediens, captatis colloquijs, maiore, quam aliquando ambitu, ad defectionem sollicitare cœpit: sed & literæ ingentia defectionis præmia continentes sagitis illigatæ a militibus, passim supra murum in oppidum excutiebantur. Verum, ubi nihil pacati ab ullo respondebatur, aduocata concione: Pax, inquit, cuius ab hoste mentio illata est, detur, nec ne licet in me situm intelligam, placet tamen & sententiam vestram, milites, cognoscere, quandoquidem id bellum gerimus, in quo cum fœlicitate humana, cuius ego principatum apud vos teneo, periclitatur etiam religio, sanctitasque, quarum tutela, et cura ex æquo ad omnes pertinet: quippe quod, ut multum fortuna viuendo differimus, sic eandem, post obitum omnes beatitudinem speramus. Itaque, velim cuncta, quæ dixerò sic a vobis accipi, ut quæ, non a mea, sed ab vniuersorum publica opportunitate proficiſcuntur. Nam, quod ad me priuatim attinet, tantum in Asia, tantum in Europa possideo, ut, quod abominor dicere, pars alteri minime pudendum regnum videri queat: conseruandisque meis plus curæ, quam operæ subigendis alienis, fortunam meam fortasse insumere decet: vestrum magis est, videre, an sua cuique sufficiant, & quam rata
ea di-

ea diuturnaue sentiat: præter id, quod, cum humanis fortunis, sacra, et diuina omnia sunt a vobis aliquando omittenda, si ultro nunc arma deposuerimus. Petit enim hostis a bello absisti, & tum demum de pace conueniendum censet. Omitto indignitatem, quod obsidentibus, armatisq;, obsessi, & inermes, fortibus, & exercitatis, imbelles, ac defides pacem pollicentur. Omitto quantum laboris molienda obsidione, construendisq; operibus, quantum deducendis, fabricandisque nauibus sit exhaustum: quæ omnia hostis, quasi victos nos, inclusosque iam teneat, deseri iubet. Bulgaria omnis, et Raſiæ pars maior armis nostris iam pridem paret. In Seruia etiam pleniꝝ ditionis nostræ fecimus. Quæ omnia vel retinenda sunt, vel vna cum illis cæteri quoque in Europa posſeſſa relinquenda. Quicumque (quod plane etiam hostis intelligit) habuerit in potestate oppidū, quod obsidemus, habet non solum veluti quoddam pignus, & stabilimentum rerum suarum, sed arcem etiam, & munimentum efficacissimum alienis subigendis. Scissum est inter se nunc regnum, laboratq; domesticis seditionibus: nec tantum virium adiecit res Polona illi coniuncta, quātum detrahunt intestinæ factiones. Hac pacis mentione, facultas tempusq; illis sedandis quæritur: ut nos, integris geminatisque subinde viribus aggrediantur: si, re infecta, obsidionem dissoluemus, facile neſcendo causas, tamdiu de pace non consentient, quoad certaminibus domesticis, aut Vladislai fœlicitas, aut Hungarorum volun-

voluntas, & ratio sanior finem imponet. Quas fœderis conditiones demum inter se conciliati, & contra nos armati exigent, quando nunc, mutuis discordijs periclitantes, et armis nostris pene oppressi, tanquã acie vicissent, oppugnationem prius omitti, quam de pace agi æquum cēsent? Aures nunc obtūdunt superbæ petitiones de restituendis Bulgaria, et Rascia: tum de cæterarum regionũ vrbibus, labore, ac periculo nostro expugnatis. Quod si facere noluerimus, bellum, quod aduersus discordantes inter se, mutuisque certaminibus occupatos, per occasionem nostram nunc gerimus, inferent nobis non solum vnanimis tunc Hungari, sed adiecti etiam illis Poloni. Quod etiam si, pacis studio, tam pudendas, et miseras restituendorum omnium, quæ repetent conditiones suscipere possemus: nunquid contentum suis Despotum quieturum postea putamus? cuius animus (certum habeo) elatus coniunctione inter se virium duorum adeo præpotentium regnorum, non solum recuperandis amissis imminet, sed, quicquid vbique in Europa nostrum est, iam nunc spirat. Non prius sibi satis factum putabit, quam, adducto contra nos Hungarorum Polonorumque impetu eandem, ferro, atque igne seuiente, in agro nostro vastitatem intueatur, quam a nobis in suum illatam prius vidit. Quod si belli fortuna (omen auertat deus sed tamen fieri potest) consilijs eius affuerit, præter omnia fœda, & indigna, quæ ab imto victore timeri debent; piũ, sanctũque apud eos est, diu infandaque in gentem no-

tem nostram exercere, nisi a sacris religionibusque nobis a maioribus nostris traditis desciscamus, in novos incredibilesque ritus degenando: neque villo sacrificij genere, aut obsequio deum conciliare sibi facilius, efficaciusque arbitrantur, quam si templa, quæ colimus diruant, & profanent: si sacrosanctis arcanis, & cærimonijs illudant; si numinibus, & sacerdotibus nostris insultent. Atque ut omnem rubiem, qua in nos, et nostra sacra grassantur deprehendatis, inter sanctos referunt omnes, qui nobiscum pugnando trucidantur. Non est, milites, quod per vanam spem pacis expectemus, dum colligit vndique vires, dum se armat is hostis, qui nō prædam, aut humanam laudem, sed immortalitatem ipsam præmium victoriæ ponit. Longe plus laboris exhaustum est, quam supersit. Fouas tumultuario opere oppleuimus, et propugnacula ereximus, quæ muro imminet: cuius etiam partem machinæ solo æquauere: ut semicaptum iam oppidum esse videatis. Et id sane oppidum, per quod nostra omnia tuta, pacataque nobis reddantur, hostibus vero sua infesta, prædæque, ac populationibus nostris exposita remaneant. Si parumper annitimini, si felicitatis virtutisque vestræ memores, cogitabitis, delubra, sacra, religiones, cæteramque diuina, & humana fundare vobis, quando cuius hostilis muri fundamenta demoliemini, vicimus, milites, nō in præsens modo, sed in perpetuum. Quod si nihil aliud, quam certissimam rerum nostrarum securitatem hoc certamen esset nobis pariturum: satis di-

H

gnum

gnum præmium esset, pro quo pericula omnia subire a-
 lacriter, mortemque etiam ipsam fortiter laceßere debe-
 remus. Sed ut victoria hæc, nostra omnia, velut scripto
 quodam, & muro nobis munit, sic hostilia ad prædam
 patefacit, ac denudat. Hactenus cum natum luctati su-
 mus, in confragosis præruptisque *Bulgariæ* & *Rasciæ*
 montibus: fames, sitis, labor, desperatio vincenda fuit:
 vicimus, non alia mercede illecti, quam ut beatæ *Hun-*
gariæ opulentiam aliquando attingeremus. Hinc iam
 militiæ nostræ præmia, hinc gloria initur. Ad portas
 peruentum est; quibus patefactis, non saxa inaccessa,
 non inuiæ solitudines emeticundæ nobis, sed per loca,
 natura ipsa, & humano cultu longe amœnissima ingre-
 dicmur. Hominum iumentorumq; omnis generis alimen-
 ta passim, non ad necessitatem, sed ad luxuriam, cum v-
 bertate soli temperies cœli, aquarumque abundantia
 suppeditat. Quicquid alibi operosa cum vix educat, il-
 lic sponte sua fert terræ benignitas: ut credi possit, na-
 turam colendi agri cæteris regionibus exemplum datu-
 ram, præcipuo quodam cultu *Hungariam* excoluisse.
 Sed neq; vsquam liberaliorem indulgendis diuitijs fuisse
 constat. Aurum enim, quod alij mortales rarissimis in
 locis laboriosissime effodiunt, *Hungari*, velut quod-
 dam virgulti genus, etiam pullulans decerpunt. Vestrum
 est, milites, an ad ea omnia perpetuum vobis aditum
 eris aperire, an hostibus, ad vestra patefactum relinque-
 re velitis. Memineritis subeundo murum, omnem bea-
 tissimæ

tissimæ fortunæ opulentiam sine aliquo munimento, sine præsidio, sine custode, post illum, vobis ad prædam expostitam; a tergo vero esse liberos, coniuges, lares vestros, delubrique, & religiones, simul & victoriarum vestrarum præmia. Quibus, nisi oppidum transcendatis, ira, et libido, quantum victoribus licet, per omnia dira, et nefanda mox sit insultatura: ego, prout vos pugnantes videro, quam mentem vel ad imperandum vel ad seruendum habeatis, simul quid superbissimis legatorum postulatis respondendum sit, intelligam. Vos interim curate corpora, & quæ ex usu sint, cum armis expeditæ, ut simul cum luce cras murum aggrediamur. Digressi milites a concione, non secus, ac si, cum victoria, propositam quoque eis prædam iam tenerent, alacres epulati, quod noctis superfuit, ut ad certamen vegetiores asurgerent, quieti dedere. Ubi illuxit, ad murum producti, malleolos, cratesque æquando itineri, per fossas, ligno, ac cespite cōiecto, iampridem tumultuarie oppletas, nec minus scalas, & vectes, cæterumque excindendarum urbium apparatus ferentes procedebant, quomodo interim qui ex turribus ligneis pugnabant, haud quaquam defensores in muro consistere permetterent, & crebris sagittis hostem impetendo, prope ociosum accessum suis exhiberent. Quod haud sane omnino ægre ferebant, oppidani. Certi enim fore, ut Tūrcus vim experiretur, si de ditionis spes non succederet, dum ille ad defectionem allicit, ipsi partes oppidi ad flumina porrectas contra natura-

ualem impetum, hominibus propugnaculisque, et machinis ignem, aut lapides excutiētibus, tacite firmauerant. Ex parte vero altera quantum muri tormentorum vis aperuerat, rudere simul, & gleba strenue prope ad iustam altitudinem coedificauerant. Et, per noctis silentium, pice, oleo, sulfure, incendiarioque puluere, quantum copia fuit, ligna imbuerant: quæ temere in fossas prouoluta erant. Tunc cætera omnia, quæ aut res, aut cogitatio subiecit adminicula defensionis, prouiderant parauerantque, nec in armis modo, & missilibus, sed in obsequiis quoque, & parendi studio. Itaque quom eo incautius, quo licentius Turci ad murum properantes constitissent in cratibus, quibus iter substrauerant: coorti repente e muro oppidani faculas, aliumque multipliciter paratum missilem ignem contorquendo, terrorem ingentem prius, mox haud minorem stragem intulere. Excitato pluribus in locis incendio, & vno veluti momento, per omnem, quam calcabant materiam sic propagato, ut neque in eodem vestigio impune perseuerandi, neque progrediendi neque regrediendi facultas esset: tætra ibi luctatio formidoque. Nam turres etiam ignem conceperant, trepidabaturque in castris, in quæ fumum flammamque conuoluebat aurum, quam matutinis temporibus flumina exhalant. Quæ res ab incendio oppidum immune seruauit. Ruptis igitur conturbatisque ordinibus, quisque salutis suæ expediendæ intentus circumspectare undique, arma abjicere, & qua propius liberiusque effugium in

tanto

tanto malo apparebat, excursare. Sed ignis tam suo, quã auræ impetu temere, per materiam incendio preparatam, volitans, aut fugientes, perstrictis in cursu nervis, retinebat, aut exitum, per quem effugere properabant, præueniendo occupabat. Sed & quibusdam fumus prospectum ad fugam, quibusdam conturbatio etiam mentem abstulerat. Absumebanturq; passim ab igne, quasi subitum nouæ rei discrimen immobiles reddidisset. Pauci ex vltimis ordinibus, et ijdem ambusti, debilitatique in castra refugere. Cæteros ingenti numero consumpsit incendium, cum reliquo totius oppugnationis apparatu. Neq; vero a nauibus fœlicius pugnatum: quarum nonnullas vis lapidum tormentis emissæ dissipauit, nonnullas ignis implicuit, reliquas fere aut remigum gubernatorumque consternatio, aut conatus recipientium se, a periclitantibus ad integris naues, quam longissime ab oppido naufragas exegit. Ea clade perculsus Turcus, quasi non ope, aut consilio humano, sed ab numine aliquo suis inflicta esset, grassateq; etiam fame supra quam sine tumultu, atq; adeo seditione in exercitu ferri iã spes esset, obsidionem dissoluere constituit: Sed et fama erat, exercitum satis validum congregatum iam a rege ad Segedinum, accursurumque propediem. Tamen ne animandis hostibus signum aliquod trepidationis ostenderet, legatos in castra reuocatos minime benigne allocutus est, a seuerans, se tum demum pacis mentionem auditurum, si Vladislauus cessisset ea particula Rasciæ,

H iij

quam

quam tenebat, et Belgradum sibi, velut obsidem pignusq;
 fœderis vacuum tradidisset. Abscesurum se tum quidem
 ab obsidione, vt consultandi spatium Vladislao exhibe-
 ret. Suadere, vt mallet ea conditione in amicitiam reci-
 pi, quam negando pauca, quæ postulabantur, de summa
 vtriusq; regni disceptare. Petere se ea, quæ iure belli sibi
 deberetur, priusquam Vladislaus foret in Hungariam
 accitus. Non potuisse Hungaros, quod ipsi non habe-
 bant, ius in alium transfundere. Si Vladislaus perseue-
 raret malle de alienis contendere, quam sua, quiete possi-
 dere, affuturum se in tempore, & secum una inspecto-
 rem vindicemq; iustitiæ deum. Ea denuntiatione, tum
 etiam, quia domi haud quaquam otium ab regna fore
 apparebat, rex adactus est mittere in Poloniam, nū-
 tium, quo in statu res Hūgarica esset, et quæ belli mo-
 les a Turco immineret, petitumque vt miles, & pecunia
 in stipendium mitteretur. Decretus est ad eam legatio-
 nem Sanocens, cuius eloquentia nō minus, quam rei ne-
 cessitas persuadebat, facile posse postulata impetrari. Po-
 lonorum primores sub aduentum ipsius conuenerant Cor-
 cinum: quos ita allocutus perhibetur: Referre vobis,
 quæ in Hungaria fœliciter transacta sunt, & quam nō
 longe absumus, vt, difficilibus omnibus superatis, nostra
 ociose, aliena vero vtiliter, ac tute possideamus, intelli-
 go esse hominis, qui sit oblitus, quanta animi magnitu-
 dine, etiam per omnia discrimina, regnum illud obtinen-
 dum censueritis, simul putantis apud animum vestrum
 plus.

plus consequendæ dignitatis commoditatem posse, quam gloriam. Nunc quando adhuc insonât auribus meis magnifica decreta vestra, nullius vel laboris, vel periculi habendam rationem; non modo fortunis, sed sanguine etiam, ac vita, adiunctæ rebus vestris Hungariæ laudem paciscendam: non dicam prope esse, ut regis vestri virtus, & fœlicitas voti compotes vos fecerit: Eperisum interceptum, et Budam caput regni obtineri, tum comitem Ciliæ, a quo omnes actiones consiliaque reginæ in primis pendebant, captum, vinctumque sub custodia esse; a Despotò autem, & rege Bossinæ legationes aduenisse petentes amicitiam, & obsequium pollicentes; præterea omnes pene Hungaros optimates fortunæ reginæ se dedidisse imperata facturos; archiepiscopumq., & cæteros, qui in primo tumultu reginam secuti, rursus ad nos defecisse, & mox eorum omnium, quorum maxime interest, consensu, cum solenni cærimonia illic quoque regem nostrum coronatum, iam eo usque formidabilem omnibus, ut ad primam eius denuntiationem Turcus ab obsidendo Belgrado disceserit; reginam vero, desperatis iam pridem rebus, trepide cum filio in Austriam profugisse, relicto modico presidio Iaurini, & ipsum a nostris obsideri: pauculas denique alias ciuitates, quæ se in euentum munuere, magis vestrum, quam reginæ nutum respicere, et iam minimo conatu illic debellari posse. Ista & alij prosperæ fortunæ successus iacentur apud illos, quibus non decus, non gloria, sed cupiditas bellum
suscipere

suscipere persuaferit. At vobiscum sic agam. Peruulgata est non in Europa solum, verumetiam in Asia fama susceptæ a vobis conditionis, conseruandi tuendiq; Hungariæ regnum; & tam illi, qui inceptis vestris fauent, quam qui aduersantur, suspensio animo sunt in euentum. Vident omnes qui religionem nostram profitentur, in manu vestra situm esse, stabiliatur ne in perpetuum, an paulopost intereat Christianum nomen. Contra fore sentiunt profani, vt eorum superstitio aliquando delectatur, ipsi vero Europa omnino exterminentur, si tanta constantia suscepto negotio affueritis, quanta animi magnitudine suscepistis. Nolite comittere, vt aut hi timuisse, aut illi sperasse frustra videantur. Quom sententiam de ijs, quæ rex postulat dicetis, cogitabitis, vos esse velut in theatro humani generis. Innumerales populos, infinitas nationes vos circumstare, expectantes, quã fortunam, quam conditionem sibi libris, coniugibus parentibus, rebusque charis alijs, tum aris, templis, religionibus, & sacris ab hodierna die repromittant. Cogitabitis a decreto, quod feceritis, non Hungariæ statum, sed totius pene terrarum orbis pendere: prout hoc, vel illud decerneritis, ita, his aut illis regionibus, & gentibus diuina, omnia, & humana nata, esse permansura. Licuerit fortasse vobis recusare, quò postularemini. Nunc haud liberum est, non perpeti, & facere omnia extrema, priusquam ingenti animo susceptam tantarum rerum curam deseratis. Antequam in Hungariam regem vestrum

*strum mitteretis, consentiens ipsa inter se suis viribus, suis opibus multos annos, veluti murus, ab alijs Christianis regnis, Turcorum impetum submouit. In eius vicem vos successistis, et cum ipsius tuendæ negotio, Christianæ quoq; reipublicæ tuitionem subiistis. Pedem referre neq; fas est, neque expedit, quando eo peruentum est, ut cum Hungaria etiam vniuersa res Christiana aut pro-
denda sit, aut conseruanda. Non vacat referre, quam multi pro dignitate patriæ vel augenda, vel retinenda vltro se morti obtulere: quam multi etiam, vnius a se seruati ciuis gloriam, quam vitam maluerunt. Quod si pro vnius aut ciuitatis maiestate, aut ciuis salute, bene impenditur vita, estque id gloriosissimum: quanto compa-
randa est laus, qua vos omnis mortalitas efferrat necesse est, non vna ciuitate, sed multis regionibus, ac regnis, non vno ciue, sed innumerabilibus gentibus, ac nationibus conseruatis? Longe, vt sentio, minus præmium vobis proponebatis, quom de mittendo illuc rege ageretur. Et tamen, quom difficilia multa domi forisq; obijcerentur, maluistis cum omni periculo, eam, quam tunc videbatis gloriam quærere, quam tuto necessitatibus vestris incumbere. Quod si tantum sperassetis, exiguum, me hercule, tam immortalis gloriæ pretium visum foret, nō sua cuiusq; salus, sed cum fortunis omnibus, liberorum quoque, ac parentum vel vita, vel libertas. Sed, deo propitio, non capitis, non libertatis a vobis subeunda dimicatio. Paucis militibus, & haud magno stipendio, tam di-*

I

uinam

uinam laudem consequi potestis, modo regem vestrum inueneritis. Id ab eo expetitur, non fortunæ suæ, non virium, non gratiæ, non auctoritatis eorum, qui se sequuntur diffidentia, sed, ut, sine civili sanguine, aut cæde potestati suæ illic se tradat quicquid hominum ciuitatum, & magis adhuc deliberat, quam repugnat. Intelligit quam immortale odium intestina bella sequatur; quantum vel virium, vel consilij domesticæ factiones, ubi gladium cruentauerint, detrahant ad externas actiones. Videt, se sola fama subsidiorum vestrorum posse, illic debellare, & mauult beneficijs vestris integram iam nunc Hungariam debere, quam paulopost armis suis dilaceratam possidere. Sed neque in re vestra est, regnum illud sic subigi, ut viribus prius suis conficiatur. Laceratus est Turcus denuntiatione regis, & sic ab obsidione discessit, ut qui mox, multiplicatis viribus, & numero copiarum, sit affuturus. Si autem tum etiam discordans, aut iam tum mutuis seditionibus confectum regnum inuenerit: maiori conatu repellatis oportebit, quàm opus sit nunc in potestatem redigere ciuitates paucas, quæ de se inter reginam, regemque deliberantes, propiores sunt, ut illius res profligatas deserant, quam ut huius felicitati aduersentur. Præsertim, quod earum validiores, finibus vestris obiectæ, et illinc a rege, hinc a vobis prope circumfessæ fiduciam defensionis habere non possunt. Quod si integris membris suis, ac viribus regnū id obtinebimus: præter quam quod, vobis securis ociosisque, ut semper antea,

antea, & Turci impetus refringi, & res Christiana defendi poterit; licebit, coniunctis viribus, id quod Christianum nomen ab initio huius expeditionis sibi de nobis polliceri coepit; ultro bellum inferre, et diræ gentis nefandam superstitionem nō solum Europa exterminare, verumetiam in Asiam persequi, ac delere. Proponite nunc vobis, ex parte altera, regnum celeberrimum, ac ditissimum, non solum vicinum vobis, et fœderatum, sed tutelam etiam, & munimentum vestrum: addite in vos ipsius recentissimum beneficium, quod regi vestro sponte se subiecerit: coniungite cum illo Italiam, Galliam, Hispaniam, Germaniam, Græciam, reliquasq; omnes provincias Christiani nominis: cogitate vobiscum, quot in illis nationes sint, quot populi, ciuitates, vrbes, quæ publica, quæ priuata ornamenta, quot delubra, quot sacra, quot sacerdotia, quæ ciuitatum mœnia, quæ priuatorū ædificia, quam multi principes, ac reges maximi, quam innumerabiles, illustresque virorum, ac fœminarum ordines, quæ omnia cum rege vestro periclitentur: ex parte altera sint non multæ copiæ militum, et mediocres pecuniæ vestræ, quas rex a vobis postulet, vt suam, & eorum, quæ dixi omnium salutem libertatemq; expediat: nonne malitis, sine spe aliqua, milites, ac pecunias tales perire, quam tot, tamque insignes res, atque homines in discrimine versari? Quod si non ad periculum, aut iacturam expetuntur, sed ad societatem partæ iam victoriæ, laudisque tantæ, quanta debetur tot regionum gen-

tiumque, ac ciuitatum seruatoribus: non videretur ex
 grauitate, ac sapientia vestra, nunc tandem prope partam
 gloriam omittere, pro qua asequenda, necessitatum ve-
 strarum obliti, aliena tuenda vobis suscepistis. Atque
 ideo in decernendo, iterum, atque iterum cogitate, veli-
 tis ne, non solum vos, & vestra, sed vniuersam quoque
 rem Christianam in tuto collocare, stipendio, ac supplē-
 mento exercitus minime multo, respectu magnitudinis
 gloriæ, qua immortaliter celebrabimini, conseruata, cū
 regno de vobis benemerito, vniuersa Europa, &, quæ
 in ea sunt, humanis diuinisque rebus; an per ignauiam,
 & auaritiam, discedendo ab expectatione de vobis exci-
 tata, cum rege nostro, socios, et fœderatos in periculo suo
 nunc destituere, et mox, tanquam publici Christiani no-
 minis desertores, ab omnibus alijs despecti, ac derelicti,
 a vobis vero proditi, ac desperati cum potentissimo hoste
 vitæ, & libertatis vestræ dimicationem subire. Ubi
 ille obtinuit, mittenda esse auxilia omnes quidem pari
 aſeuemitione censuerunt: sed quo numero, aut pecunia,
 aut miles mitteretur, ea fuit disceptatio. Erant enim qui
 vniuersas regni vires in expeditionem decernerent, &
 pacata Hungaria, statim contra Turcum prodeundum
 dicerent, dum trepidus adhuc imparatusque hæsitaret,
 exercitu a Belgrado, velut e naufragio ingentis tempe-
 statis, reducto. Cæteri negantes oportere regnum vacu-
 um dimitti, propter Tartaros, & tumultuantem Litua-
 niam, milites, & pecuniam definiebant, sed numero mi-
 nime

nime eodem. Nam qui plurimum duodecim, qui minimum, duo millia submittenda dicebant. Decretum tandem, ut his, qui sponte vellent, sine fraude esset ad regem priuatim proficisci, & ut publicitus quinque milia militum, cum annuo stipendio, mitterentur. Eum numerum satis tunc regi ad pacandam Hungariam fore: facileque augeri posse, si alia necessitas ingruisset; se vero, haud quaquam exinde regni viribus exhaustis, non securos solum ab externis interim certaminibus, verum etiam paratos in omnes occasiones fore.

PHILIPPI CALLIMACHI
DE REBUS GESTIS A VLADISLAO
POLONORVM, ATQVE HVN-
GARORVM REGE

LIBER SECVNDVS.

VM HÆC APVD

Hungaros Polonosque aguntur, regina interim, Cassouiano, reliquisq; populis, qui vrbes suas ab initio intestinae dissensionis communiuerant in euentum, persuaferat, ut praesidia sua contra Vladislaum admitterent: nec minus, modo suppliciter rogando, modo maxima quæq;

ma quæque pollicendo, principium Hungarorum animos aggressa, interdum etiam iurgando, quod immemores pristini decoris, quo dudum apud patrem, mox apud se, & maritum suum refulsissent, uni Agriensi episcopo a Vladislao posthaberi paterentur, quasi aut nobilitas, aut recte facta illius tanti essent, pellexerat, ut archiepiscopus, et Ladislaus Gara, cum plerisque alijs, rursus ad se deficerent. Itaque, communicatis consilijs, ut eodem tempore Vladislaum, quem suos in patriam dimississe sciebant, diuersis locis anceps trepidatio circumfisteret, in id conueniunt, ut regina, copijs, quas ex Austria Monuiaque, & Boemia exciuerat, destinatis ad Cassouiam, illiusque appendices vrbes firmandas, exercendasque illinc populationes in eos, qui Vladislaum sequebantur, adauctoque præsidio Iaurini, ipsa se Strigonium reciperet; Ladislaus autem, adiunctis sibi, quocunque ad deficiendum allicere potuisset, ex parte alteram bellum excitaret, & si fortuna cœpto suo affuisset, se ad Iaurinum cum reginæ copijs coniungeret, ut Budam simul aut expugnarent, aut obsiderent. Impigre omnia, ut conuenerat, transacta. Et bello quidem, quod per Boemos, Australesque conductitios, ex Cassouia geri volebant, præfectus est Ioannes Iscra acerrimi vir ingenij, ducumque illius temporis, militaribus artibus, & robore virium facile princeps, raptor, largitor, & ut bello optimus, ita in pace baud aspernandus. Reliquum autem, quod fuit copiarum, regina Strigonij se continens Iauri-

num

num submisit. Ladislaus igitur apud suos criminando, indignandoque, quod gratia, quæ vniuersis debebatur, vni tantum Agriensi episcopo referretur; ad defectionem Hungaros incitabat. Non illius tantum modo opibus, & auctoritate accitum coronatumque Vladislauum esse; plusq; in id valuisse gratiam, & auctoritatem pleborumq; aliorum, qui nobilitate, ac fortunis, multisque priuatis, ac publicis ornamentis longe ante illum emincerent. Si ad Agriensis nutum spectandum, si ab illius voluntate dependendum, frustra peregrinum regem accersitum. Potuisse sine sumptu, sine tanta molitione, domi vltro ad eum summam rerum deferri. Quid euitatum in postumo, nisi cumtorum, inter pares, dispar licentia, & auctoritas? Quam si vtiq; tolemre oporteret, multo esse officiosius, id fieri in gratiam aui patrisque postumi, quam, pro augenda nobilitandaque re Polona. Sed & pluri eiusmodi ad inuidiam regis, Agriensisq; sepe, ac multum vulgo iactando, attraxit ad defectionem secum pene vniuersam eam regni partem, quæ Dalmatia continetur, tanto populorum consensu, ut paucis diebus prope iustum exercitum in armis habuerit. Vladislauum tot vndiq; simul oborta discrimina minime sane, pro rerum difficultate, conturbauere, sed consilio singula dimetiens, dum ex Polonia pecunia, milesque adueniret, dum vires contraheret, quibus in omnes partes hosti par occurreret; instituit motus, in quibus minus periculi apparebat, in præsens artibus eludere, viresque illuc conuertere

uertere unde maius discrimen (si negligeretur) affore sentiebat. Itaque belli, quod a Cassonia ostendebatur, quia confici quom voluisset, admotis ex parte altera Polonis, in arbitrio suo situm credebat, interea sustinendi curam Ioanni Pereno præfecto Chesmarchi delegauit, assignato ei milite, qui in opportuna præsidia distribucretur. Ipse, ne cui, dum abesset, nouandarum rerum occasionem daret, propter copias reginæ, quæ in propinquo erant, simul vt ad omnes suorum opportunitates, velut in medio intentus esset, Budæ se continuit. Aduersus autem Ladislaum, in cuius conatu prope coercendo, antequam aut dux imperio, aut tumultuaria turba militaribus obsequijs assuesceret, rerum omnium summam plane verti constabat, misit Huniadianum: quem, præter singularem peritiam rerum bellicarum, manu etiam strenuum, ac sermone promptum sciebat, ad eaq, accedere naturalem quandam dexteritatem conciliandis sibi animis hominum, populorumque studijs promerendis; vt de concordia prius ageret, auctorque illis fieret, si forte, citra ferri discrimen, cum suis Ladislaus ab instituto se retrahi permitteret. Cæterum vt, si parum persuadendo proficeret, vires adhibere posset, adiunxit illi Nicolaum Fristatski, & ad milites, qui sub utroq, militabant adiecit curiales suos, & quicquid copiarum, Iaurinum, ad id locorum, magis infestauerut, quam obsedisset. Profectus Huniadianus nō secus, ac si omnia infesta circa essent, composito agmine, itineribusque exploratis ingrediebatur,

ebatur, edicto suis proposito, quamdiu ab aduersa parte spes tota reconciliationis non excluderetur, quisq; præda populationibusque abstinendo, sedulo operum daret, ut beneficio ad concordiam, potius, quam vi ad certamen, gentis suæ homines prouocaret. Non amplius iam quinque millibus passuum aberat ab oppido Batta, quo Ladislaus se cum suis receperat. Tum vero impensius circumiens, & uniuersos, & singulos monendo, hortandoq;, dextra, læuaque, nec minus a fronte, & a tergo aciem firmavit, ne quid per occasionem ex diuerso committeretur, quod pacis consilia in irritum verteret. Tandem haud amplius, quam mille passus ab hoste se muniuit idoneo loco, vnde castra opposita minime conspici possent, veritus ne humanorum affectuum lubrica vis, prospectu suæ gentis, militū animos remolliret. Misit deinde, qui, accepta, dataque fide, Ladislaum ad colloquium inuiterent, designato loco, in quo pariter conuenirent. Ea postulatio negligēter audita, superbeq; responsum: Eo ventum esse, vbi gladio, non lingua esset decertandum. Satis intellectum, antequā arma induerent, quid sibi, quid regno expediret. Si nihil vltra sibi quam se, suosque alloquendos destinasset: inanem laborem regem sumpsisse. Ea, prout referebantur, productis ad concionem nuntijs, Huniadianus recitari fecit. Et subinde intulit: Maluisse se laudem promereri reconciliatarum voluntatum publicæ saluti, quam reportare victoriam de hominibus ad interitum patriæ obstinatis. Nunc quando

non facinoris, ad quod, accincti starent, conscientia, non periclitantis patriæ discrimine, non dei, non hominum verecundia commouerentur: stringendum esse gladium, & salutem patriæ ferro expediendam, non aduersus suæ gentis homines, sed contra immanes parricidas. Nec enim corpora, vestitum, ora, habitum, suos ab hoste discernere, sed mentes, consilia, facta, dicta: quæ omnia in illis non hostilia modo, sed etiam parricidalia essent. Ac proinde cauerent, ubi ad manum venissent, ne heberentur animi, & pugnandi ardor refrigeret aspectu patrij habitus, atq; habitudinis in hominibus equisque. Vestimenta tantummodo, & arma Hungarica apud illos esse: cætera minime a seuissimo hoste differre: sed et plerumq; animis æquioribus aduersus externos impetus prodeundum. Iustas belli causas multas subesse posse, et eorum, qui pro imperio, & gloria decertarent, cupiditates longe tolerabiliore. Agi enim tunc non de interitu, sed de maiestate populorum. Illos non solum, sine iusta causa, sed contra etiam fidem, et iusiurandum suum, non ad augendam dignitatem, sed ad exterminandum funditus, ac delendum nomen gentis suæ, arma sumpsisse. Quanto igitur odio stringendū ferrum putarent aduersus eos, qui temeritatem paucorum secuti, non oppugnatum, sed euersum charissimam patriam, per cupiditatem, atq; ambitionem venirent, tanto ipsi in aciem prodirent. Eripiendâ ex ultimo discrimine patriam, indicandumq; sceleratis hominibus, deum perfidiæ ultorem esse, fidem
denique

denique publice, ac priuatim Vladislao datam pro salute regni, perfidorum sanguine stabiliendam. Haud magni conatus eam rem fore: tumultuariam, ac semicrimem turbam ex diuerso stare non illā ducibus, non ordinibus assuetam, nec quicquam aliud in prælium afferentem, quam malæ causæ conscientiam. Si interrogarentur, quid armis peterent, non habituros quid responderent. Eadem qua prosiliissent temeritate, ad primum statim congressum, fugam omnes molituros. Productis subinde copijs, instructisque in hostem aciem direxit. Nec Ladislaus certamē detrectauit, sed eadem ferocia, qua pridem legatis responderat, castris egressus sequentes se suos, ut quisq; primum se offerebat, ita in ordinem collocabat, magis temere tumultuantium more, quam ex instituto militari. Itaque armorum quidem genus par utrinque erat, ordo vero, & disciplina longe dispar. In altera enim acie omnia instructa, prouisaque non ad pugnam modo, sed ad subitos etiam fortunæ casus: in altera nulla fere species militaris disciplinæ. Cæterum hos ira, illos conscientia stimulante, magno utring; ardore concursum, & a principio quidem aliquandiu anticipiti fortuna pugnatum: accurrentibus ubiq; ducibus, suosque, per omnia spei metusq; extrema, cohortantibus. Sed quom, seruatis ordinibus, recentes fessis, integri saucijs ab Huniadiano ubique substituerentur, Ladislaiani, aliquandiu extracto certamine, quom, sine intermissione pugnarent, vulneribus, & lassitudine confecti

tandem referre pedem sensim cœpere. Quod animaduer-
tens Huniadianus, Nicolao, quem ad fortuitos casus
in subsidijs locauerat, signum dedit, et totis viribus ador-
tus iam tum nutantem aciem, ut pote collectorum temere,
nec castra, nec ducem satis noscitantium, quibusque
tam ignotum vincendi decus, quam fugiendi flagitium
esset, in fugam vertit. Multi & in prælio, & in fuga
cæsi. Inter quos plerique auctoritate, atque opibus insi-
gnes: sed nec pauciores, aut inter fugiendum, aut in ca-
stris capti. Ladislaus vero multis in locis effusam suo-
rum fugam cobibere frustra conatus, tandem cum pau-
cis elapsus, quom magis quæ vitanda essent, quam qui-
bus fideret, animo succurrerent: nullibi prius se credere
ausus est, quam Strigonium ad reginam, magnis obli-
quisq; itineribus peruenit. Huniadianus vero a re bene
gesta, retro qua venerat, ad Vladislaum cum captiuis,
et præda redijt. Ille captiuos haud sane duriter increpi-
tos, fideiq; & iurisiurandi admonitos, præterea cognat-
ionis, quæ, propter communia vetustæ originis primor-
dia, inter Polonos Croatiaque, & Dalmatiæ cultores
esset, quasi contra sanguinem suum arma sumpsissent, in
custodiam tradi iussit. Deinde ad laudes, & munera
quibus Huniadianum, Nicolaumque affecit, dignita-
tem etiam adiecit, declanito utroque Transilvaniæ du-
ce. Cæterum quia in Huniadiano maior eminebat in-
doles ad res bellicas, ea potissimum oppida, quæ Turcis
obiccta erant illi commisit, & copiarum, quantum res

tunc

tunc sinebant, assignauit; ut non solum sua defendere, sed per occasionem etiam, fines hostium transcurrere, atq; operæpretium facere posset: quod postea sæpiissime fecit. Et Turcis quidem magnum de se terrorem incussit, apud suos vero ingentem spem excitauit. Multa tum prudenter tum fœliciter a Vladislao constituta: virum quidem ad id negotium diuinitus delegisse, cunctis tãdem indicauit, ut esset, qui rem Christianam prolapsam sustineret. Post paucos dies captiui omnes liberaliter dimissi, plerique etiam viatico alijsque rebus necessarijs adiuti: qui grato animo fidelem subinde operam regi, multis gerendis rebus præstiteret. Quomque pollicerentur, ex ea parte, ad quam acie debellatum fuerat, reconciliaturos se Vladislao quoscunq; victoria non attraxisset: missi sunt cum primoribus eorum Nicolaus Lasbouianus, & Sanoccus, ut ciuitates vna circuirent, & populorum animos a regina auertendo ad Vladislauum traducerent. Breui fere omnibus persuasum, non alia re magis, quam repetitione communium inter se primordiorum, atq; sanguinis. Nec solum fides, sed pecunia etiam impetrata in stipendium militibus, quos, ad reprimendos conatus Iscræ, conducendos apparebat. Non enim æque fœliciter ex parte illa res gerebatur a Ioanne Pereno: quippe quod Iscm, per occasionem, magnas plerumque prædæ abigebat, Scepusiensemq; agrum ferro, et igne prope ad vastitatem multauerat: nonnulla præterea oppida interceperat, & diripuerat. Inter quæ Eperiesum,

*Scaruscium, Clifticbium, quod aliquandiu obseſſum, per
 cuniculos tandem expugnat. Id oppidum in monte ſi-
 tum, velut ſpectula, Caſſouiæ imminet. Et pleræq; il-
 linc clades, ad id locorum, illatæ Iſcranis, dum aut præ-
 datum proficiſcerentur, aut prædas abducentes Caſſo-
 uiam ſe recipere. Non deerat tum opportunitatibus ſu-
 orum Ioannes Perenus: & aut per inſidias, hoſtium
 carpebat copias, aut in aperto illis occurrens, & leuia
 certamina committens, pro varietate locorum, & for-
 tunc interdum victor, interdum etiam victus abibat:
 nec ſegnius, aut infrequentius, quam Iſcræ hoſtilem a-
 grum prædatum incurrebat. Cæterum quom omnia ne-
 quicquam expertus ageret, de recuperandis amiſſis oppi-
 dis, nullibi fortuna affuit, circūactusq; eſt integer annus
 irritis conatibus. Regina autem, ubi omnes preces ad
 hortationeſque conſumpſerat ſuadendo Ladiſlao, vt ar-
 ma ruruſus indueret, quia non eſſet viri, non ſæpiuſ for-
 tunam aggredi, et, fruſtrata ſpe ſemel, ſtatim animoſ ſub
 mittere (nullibi enim ſæpiuſ euentum variari, quam in
 bello, ubi minima quæque dictu, maxima momenta ex-
 citare ſolent) tandem agebat, vt inſtaurando exerci-
 tu pecunias ſibi crederet. Sed, neq; illiſ impetratiſ, Iau-
 rinum ad ſuoſ perrexerit: nec multo poſt, quom renuntia-
 retur, Boemoſ de præficiendo ſibi rege agitare: vt in ſi-
 de poſtumi, ac ſua eoſ retineret, in Auſtriam commigra-
 uit. Quo quom eam Ladiſlaus ſequeretur: a Friderico
 captuſ eſt, habituſq; in cuſtodia, donec petentibuſ id im-
 penſuſ*

pensus Hungaris, rex cum redemit, quanti Fridericus æstimauit. Interea subsidia ex Polonia petita a Vladislao, numero, et apparatu insigni aduenerant. Itaq, principio insequentis anni, licet annonæ grauiter laboraretur, hiemsq, perniciosè rigeret: tamè quia festinabat animus ad pacandum regnum undiq, Vladislaus Cassouiam versus, Buda mouit. Cui, cum multo inferior multitudine, ac robore copiarum Iscra esset, nullibi ausus occurrere, intra muros se continebat. Itaque oppidis, quæ priori anno vel defecerant, vel intercepta fuerant, haud difficili conatu in potestatem redactis, instituerat rex propiscisci expugnatum Cassouiam, cæterisque subinde urbes, quæ præsidij reginæ tenebantur: ut, si quid postea innouaretur a Turco, paribus illi viribus posset occurrere. Sed veriti Hungari, ne locorum propinquitas præberet regi occasionem transcendendi in Poloniam, vulgata fama, reginam de pace cogitare, quasi temerarium foret, bello ea quærere, quæ per cõcordiam facilius consequi possent, ut Budam reuerteretur persuasere, dimissa illic copiarum parte ad belli reliquias persequendas. Ab initio, quom vulgaretur regia expeditio, timuerat Fridericus, ne, expugnatæ undiq, reginæ præsidij, & recepta in ditionem omni Hungaria, bellum mox in Austriam a rege transferretur, propter sacram coronam, quam apud se depositam a regina seruabat: ferturq, de illa restituenda secum agitasse: sed quom audisset postea dimitti exercitum, remque non per regem, sed per vicarios ge-

rios gerendam, ad Cassouiam: recreatus eiusmodi cogitatione supersedit. Simul & regina demissos animos extulit rursus: &, quom antea pacis mentionem utiq; non aspernaretur: superbe respondit optimatum nuntijs, qui de concordia tractaturi ad illam perrexerant. Sed & pestis, quæ in regno grassabatur, præsertim Budæ, ubi eius mali vis adeo seueiebat, contactu, et curatione ægrorum vulgante morbos, ut quotidiana tantum funera oculis, desperatio vero, & mors, omnium animis obuersaretur, faciebat illi spem, tantisper fore otium a bellicis rebus, dum commodè præparare posset ea, quæ esse vsui ad partium suarum vires instaurandas, arbitrabatur.

Uladislaus tamen, ubi a regina pacem sperni percepit, nihilo segnius edixit, ut Cassouia oppugnaretur. Inde Ioannem cui a Galero cognomen fuit, cum non exigua peditum, atque equitum manu misit, ut se coniungeret cum præfecto Chesmarchi, &, communicatis viribus, & consilijs, Iscræ subinde, quocunq; se recepisset, aut exturbarent, aut obsiderent. Iscræ vero, quom ciuitates, quæ a regina stabant, regia vectigalia volentes iam pridem illi penderent, & percuteretur moneta Cremnice sub titulo, & nomine postumi: nouas copias ex Boemia conductas veteribus suis adiecerat: non tamen regio exercitui adeo parebat, ut, si occurrendum esset, viribus fideret: sed in omnes occasiones Cassouie intentus expectabat, quo se potissimum regij conuerterent. Inclinata itaq; illuc belli mole, summa vi utrinque &

oppu-

oppugnabatur, & defendebatur. Et ab initio quidem eruptiones crebræ fiebant ab Iscranis, committebanturque leues pugnae, in quibus ex utraque parte multi cadebant. Sed non tam facile oppidanis, quam regijs erant, interfectorum supplementa substituere. Itaque quom numerus apud cos in dies minueretur, appareretque, haud satis virium tuendis mœnijs, in vltimo discrimine, affuturum: raro admodum, & non, nisi magna suadente occasione, Iskra cum suis erumpebat. Ad expugnandam igitur urbem necessitatibus humanis regij animum adiecere: ductisque operibus, & munitionibus circum firmatis, inclusos pene ociosi obsidebant. Maior erat intus hominum numerus, quam pro annonæ copia. Itaque, congestis in publicum omnibus, quæ apta esui forent, præfecti sunt duo ex præsidiarijs, & duo item ciues, qui cibaria in singula capita, quantum sustentandæ naturæ satis videbatur, quotidie expenderent: contrahebaturque mensuræ modus in dies, quo plus temporis, & minus alimentorum superesse apparebat, donec, cogente fame, nec ab immundis quidem animalibus abstinebatur. Intolerabile suapte natura malum etiam desperatio augebat, quod non occurrebat, unde affuturam opem aliquam sibi pollicerentur. Itaque quom manasset rumor, oppidanos de urbe dedenda agitare: varia erant præsidiariorum consilia, idque tantummodo remorabatur fugam, quod impeditior apparebat, quam ut tuto possent euadere. Quæ quom ignorarentur ab regijs, diurnæ obsidionis tæ-

nis tædio affectis, urgente iam hieme, sine commeatu e-
 labi ab exercitu cœptum est, & in ipsius victoriæ aditu
 obsidio paulatim dissoluebatur: præterquam quod alia
 Boemorum præsidia, quæ ijs in ciuitatibus erant, quæ
 reginæ partibus fauebant, crebris incursionibus omnia
 circumuicina infestabant, ut regios ab obsidione ad tu-
 endos suos auerterent. Nuntiabaturque, Cbesmarchum
 oppidum nō solum parum strenue defendi ab illorum in-
 cursionibus, verumetiam defectionis spectare consilia.
 Itaque quom regius dux videret, etiam iniussu suo, mili-
 tem elapsurum, ut saltem in fide Cbesmarchum retine-
 ret, dissoluta ad Cassouiam obsidione, illuc properare mouit.
 Sed id quoque irritum fuit. Nam pridie quam eo per-
 uenisset: Boemi admissi per prodicionem, oppidum occu-
 pauerant. Cæterū etsi præsidij præfectus Nicolaus Pe-
 renus in primo tumultu, cum plerisq; ex suis trepide effu-
 gerat; tamen, retinentibus, qui manserant, præsidiarijs
 nonnullas turres, quom appareret, si affuisset auxilium,
 facile posse oppidum recuperari, forte ita euenit, ut Po-
 dolinum peruenirent nouæ copiæ, quæ a Polonis regi
 submittebantur, ducibus Laurentio Zarembo, & Nico-
 lao Scora, qui quom ab regijs per internuntios ad Che-
 smarchum implorarentur, neq; dubia res videretur, quin
 excludere Boemos illinc possent: petitam tamen ab se o-
 pem negarunt, seu timentes iter subinde suum impediti-
 us reddere, si Boemos promocassent; seu quia prius quam
 ad regem, quo missi erant, peruenissent, minime æquum
 cense-

censebant, vllō se bellico negotio implicare. Itaq³, petitione suorum contempta, neminem lacescentes, inuicemque ipsi ab omnibus inuiolati, Budam peruenere. Capto Chesmarcho, bellum ab ea parte cōuersum est Podo-
linum, vbi regij præsidij præfectus erat Nicolaus Como-
rocensis, et vtrunque, per omnes conatus artesque belli-
cas, res gerebatur: ex parte vero altera regina vbi victo-
riæ suorum famam accepit, disolutamque ad Caspouiam
obsidionem, & ipsa elata ad Presburgum mouit, quæ
ciuitas in fide ipsius perseuerabat, & si Vladislai præsi-
dium teneret arcem, præfecto Stephano Rosgonio: quæ
subito obsidere cœpit, fauētibus ciuib⁹ expugnationēq³
adiuuantibus. Sed quom neq³ æquum videretur in suos
prædas exercere, neque, si id factum foret, pro ciuili,
ac militari multitudine, suffecturum commeatum appa-
reret: populatores in Tarnouiensē agrum immittebat.
Indeq³, prædæ omnis generis ad quotidianum vsum ne-
cessariæ aduehebantur, simul vt commode Presbur-
gi alerentur omnes, simul vt Tarnouiensēs suarum re-
rum cladibus coacti, ab rege deficerent. Quæ omnia Ro-
sgonius, per occasionem elapsus, et Budam profectus re-
gi exposuit: simulq³, indicauit quo in discrimine res fo-
ret, nisi subito frumentum milesque, & apparatus reli-
quus, aut propulsandæ, aut sustinendæ obsidioni neces-
sarius, in arcem immitterentur. Eum securo animo rex
esse iussit, omnia in tempore affutura: ipse quam ocissi-
me ad præsidium reuerteretur. Nec mora, Andreā Ten-
cinensem

cinensem, cum valida Polonorum Hungarorumque manu, Tarnouiam misit, qui simul suos ab incursionibus hostilibus tuerentur, simul Presburgensem agrum vicissim populationibus infestum redderent, & obsessis per occasionem opem necessariam inferrent. Ille impigre mandata exequutus, frumento, ac milite cum machinis, missilibusque varij generis in arcem submissis, illius potiundæ spem omnem reginæ videbatur ademisse. Sed et crebris populationibus, quicquid erat agri Presburgensis adeo mulctauit, ut propius obsessos, quam obsidentes viderentur. Crebra, inter arcendas populationes, utrinque certamina seruebantur, cadebantque ex utraque parte multi: donec actos in insidias hostes Andreas tam ingenti clade afflixit, ut parum absuerit, quin urbs quoque, per tumultum, inter persequendam victoriam, ab ipso caperetur. Ea strages aduersarijs finem excurrendi fecit. Fossa itaque, & muro subinde se tuentes, oppugnandæ arcis consilia de integro per omnes artes, machinationesque quotidie solertius agitabant. Sub anni finem ægerrime omnino nutriebantur, necessitasque, & desperatio, prope intolerabili impetu rem geri cogebant. Igitur coedificatis turribus ambulatorijs, omni genere missilium, regiones a defensione prohibebant, & muro, quem crebris tormentorum ictibus, die noctuque, impetebant, locis aliquot detruncato, ac diruto, nitebantur summa vi aut per ruinas, aut, admotis scalis, partem aliquam arcis occupare. Nec ad extremum regij tam acres in se conatus sustinuit

stinuissent, nisi, audito suorum periculo, in ipso rigore hie-
 mis rex Buda accurrisset, cum egregia utriusque gen-
 tis manu. Eius aduentu, & suorum animi erecti, & re-
 gina adeo consternata, ut, copiarum parte illic relicta,
 clam cum cæteris Viennam se receperit. Rex, immisso
 in arcem subsidio, tentauit urbem, si forte in potestatem
 redigere posset. Tandem, quom diu continuata obsidio in-
 tus & extra omnia consumpsisset, appareretque in diffi-
 ciliiori anni tempestate non minus discriminis a cæli, &
 terræ rigore, quam ab hoste affuturum: tumultuario o-
 pere instauroit, quicquid munitionum hostis circa ar-
 cem labefactauerat, moxq, Budam redijt. Eodem tem-
 pore Poloni, voluntaria manus, nulloque stipendio pu-
 blico adiuta, duce Petro Odrouansano, in Hungariam
 transcensuri, arcebatur a Boemis, qui angustias in mon-
 tium iugis occupauerant. Itaq, illi die frigidissima, tum
 lenta, sed iugi pluuiæ caliginosa, atq, ob id, minime su-
 specta, præmissis impigris, robustisq, quibusq, iuuenibus,
 a quibus resistentes, si qui forte affuissent, obtruncaren-
 tur, per solutas Boemorum custodias, nemine omnino
 aduersante, saltum superauere. Mox quom adorti es-
 sent expugnare Capuscanum, quod oppidum non longe
 situm est a Bardeiouio, accersente eos rege, statim, ut
 par erat, omisso incepto, Budam se receperunt, non sine
 laude atque admiratione Hungarorum, & quod multi,
 et quod opulenter instructi, sed imprimis, quod indefessi
 opitulando regi suo viderentur. Vladislaus ubi omnes,

Et singulos, pro cuiusque dignitate, ac meritis laudando bene de se sperare iussit, Cassoviam misit oppugnatum. Ex quo oppido frequentes, & magnæ clades in ea regione quotidie inferebantur perseuerantibus in fide regijs. Poloni commissum sibi negotium breui absoluerunt, & ut cæteris qui in presidijs erant trepidatio incuteretur, Boemos qui in manus venerant ad vnum omnes trucidare. Interea nuntiatur, Tartaros prædabundos in Podoliam incursum. Itaque Ladislaus, qui, post reginæ fugam, satis ab ea parte omnia tuta arbitrabatur, bellum vero, quod Iscri inferebat, ab regionis indigenis strenue propulsari videbat: ne defensoribus vacuam barbarorum incursum Poloniam inueniret, Odrouansanum cum suis retro in patriam dimisit. Quibus, honoris gratia, deducendis ad regni fines nonnullos proceres Hungaros adiecit. Quom itaque Agriam peruenissent, liberaliterq; ab Episcopo accepti, licentius, quam ratio temporis, & vicini hostis solertia patiebatur conuiuijs hilaritatisq; indulgerent, seu quia numero, ac viribus fidentes periculum cõtemnebant, seu quia secundis rebus negligentia familiarior est, quam aduersis: Telefus, qui per id tempus præsidio Cassoviæ præerat, ratus bene gerendæ rei sibi oblatam occasionem, cum manu expedita profectus contentissimo gradu, per silentium noctis, illuc se recepit. Quomq; omnes custodias, velut media pace, solutas inuenisset: ab ea parte, qua facilius, ac tutius rem agi posse arbitrabatur, murum nullo usquam ob-
 stente

stente transcendit, excitatoque, ad terrorem, nonnullis in locis incendio, canentibus signis, et, velut in capta vrbe, clamore sublato, inermes sopitosque adoritur. Et primo statim impetu domos complures, et Polonorum fere omnes currus tumultuarie diripit. Cumq; hostes inter clamorem, cædem, populationem, ignem, trepidi, ac semisomnes vix arma expedirent: cum ingenti præda cætenarum rerum, sed et iumentorum, atque hominum retro abiit. Hungari vero, ac Poloni tandem somno, & trepidatione discussa, quom simul armati conuenissent, nec difficile videretur, fugientem hostem asequi, et abactam prædam recuperare: cursu effusissimo, ægre, propter impedimenta, & lassitudinem properantes, insequuntur. Itaque prius multo, quam inclinare sol cœperat in occasum, quom instans a tergo exaudiretur hominum simul, & equorum fremitus: Telefus, qui suos nocturni itineris celeritate, ac labore fatigatos sciret, tum preda onustos, atq; impeditos, desperata fuga, ad vires se conuertit, & in quo, propterea quod Leopoliensis Palatinus erat, plurimum reponebat, seu redimi cogeretur, seu permutatio captiuorum fieri aliquando contingeret, Petrũ Odrouansanum, quem cum alijs multis captum abducebat, familiari cuidam suo Solomæ nuncupato, cuius fidem satis, ut arbitrabatur, cognitam perspectamque habebat in propinquum oppidum perducendum, custodiendumque commisit. Nec mora, vltima experienda percipiens, impedimentis in viam præmissis, suos monet, qui
a tergo

a tergo instarent, tumultuariam manum esse, inermes, incompósitos, et adhuc præteritæ noctis inopinato pauore fluctuantes, ac trepidos: nonnullos etiam saucios debilitatosq, qui cum ad tuendos se domi vires, atque animi defuissent, temere postea prosiliendo, arma cepissent: quasi facilius foret in aperto campo res suas pugnando recuperare, quam fuisset clausas intra urbem parietibus tueri. Quicquid aut periculi fuerit, aut laboris iam esse exhaustum, & celeriter cundo, & inopinantes inuadendo: prædam esse in manibus, quam utique multo facilius foret inter pares vires defendere, quam fuisset ripere: sed & multos ex hostibus teneri vinctos, & eosdem magis strenuos, quos non somnus, non metus, non subitarius tumultus a conferenda manu auertisset: qui superessent, vino adhuc somnoque graues, aut vulneribus afflictos esse, regendisq, tantummodo equis vix satis aut animorum, aut virium habere: qui, etiam si paria essent cætem, inter tam dispari causa pugnantes, fortiores esse debere, qui sine spe veniæ de vita dimicarent, quam illi, quos modicæ abactæ prædæ dolor armauisset. Meminissent eorum, quæ in suæ gentis præsidarios, paucis ante diebus, ad Casouiam fœde, ac crudeliter commissæ fuissent: anniterenturq, pugnando acriter, virorum fortium exitu, vitam relinquere potius, quam capi per ignauiam, & trepidationem paterentur, ut veluti pecora per ludibrium postea trucidarentur: quo maiori impetu in hostem ferrentur, eo minori discrimine

mine partam prædam retenturos, multoque incolumiores abituros. Superuenerant iam hostes: itaq; conuersus in eos Boemus, magnis animis, ac viribus impetum, quo in se ferebantur, excipit, propulsatque tam acriter, ut neque in equis, neque in hominibus præteriti laboris lassitudo appareret. Suggerebat vires cum veniæ desperatio, tum retinendæ prædæ cupiditas. Polonos autem & Hungaros non iactura solum rerum suarum, sed verrecundia etiam stimulabat: turpiter se deprehensos putantes, & a paucioribus, inter vinum somnumque, rebus suis exutos: vnicamque esse illius abolendæ maculæ rationem, si vincerent. Pugnatum igitur aliquandiu accipiti Marte. Cumque vtrinq; multi, & vulnerarentur, & caderent: tandem lassitudo peruicit ut Telefiani loco cederent, in fugamque verterentur. In qua multi trucidati, multi equorum pedibus obtriti, præda omnis recuperata, Telefus autem cum plerisq; Australibus Boemisq; viuis in potestatem venit, ductusq; est Agriam, & custodiæ traditus. At Soloma suorum fortunæ ignarus, et commissi sibi Odrouansani cura sollicitus; ut quam celerime se in tutum reciperet Nicolai Zuderis, quæ proxima erat, arcem petijt. Is pauloante ad reginam defecerat. Itaque putans oblatam sibi occasionem reconciliandi se Vladislao, cuius auctoritati, & opibus, post reginæ in Austriam commigrationem videbat plurimum accessisse: captiuum, quem, propter generis nobilitatem, auctoritatemq; inter suos non iniuria magnificandum putabat,

tabat, paulopost Budam perduxit ad regem, atq; eo munere, defectionis veniam impetrauit. In tam præcipiti, & diuersa fortunæ commutatione, nox, casus, trepidatio, impetus, multa tulit aut inusitato genere mortis, aut rapiendi, obsistendiq; conatu varie memorabilia. Inter quæ, id vt maxime literis prodendum, ita etiam maxime miserabilem. Ex media sorte populi forma, & iuuenta florens Agriensis, suæ conditionis, atque ætatis iuenculam perditæ amabat, mutuoque, fœlici sorte, amabatur. Consueuerat vero, obseruatis occasionibus, se ad eam noctu recipere, desideriumq; suum non tam fructu amoris satiare, quam nouis semper alimentis augere. Quom itaque direptio ciuitatis, apud amores suos ipsum deprehendisset: natus forsan, discurrentium ad prædam, atq; cædem, tumultum esse ebriorum, propterea quod largius, quam sobrios deceret eos pridie vino indulgere viderent, non statim ad primum clamorem exiit. Deinde quom non solum clamor, & strepitus armatorum augetur, sed mulierum quoque eiulatio, puerorumq; vndiq; ploratus maior, quam pro compotantium rixa, & iurgio discriminis, & mali grauioris trepidationem incuteret: quo euocabat conturbatio, proripere se voluit: sed, retinente amica, & ne recta propinquaret admonente, ne si domesticos quoque alios idem tumultus exciuiset, casu in eorum aliquem ageretur, per fenestram in vestibulum domus se dimisit. Quem vt foras emitteret, illa ex diuerso per scalas propere subsecuta, ostium reserauit, quom superue-

peruenissent iam hostes ex parte altera, mox fores demoliti irrupturi. Egre dientem igitur armati, gladijs vulneribusq; excipiunt, eo etiam acrius, quod ipse cum ferro iam pridem per cæcam trepidationem districto profiliat: non tamen statim concidit, et si multis magnisq; vulneribus petitus: sed acriter se defendens duos prius obtruncavit. Ibi mulier dolore, ac desperatione plus quàm viriliter elata, cum nollet amanti suo superuiuere, viribus quantas amor, inaq; & desperatio dabat, uni ex militibus, qui exanime corpus circumstabant, gladium extorsit furioseque insultans, antequam cohiberi posset; plerosq; vulnerauit, viris ex diuerso turpè ducentibus, si ferro cum fœmina decertarent. Tandem comprehensa, ubi ferociæ, qua concita debacchabatur stimulus indicauit, gladio, quem ultum amantem arripuerat, petus suum transfodit, & vt super cadauer vita sibi carius occumberet, in partem, in qua iacebat se præcipitem dedit, tanta militarium animorum admiratione, vt, cæteris commilitonibus cum præda discedentibus, illi, quos ad eam domum fortuna congregauerat, vacui, & minubundi pene in manibus hostium remãserint. Similem ac Telefus casum perpeSSI sunt eisdem diebus Caica, & Comorocensis: quorum ille Brosouiciam, hic Podolinum præsidio tenebat. Nam quom explorando comperissent oppidum Eperiessum negligenter asseruari, vacuumq; esse defensoribus: eductus secum ex præsidiarijs, quibus præerant, fortibus expeditisq; quibusq; militibus, quam

occultissime, silentio noctis, illuc se receperunt, scalisq;
 muro admotis, velut in suas munitiones, nemine repu-
 gnante, in oppidum penetrauerunt. Nec mori, vbi clamor
 primum, deinde cædes non tam excitasset hostem, quam
 sensibus alienatum, nec ad arma discurrere nec provide-
 re quicquam sineret: quasi per otium, & licentiam, om-
 nis generis præda suos oneruere. Forte die præcedenti
 quinquaginta Boemi profecturi ad Iscrum copias con-
 gregantem, vt Richnouam obsideret, substituerant Epe-
 rieffi. Ab his, vt fit in re trepida, dum saluti quisq; suæ
 non, quo debet, sed quo maxime potest modo consulit,
 turris, quæ egregie munita erat, dum Poloni oppidum
 diripiunt, occupata strenue defendebatur. Itaq; quom e-
 ius expugnatio difficilis appareret, timerentque Poloni
 Iscrum, qui in propinquo erat, cum exercitu suis accur-
 surum, nec suffecturos se putarent tuendo oppido, quod
 non totum haberent in potestate: contenti præda retro,
 qua venerant abiere. Non segnius, quam cogitauerant,
 Iskra, vbi ad eum suorum elades perlata, præparato in-
 structoq; iam pridem milite, illuc accurrit, ex improviso,
 vt a solet, victores oppressurus, solutis negligentia ani-
 mis, ob rei bene gestæ hilaritatem. Cæterum cognita fe-
 stinatione, qua retro prædam agebant, breui a tergo eos
 asecutus, nō solum quia superior copiarum numero, sed
 etiam quia recentes ducebat, atque integros, facile om-
 nes fudit fugauitque. Nec obluctatio, cædes ve fuit.
 Nam fessi, ac prædæ onere laborantes Poloni vix pri-
 mum

mun clamorem hostis sustinere. Capti Caica, & Como-
roensis cum paucis alijs, quos subita fuga eripere ab ho-
stium manibus minime potuit. Isra vero, ut erat dux
belli acer, victoriam persecutus, ad Brosuiciam castra
mouit. Capto enim a se præsidijs illius præfecto, subitæ
deditionis spem non frustra conceperat: sed quom inue-
nisset oppidanos ad se tuendum paratiores, quam credi-
derat: cum suis abiturus, re minime tentata, apparebat.
Verum casu, aut humana fraude in altera arce (nam il-
lic duæ sunt) incendium exortum, compulit defensores
ad alteram confugere: moxque, ne quid tale in ea quo-
que contingeret, imperium hostis pene ultro susceper.
Quo ex euentu visum est, fortunam iusta lance partis
utriusque gaudium, et mærorem adæquare eodem tem-
pore voluisse. Poloni deinde nouum præsidium submise-
re Podolinum, & Luboliam. Isra vero ab ea victoria
Richnouam oppugnatum profectus, ex omnibus ciuita-
tibus, quæ postumo fauebant, exciuit auxilia: & quom
Poloni repugnarent, mœniaque acriter defenderent:
obsidione expugnaturus circumfudit exercitum, muros-
que, tormentis, & machinis admotis, quassare cœpit, ac
diruere. Sed quicquid interdiu solo æquabatur, noctu
opere tumultuario instaunabant obsessi: distractaque in
menses aliquot oppugnatio. Tandem quom vrgerent hu-
manæ necessitates nō minus, quam hostis, nec quicquam
aliud necessariam deditionem remoniretur, quam quod
Agriensis episcopus affuturus cum auxilio ferebatur,

cessante illo diutius, quam aut fames iam, aut acerrima
 oppugnatio ferri posset, pacti, ut cum armis rebusq, alijs
 suis incolumes abirent, vacuam arcem tradidere. Fides
 Polonis seruata. Post quorum deditionem illico Agri-
 ensis cum exercitu superuenit, & nō procul ab Iscra ca-
 stra communiuit, quasi mox totis viribus decertaturus.
 Sed licet, per occasiones, uterque alter alterius copias
 plerumque carperet, descendere tamen in certamen totis
 viribus, & signa conferre non audebat. Nam & Iscra
 felicitatem aliquot annorum unius diei fortunæ com-
 mittere nolebat; et Agriēsis haud quaquam suis fidens,
 quod maiori ex parte erat tumultuaria manus, & mili-
 taris disciplinæ rudis, tutius credebatur, cūctando in locis
 iampridem vastatis, diuturna obsidione redigere hostem
 ad inopiam rerum omnium, quam vires experiri. Itaq,
 quom neque lentius, neq, tardius quam sperauerat Agri-
 ensis, Iscra, & sui penuria alimentorum premi incipe-
 rent, futurumq, plane constaret, ut aut nullo modo, aut
 sine summo discrimine perseuerrare in eo loco haud pos-
 sent: nulla insigni pugna commissa, rediere Casouiam.
 Nec multo post cœptum est inter Iscrā, & Agriensem
 agi de concordia, multiq, hinc inde variatis prius con-
 ditionibus, tandem cōiuncta Iscræ per matrimonium, e-
 piscopi nepte, nō solum pax, sed affinitas etiam inter eos
 inita est. Id bona ne fide factum fuerit, vulgo addubi-
 tatum: tum quod reginæ, ut oportuit, approbatio sub-
 inde non accessit, tum quod relaxandis utrinq, captiuis
 fidem

fidem Boemi violauere. Cæteris enim ad suos dimissis, Caicam, & Comorocensem, de quorum etiam libertate transactum in pace fuerat, retinere. Sed & post concordiam, Isen interceptit oppidum, quod in Scepusio a scerero suo tenebatur, prædasq, & captiuos ex illis, qui regi fauebant, per occasiones, atq, insidias abigere perseuerauit. Disceptabatur, per id tempus, de sacrorum summo antistite a Christianis. Et enim qui Eugenium in Italia a Collegio cardinalium electum, & qui Fælicem in Germania, quem Basiliense concilium designauerat, pro summo pontifice comprobarent sequerenturq, Multi etiam principes regesq, & nationes, inter quas Hungari, & Poloni tam ancipitis controuersie finem expectantes, sententiam suam dissimulabant, cærimoniis interim, ritusq, quales a maioribus suis acceperint, religiose obeundis sacris continuando. Quom itaq, non solum eos, qui ex diuerso stabant, sed etiam, qui ambigua deliberatione suspensi, & studia sua occultantes neutrum alteri præferebant, tam Fælix, quam Eugenius diuersis artibus sollicitaret, sibi que conciliare niteretur: ab utroque legatio diuersa, eodem tempore, venit ad regem. Et Fælix quidem fretus vinculo sanguinis, quo Tridentinus episcopus Alexāder a ducibus Masouie oriundus, Vladislao coniunctus erat, illum iam pridem a se cardinalem designatum potissime idoneum duxerat, cui partes suas committeret: Ut si parum causa valuisset, propter propinquitatem saltem, non aspernaretur. Ab
Eugenio

Eugenio autem venerat Iulianus Cæsarinus etiam cardinalis. Et hic quidem urbem Romam, non solum divinitus electum locum, sed Petri, & Pauli aliorumq; innumerabilium religionis fundatorum sanguine consecratum, in quo crearetur præsideretq; maximus pontifex, sacrosanctum cardinalium Collegium, legitimam iugemq; successionem, tum de more habitam & ab illis, quorum res esset, electionem, præterea totius Italiæ consensum, et Græcorum iudicium voluntatemque pro Eugenio allegabat: nihil aliud ex parte alteri esse dicens, præter tumultum perditorum quorundam, quos, fortunæ suis profligatis, abiectaq; dei, atque hominum verecundia, spes novarum rerum, sine auctoritate, sine ordine, sine causa, velut ad nundinandum sacra congregasset. Ille autem ex diverso: non locum, sed puritatem animorum vitæq; sanctimoniam pertinere ad religionem dicebat. Non referre ubi esset, diceretur ve summus pontifex, sed quis, & a quibus. Nimis in arcto circumscribi columnen Christianæ professionis, si eius caput nõ nisi Roma, & creare possit, & capere. Quid futurum si ea urbs possideatur a barbaris, ut alias contigit, aut omnino deleatur? Si fortuna loci ad rem, quæ tota in animis est, momentum aliquod habere posset, Hierosolyma sanctiori multo quam Petri, et Pauli sanguine consecrata. Illic religionis nostræ verissimum caput, immortalitatis nostræ omnia mysteria constituisse, illic summi sacerdotij prima successionis iuvicia & tradita, & suscepta: non
huma-

humano aliquo casu (ut in Petro factum, & Paulo : quorum hic tanquam reus Romam perductus, ille Simonis magicis vanitatibus attractus) sed voluntate electioneque diuina. Quo ad cardinales attineret ; non animaduertendos ex titulo, & nomine, quæ lasciuiantis fortunæ fauor etiam immerito cuiq; conferre posset. Eos, etiam si urbem Romam nunquam viderint, nunquam titulo cardinalis insigniti sint, tamen veros esse apud deum religionis nostræ cardines, & fundamenta, quorum doctrina, vita, mores, actiones denique omnes cum religione consentiant. Nihil interesse, qua quis sit fortuna, & dignitate : deum enim, non quæ extra hominem sint, verum animos ipsos intueri, atq; expendere, deque his, quæ ad sacra pertinent, nō fortunati, sed optimi cuiusq; iudicium comprobare. Sed neq; multum consuetam cærimoniam eligendi in vrbe, aut possessione Romanæ sedis, ad veram diuini vicariatus successionem attinere : Ubicumque bonorum cœtus conuenerit, diuini spiritus sensum adesse intelligi debere, & quæ dicta, acta constitutaque illic essent, ut ab eodem spiritu manantia accipienda. Præter quam quod temerarium, etiam periculosum esse, per paucorum obstinatis animis, quos nihil aliud, quam mala conscientia contumaces redderet, publica Christianæ reipublicæ consilio non adhærere. Non dubitare aut Eugenium, aut qui illum sequerentur, vel de sua, vel de concilij auctoritate, sed intelligere, nō posse, se et in religione eminere, et ab ea animo, et vita ma-

xime adhorrere. Si pro religione modo solliciti essent: ne quaquam aduersaturos concilio: cuius non alius finis esset, quam religionis sanctitatem, dignitatemque, conseruare, & augere. Vere sanctos pontifices, qui ad id locorum ecclesiæ præfuisent, nūquam tantam rationem habituros fuisse de concilijs, nisi intellexissent, id quod ad omnes ex æquo pertineret, omnium iudicio, & consensu moderandum, longeque altius posse prospici ea, quæ verissima salutariaque essent in rebus diuinis, ab vniuersali Christianorum iudicio, quam a paucis Romanis sacerdotibus, aut metropolis eiusdem episcopis. Hinc non minus fere, quam quatuor euangelistis tributum semper, & tribui ab ecclesia quatuor concilijs, Nicæno scilicet Constantinopolitano, Ephesino, et Chalcedonensi: in quibus, præter alia multa, diuinitus ad decus amplitudinemque religionis constituta, confutatae essent, & explosæ hæreses nefariæ, ac perniciosissimæ, quibus professionis nostræ vera fundamenta subuertebantur: si quidem Nicææ Arrij, Constantinopoli Macedonij, Ephesi Nestorij, Chalcedone Eutychis, impietatis conuictæ damna tæque. Reliquorum quoque conciliorum subinde omnia decreta suum semper pondus suam maiestatem tenuisse. Non postulare, qui præsiderent Basileæ, ut de vniuersorum salute, deq; singulis emendandis, vel in primo, vel in quocunque alio ordine religionis nostræ, sibi crederetur, quod temerarium esset, atque improbum, sed ad disceptationem iudiciumque illorum, omnes, quorum
inter-

intereſet, aduocare. Quibus ſæpe iactatis vtrinq, & a rege, ac ſuis auditis, in horũ altero ſummo pontifice agnoſcẽdo, neutri legatorum eſt aſenſum. Cæterum, quia Iulianus, ad ea, quæ ad rem diuinam ſpectabant adiecerat, inteſtina certamina, quibus arx, & præſidium Chriſtiani nominis Hungaria vaſtabatur, male habere Eugenium, cæterosq, qui rem Chriſtianam ſaluam vel-
lent, ſuaſerantq, deponenda arma per concordiam, cuius æquas conditiones inuenturum ſe ſpemret, ſi, cum bona vtriuſque partis vcnia, tentare licuiſet: Vbi planum factum eſt ei, nihil omiſſum a rege eſſe, quod ad pacem facere videri poſſet, multasq, legationes de compoſitione fruſtra ad reginam commeaſſe: conceſſum eſt, vt, quantum in ea re poſſet, experiretur. Ille poſtquam regis animum a quietis conſilijs minime abhorrentem vidit: pro-
fectus ad reginam, quom de vtilitate pacis, deque incommodis belli, diſcriminibusque diſeruiſſet ea, quæ putauit ad id quod intendeſſet pertinere: ſexus illam conditionisq, ſuæ admonuit, & quam facile, & temere popu-
lorum ſtudia cum fortuna mutarentur. Non eſſe eius, quæ pauloante experta foret, quid paucorum tumultus poſſet cõtra pene vniuerſorum conſenſum, in eo bello perſcuerare, in quo viribus multo, & facultatibus eſſet inferior. Stare ex parte altera omnem vim Polonorum, et cum illis maiorem partem ex Hungaris: quorum opes, & auctoritas in regno emineret: hominum, & armorum, iumẽtorumq, ſatis eſſe reparando exercitui, ſi quid

aduersi contigisset: partibus autem eius adesse paucos, præter militem conductitium, cuius fides non ex animi studio, sed ex pretio penderet. Præterquam quod inita affinitas inter Isram, & Agriensem merito ei suspecta esse posset, ea quoque quæ satis ei firma, & apparata viderentur, in vnius prælij fortuna pendere: vixq; sperare posse reparatorum se rursus ad pugnam vires, si semel acie vinceretur. Ut speraret victurum postumum diutissime: considerare oportere, quam innumerabilibus casibus humana vita subiaceret, & quo minus roboris in ea ætate esset aduersus malam valetudinem, & morborum vim, eo facilius extingui solere. Magisque timendum, quam subinde sibi, quam adultis iam duabus filiabus suis fortunam sponderet: quom etiam quos spes, & gratificatio postumi tunc in fide retineret, orbitas regni esset in contrarium auersura. Satiùs multo, præcauere, ne, si præmatura fata filium regno subduxissent, filia quoq; excluderentur: cum danda opera esset, ut saltem alteri, matris veluti loco, regnaret. Inter marem, et feminam, quo ad parentes, nihil interesse, præter sexum. In Uladislao esse illa omnia, per quæ (quoniam filia vtique aliquando coniugandæ) merito ab ea gener esset expetendus. Temporis vero, & rerum conditionem utrosque ad affinitatem nõ solum inuitare, verum etiam quadam veluti necessitate mouere. Ad extremum meminisse debere viri, patrisque sui, quibus, præter diuinos honores, cætera omnia cum summa fide tribuisset ea gens, quæ periclitatu-

clitatum erat, nisi ad pacem animum adiecisset. Indulgendum fortasse aliquando viris, vt, pro tuenda, aut augenda dignitate vnius, populorum multorum salutem in discrimen ne adducerent: muliebris certe verecundiæ nõ esse, opportunitati, ac saluti tot de se bene meritaram ciuitatum, & populorum, præferre incertas spes vnius infantuli. Famam homini extimescendam, sed & dei immortalis vltionem, si per eam staret, quo minus a nefario bello, & Christianis rebus maxime periculoso absisteretur. Ad ea, regina, satis se suas hostisque facultates nosse, inquit, & quantum vel vires, vel fortuna posset in bello non ignorare. Cæterum minus flagitiosum, dolendumq; esse, resistendo exturbari, quam per ignauiam, & vanum metum, regno excedere. Iustam esse causam suam, neq; abfuturum vindicem iustitiæ deum. Filium vero incolumem esse, ac, deo propitio, fore. Quod si malum fatum contra spem quicquam afferret: nouam rem noua consilia præbiturum. Hungarorum quidem meritum in se, ac suos ingentia esse: sed quo maiora essent, eo magis sibi annitendum, ne cogerentur in ditionem ipsis inuisam degenerare: si tamen sine cæde, & sanguine id fieri posset, nihil esse quod mallet. Sub hæc verba Iulianus, collaudato reginæ animo, & quod muliebriter bellum non expauesceret, si necessario gerendum foret, & quod concordiam, si modo æqua offerretur, nõ aspernaretur, de pacificationis forma cœpit cum ipsa agitare. Cæterum, multis vtrunque conditionibus in medium ad-

N iij

ductis,

ductis prius, ac repudiatis, quom maternum animum æque adulta filiarum ætas, atque infantis cura sollicitum haberet; tandem eo adacta est regina, ut consentiret has simul leges, et stabilimenta concordie ad Vladislauum perferri. Ante omnia uti alteram filiam ipse, alterum Casimirus, qui tum Lituaniæ præerat, vxorem duceret. Et Casimiro quidem despondere se, dotis nomine, centum, & viginti millia aureorum, Vladislao vero ducenta millia in terra Slesia, cessionemque iam tum illi possessionem, reservato sibi redemptionis iure, quodcumq; commodum fuisset. Quod autem ad Hungariam attineret, Vladislauus mox se se regio titulo abdicaret; procurationem, & tutelam, usque ad integram postumi ætatem retineret: ubi ille adoleuisset, procurationem dimitteret. Quod si intra pubertatem, aut quodcumq; postea sine liberis postumum decedere contingeret: cum regio titulo, ius quoque, & arbitrium regni ad Vladislauum reuerteretur. Cæterum compensandis impendijs ea in expeditione factis, terra Scepusiensis perpetuo iure addiceretur Poloniæ regno: Hungari vero sua sponte, ac bona fide antiquarent quamcumq; actionem, et ius, quod aut in Podolia, aut in Valachia habere se crederent. Accepisset Vladislauus sine dubio conditiones tam sibi, quam regno suo commodas. Et erant ex Hungaris multi, qui aut externum bellum timētes, aut intestinum execrantes, nō fortiter sententiam reginæ impugnabant. Quom tamen agi appareret de facultatibus, atque am-
plitu-

plitudine regni: placuit aut per nuntios, aut per literas eorum quoq, procerum, qui præsentes non erant, voluntates exquiri. A quibus, ut fit, pro cuiusq, ingenio, allatæ sunt literæ non solum sententia variæ, sed omnino etiam diuersæ: quom essent, qui iniquiores quoq, conditiones domi perferendas censerent, dum modo foris tuti essent: & qui nullam omnino concordiam habendam dicerent, nisi quam arma constituisent. Itaque quo magis aut timide nimium, aut periculose alij censebant, eo, postquam cognita est sententia Huniadiani, maiori assensu omnium accepta est, quom nihil in utramvis partem affectatum contineret. Scribebat enim, videri sibi, propter imminens a Turco negotium, neque repudiendam pacem temere, neque tamen amplexandam cupide, & si natura sua, pax semper bello sit anteferenda, neq, omnino, aliam ob causam gerantur bella, quam ut pace frui liceat. Concordiæ tantummodo conditiones recte animaduertendas: & si iniquæ offerrentur, commodiores exigendas. Quæ si impetrarentur, nihil satius, quam inuicem domi in gratiam redire, & depositis intestinis armis, pugnare foris. Sin vero regina perseueraret inire id fœdus, in quo, sui suorumque habita ratione, membra regni non solum ad tempus possidenda exteris traderet, verum etiam a corpore suo perpetuo alienaret, omni ope resistendum censere. Non animum, non vires defuturis ad extorquendam æquam pacem, minori etiam sumptu, quam foret impendendum pro concordia, quæ tunc offerebatur.

rebatur. Itaque Iulianus rursus ad reginam profectus, pauca quædam in prioribus cōditionibus commutata retulit. Sed quom neq, illa Hungari probarent, modo hac modo illa cautione variata, ultro citroque multotiens frustra commeauit. Tandem vero, vt, quod vltimum erat experiretur, vtrunque impetrauit, vt Iaurinum Vladislauus ad reginam proficisceretur, si forte præsentia, et mutuuum colloquium, ad concordiam inter eos esset efficacius, quam alienæ persuasiones. Postquam conuenire, post mutuam admintionem, quom in alterius ætate tam tenera, procurationi, et tutelæ amplissimorum regnorum par indoles emineret; alteram vero, præter ætatem iam grauem, animi magnitudo in periculis, maximisq, quibusq, actionibus explicandis venerabilem redderet: primi congressus, vt par erat, querelas purgationesque mutuas habuere, ascuerantibus vtrisque, ex diuerso, contra ius fasque se ab altero violari, armaque a se sumpta necessario, non sua sponte. Tandem quom dies aliquot, de concordia colloquendo, consumpsissent: sic discessere, vt conciliatos appareret, idque, propter ditissima munera, quibus se mutuo benignissime sunt discedendo prosecuti. Qua tamen conditione arma deponenda essent, non est vulgatum. Id plane constitit, reginam paulopost Budam venturam. Quod cum fecisset, emisso prius Cilix Comite e custodia, in qua fere ab initio belli seruatus fuerat, pax firmata est, & expressa. De cuius ineundæ ratione dum disceptaretur, Vladislai virtus, ac dexteritas in agendo

mire sibi conciliauerat reginæ animum, manauitq; rumor datæ in id mutuo fidei, Vladislauum libere in Hungaria regnaturum, si modo aut precario impetraret, aut armis extorqueret sacram Hungariæ coronam, & postumum a Friderico Cæsare, qui, post Alberti mortem, fretus reginæ viduitate, infantis patrimonio in Austria abuti ferebatur. Cæterum regina, vbi Iaurinū redijt, leuiter ægrotare cœpit, ac triduo post, torminibus interijt, nō sine veneni suspitione, propter moriendi celeritatem. Sed ut de veneno addubitatum: ita, quantum exterioribus signis licuit deprehendere, id maxime compertum, Vladislauum scilicet ægerrimo animo mortem eius tulisse, frequenterque asseuerasse, sublato velut obside, ac stabilimento pacis, Boemis rerum nouarum cupidis, non defuturus causas machinandi contra fœdus, ut bellum instauraretur. Nec secus accidit: paulo enim post, cum oppidis simul omnibus, quæ præsidij eorum tenebantur, ad Cæsarem defecere, rursusque, non ex insidijs, sed vi aperta cœperunt regiis partibus insultare. Eodem tempore apparatu, & numero hominum insignis legatio venit a Turco, magis, ut fama tenuit, exploratum, quis status esset rerum in Hungaria, propter intestinum bellum, de cuius euentu maxime sollicitus erat, quam, quod crederet ea, quæ postulabat impetrare. Quandoquidem Huniadianus, cui, cohibendarum populationum Turci, curam commissam fuisse diximus, non solum incurrentis impetum sepe submouerat, sed fœlicitate etiam, & vir-

tute sua fretus, in agrum hostilem populabundus ipse irrumpens, occurrentibus Turcis sibi, haud sane ignobiles clades intulerat; & fortuna sapienter utendo, paulatim extorserat, ut non tam vincere, quam vinci se posse sentirent. Itaque quom fere eisdem verbis, quibus ad Belgradum legati regii dimissi, tunc etiam offerretur foedus, eiusque velut obses postularetur aut Belgradum, aut annuum tributum: superueniente nuntio ab Huniadiano, qui asserbat, per eos dies cum Turcis his feliciter pugnatum, multosq; in praelio captos, plures in fuga trucidatos; inter quos cecidissent duces duo maxime insignes: praeterea signa militaria pleraque illis adempta, & cum victoria, ingentem quoq; praedam a militibus reportatam: haud sane mitius responsum est, quam inflata legatio exigebat. Inquit enim rex, relaturum se de his, quae petebantur, ad Huniadianum, & secundum fortunam, quae aut illi, aut Turcis proximis diebus fauisset, per legatos suos ad postulata responsurum. Cæterum quom post reginae mortem, regni omnes procures in fidem Vladislai redissent, nihilque hostile iam in regno superesse videretur, praeter Cassoviam cum appendicibus; & illinc quoque affinitas inter Iscrum, & Agriensem inita renouandæ, concordiae spem faceret, videreturque Cæsar, ad quem factio illa defecerat, etiam ut cætera parum essent apud eum efficacia, tamen, propter quietis ingenio eius insitum studium, omnino pacem bello praelaturus: Iulianus ratus commodum tempus suadendæ

dendæ contra Turcos expeditionis, & publice apud regem, & priuatim apud primores regni cœpit eam rem agere. Et Vladislauum quidem admonebat spei, quam sibi proposuissent omnes Christiani principes, ubi eum accitum esse, ut in Hungaria regnaret, intellexissent, fœlix faustumq; id Christiano nomini visum iri. Pro fœlicitate ipsius vota solennia ab omnibus nuncupata. Quod pacatum regnum prope totum iam possideret, non minus precationibus aliorum Christianorum, quam suis armis effectum. Dandam esse operam, ut tam ingenti de se expectationi responderet. Expeti id etiam a religione, quã profiteretur, sed nec minus a necessitate regni præsentis status, & illorum, quos in fidem susceperat, securitate. Non posse ab se negligi eam expeditionem, aut salua fide præstita Hungaris, aut incolumi non solum Hungaria, sed etiam Polonia, cuius salus ab Hungariæ salute dependeret. Vindicandam indignitatem postulati ab se tributi in tanta regni sui fœlicitate; indicandumque, prope negligenter, ad id locorum, rem gestam, quid ve interesset inter expeditionem, quæ tantummodo regis auspicijs, & illam, quæ non auspicijs solum, sed ductu etiam regio susciperetur. De victoria dubitare non sinere res fœliciter ab Huniadiano gestas cum parua manu, si cû ijs copijs conferretur, quas ipse esset educturus. Apud Hungaros vero procures aserebat, diuinitus contigisse, ut Vladislao regnum committerent. Eam mentem, coniungendi inter se vires duorum potentissimorum regno-

rum deum eis dedisse, ut imperium finesque suos non solum tuerentur, verumetiam ad Hellespontum, & Aegeum usque mare propagarent. Non praeitterent opportunitatem, cui etiam fatum, & fortuna fauisset, illata per reginae obitum veluti necessitate, imponendi finem seditionibus intestinis. Ad felicitatem publicam expediendam, non in praesens modo, sed etiam in perpetuum, nihil eis deesse posse, praeter rectam mentem. Non deessent ipsi occasione suae; quando reliqua omnia ad vietoriam, ratio, fortuna, fatum abunde accomodassent. Accedebant ad haec preces miserabiles, et lacrymae Despoti: qui non solum ad regem orando adibat, sed quosque etiam sortis mediocri supplicis prensabat, rogabatque, flendo, ut non omitteretur tempus, et facultas vlciscendi calamitates Christianis inflictas, et pleraque omni cruciatus genere foeda supplicia, de alijs multis per summam crudelitatem a Turco sumpta. Hinc indignando, filiorum suorum erutos oculos, nefarieque abscissa pudibunda, supra quam humanae aures pati possent, miserabiliter deflebat. Ad extremum regi simul, & purpuratis alijs, memorando quam felix, potensque paulo ante imperio, liberis, & caeteris benignae fortunae blandimentis visus esset, qui tunc aliena misericordia aleretur, obtestabatur, ne se, ne filios, ne Christianum nomen inultum sineret. Ad Hungariae fines tempestatem iam peruenisse. Potius alienae calamitatis vindices se praebere vellent, quam expectare, dum sua quoque simul cum ipsis

eodem

eadem naufragio obruerentur. Non tamen aut huius iustæ preces, aut Iuliani prudētes asseuerationes vltra valere, quam vt, qui aberant, proceres, de ea re Budam accirentur. Ibi maiori ambitu maiorique asseueratione omnia hæc repetita, atque etiam aucta, quom ad superiora hortamenta Iulianus adiceret, multorum quoq; aliorum Christianorum principum auxilia in tempore affuturum. Constitutum igitur omnium miro consensu, vt veris statim initio, rex quam maxime fieri posset, numerosum, instructumque exercitum educeret, moueretque in Bulgariam. Interim vero cum Cæsare aut de pace, aut de fœdere transigi placuit, & vt, ad publicam Christianorum omnium causam vel aduocaretur ipse, vel auxilia ab eo expeterentur. Legationes præterea decretæ, quæ non solum Polonos, sociam coniunctamq; iam gentem, sed Prutenos etiam, & Valachos adirent, atq; ad eam expeditionem hortarentur. Cæsar inducias dedit in biennium. Quo vero minus in expeditionem Christianis rebus adeo necessariam nec venire ipse, nec subsidium mittere posset, Boemiæ tumultuantem statum in excusationem adduxit. Magister quoq; Prussiæ, causatus vastitatem, qua, proximis temporibus, continua bella eam prouinciam afflixissent, nihil tale, quale petebatur ab se sperandum renuntiavit. A Polonis, et Valachis missæ sunt cum semestri stipendio equitum peditumq; auxiliares copię. Quas ingens armatorum multitudo subsecuta, quibus domos, coniuges, liberos, patriam cæteraque

humanae vitæ aut præsidia, aut ornamenta propter eiusmodi militiam relinquere nõ consilium, aut stipendium publicum, sed priuata in deum pietas, & studium Christiani nominis simul tuendi, simul propagandi persuaferat. Quod genus militum, cruce signatum, ex alijs quoq; nationibus, ad famam religiosæ: expeditionis ingenti numero cõfluxit. Igitur, præmissis supplicibus precationibus, rebusq; diuinis dies aliquot per omnia fana solenni ritu, & cærimonia peractis, circiter Kalendas Maias rex Buda mouit, transmissoque Danubium exercitu, paruis itineribus ingrediebatur, suos, qui nondum conuenissent, expectabundus. Superato deinde Tribisco, rursus ad Danubium se conuertit, copiasque ad Salsum lapidem traiecit in Bulgariam. Mox rectu progressus est Sophiam oppugnatum. Quo in loco Despotus cum suis regio exercitui se coniunxit. Urbs ea naturali situ haud sane egregie munita est. Sed regis subitus aduentus etiam improuisam deprehēderat. Itaq; breui tempore, nec difficili conatu capta. Cæterum quia plus operæ seruanda ea, insumendum, quam capienda insumptum apparebat, direptam prius a militibus, rex succendi iussit. Pari subinde fœlicitate quom pleraq; ignobiliora oppida expugnasset, diripuissetque: non procul a Morana fluuio castra posuit, in loco, qui, ut non recte collis, ita nec planities queat appellari, sed medius inter utrumque, quantum a colle submittitur, tantum a planitie turgescit. Illinc missi equites quingenti simul præda-

tum

um trans flumen, simul speculatum, qua tutius, & minori cum vexatione progredi exercitus posset. Illi, exoriente sole profecti, sub meridiem in speculatoriam Turcorum manum inuecti, quatuor quom cepissent, cognoscunt duo millia hostium per proximam siluam aduentare. Itaq; impares se pugnae intelligentes, qua propius ad flumen iter arbitrabantur, in fugam se vertunt. Nec mori, Turci visi a tergo trepidationem simul, & fugandi studium auxere. Erat inter refugientes, & fluuium, collis editior, ex cuius vertice, quom pateat longe lateq; prospectus in Cismoranam regionem, allabentis tamē fluminis alueus non apparet, visu supra vallem, ceu per extensam planitiē, longissime in oppositos tumulos procurrente. Itaque quom refugientes ad flumen regij per collem transcendissent, & propter altitudinem præruptæ ripæ in citeriorem partem ad suos euadere posse desperarent: pars quidem in aquam, stratis equorū tenus se immiserat: reliqui vero in extremo margine fluminis substiterant, animo, quo sunt illi, qui, sine alicuius, aut defensionis, aut effugij spe, mox ab hoste immanissimo trucidari expectant. Nec vanus forsan eorum metus fuisset: sed rex venatum magno cum numero armatorum casu cis flumen profectus, Turcorum oculis tunc maxime in summitatem aduersi collis peruenientium quom occurreret, insidiarum metum illis incussit: quom & longius distare, et maior appareret multitudo, quam pro modo eorum, quibus a tergo institissent. Quæ res fecit, ut
cursum

*cursum paulisper cobiberent. At rex ubi hostes adesse
 perpendit, a venatione in pugnae studium conuersus, in-
 genti alacritate suos ad flumen dirigit. Nec procul ab-
 erant, quom qui illic medij inter hostem, ripamque insupe-
 rabile creditam, derelicti a se, ac desperati, iam tum mor-
 tis maximam partem in corpus admisserant, conspectu su-
 orum velut ad cœlitus demissam opem recreati, animos
 simul, & clamorem extulere; versique per accliuum re-
 tro, commissæ fugæ pudore stimulante, ad montem ma-
 gno conatu ferebantur. Interim vero rex quoque cum
 suis ad ripam peruenerat, & sine delectu placidioris de-
 scensus, per abrupta, et præcipitia omnia ad flumen pro-
 siliebat, tam cæca omnium festinatione, vt multi vorti-
 cibus impliciti, ab aquæ violētia secundo amne ageren-
 tur, multi etiam, inter luctandum, ab equis excussi, ar-
 morum pōdere pessundante, subito in aliorum conspectu
 submergerentur. Sed Turci redeuntes contra se Christi-
 anos minime expectauere, nec pugna fuit, sed vicissim
 fuga, et trepidatio. Progressus erat deinde rex trans flu-
 men duorum dierum iter, præmissis speculatoribus, per
 quos numerum hostium consiliaque, & incepta explora-
 ret. Ex his duo trepide renuntiauer, Turcos non lon-
 ge cum valida manu in insidijs occasionem intercipien-
 di regis capture. Qua re audita Vladislavus, statim, ha-
 bito ex omni multitudine delectu, cum decem millibus
 armatorum Huniadianum misit, vt per silentium no-
 ctis, nihil tale opinantes hostes adoriretur. Ille a meridie
 ad pri-*

ad primam vigiliam speculatores subsecutus, ubi Turcos haud procul esse comperit, quom luna pernox esset, ad ea loca, per quæ maxime fuga patere illis poterit, agmen tacite circumduxit, & clamore sublato, torpentes, sopitosque, ut pote, quos nulla cogitatio affuturi certaminis teneret, adoritur. Primoque statim impetu, tantum terrorem vulgo incussit, ut fugam magis, quam arma pro se quisque spectare inciperet. Sed ubi ad effugium præclusas vias omnes percepere, velut in ultimo discrimine, per trepidationem alienatis sensibus, equorum fræna ægre, atque arma expediebant. Quom ex parte altera Huniadianus suos adhortaretur, ut increm adhuc hostem, somnoq, & inopinato pauore fluctuantem inuaderent, ac cæderent. Frequentes iam pridem victoriæ, nomen viri apud Turcos non solum celebre, verum etiam formidabile reddiderunt. Itaque a principio quidem, quom haud quaquam strenue a trepidantibus, hostemq, ignorantibus resisteretur: tumultus, & cæca conflictatio verius, quam pugna fuit: deinde, ubi Huniadianum adesse percepere, suosq, ubiq, ab obuijs prosterni, integrosq, cum saucijs, semianimes cum vegetis, & recentibus varia, fœdaque pereuntium imagine volutari: ut quemq, nox, & timor præcipites agebat, per loca inuia, vepribusque, ac virgultis implicita euadere tentantes, facile instans victor consequebatur; maioraq, longe cædes, quam, pro numero eorum, qui vicerunt, commissæ est. Siquidem ad triginta millia Turcorum ea nocte cæ-

sa dicuntur, et supra quatuor millia capta cum novem signis militaribus : adeo improvise hostium impetus iamdudum vinci assuetis, omnem sensum abstulerat, nec patiebatur aut multitudinem suorum, aut fugantium cadentiumque se paucitatem sentire. Sed & castrum multa praeda referta in manus victoris venire : quibus direptis, incensisque, Huniadianus, haud satis magna suorum facta iactura, cum non minori laude eorum, a quibus expectabatur, quam suo gaudio ad regem redijt. Fuit (forte inter captivos) Mamacus sacerdos doctrina, & religione apud suos clarus. A quo super his, quæ in religiosa Musformanorum historia vulgo feruntur aut improba, aut obscena quom multa Sanoco (ut erat morum rituumque peregrinorum vestigator curiosus) exquireret, ille nec sortis suæ, nec professionis oblitus non licere, inquit, de secta sua vinctum disputare. Cæterum Sanoco instante, ut vel fateretur, vel purgaret religioni suæ obiectas* laudes, propriūq; id esse munus sacerdotis asseuerante, ille præfatus, Turcos quoq; homines esse ab eisdemq; principiis, quæ mortales alij sua profiterentur, corpus simul, atq; animam ducere, subintulit, quoniam in his, quæ percipiuntur tractanturque sensibus, cum reliquo humano genere consentirent, maxime verisimile esse, in illis quoque, quæ aut opinio aut intellectus suggereret sine probabilibus rationibus minime se habere. Post eam victoriam pleraque Bulgarorum oppida simul odio Musformanicæ impietatis, simul studio Christi-

*Christianæ professionis plecta, tum etiam linguæ commercio, & quod eadem cum Polonis primordia generis haberent, ciectis Turcorum præsidijs, ad regem defece-
re. Nonnulla etiam, in ipsa trepidatione, expugnata, partim per regios milites, partim per Polonos cruce signatos, qui ductu Iuliani multa egregia facinora quotidie edebant. Et iam cum victoria peruentum erat sub ipsum Thraciæ aditū. Cæterum licet multum bello quæsitum videretur, non minus amissum credebant in militum vexatione, qua toto itinere conflictati illuc peruen-
rant. Quò enim prope a fonte Ciabri amnis, qui a Mœsis olim Triballos determinabat, Bulgaria per dorsum Acmi montis in vulturum, aquilonemq. porrigatur: a meridie in Thraciam declinat, a septentrione vero in Danubium deversa, inferioris partem Mœsiæ occupat. Itaque media eius regionis inuicæ rupes, et prærupta saxa tenent. Decliuiori autem, etsi qua in planitiem protenduntur, profundis fere siluis vastisque solitudinibus occupantur. Ideo ager haud sane egregie frugum fertilis, sed neq. alendo pecori satis fœcundus. Ac proinde, ad cætera mala, quibus itinerum difficultas, in ipso iam hiemis initio, exercitum multatuerat, magna hominum iumentorumque vis rigore intolerabili, aut lassitudine absorpta: commeatus etiam inopia maxime urgebat. Et licet pecunia suppeteret abunde, non erat unde frumenta cocmerentur, ex eoque ad famem desperatio quoque accedebat. Nec quicquam aliud, victum iam malis*

ſuis exercitum, ne diſolueretur, retinebat, quam crebre Huniadiani adhortationes, cuius aſſeueratio, quo peritior earum regionum rerumque habebatur, eo veluti ſolidiori ſpe ab omnibus accipiebatur. Ille quidquid malorum exhauſtum erat, frigus, famem, laſſitudinem, deſperationem repetenda, ruruſq; perpetienda dicere ſi regrediendum foret, tanto hominum iumentorumque vexatione maiori, quanto magis regionis naturalem vaſtitationem bellum etiam exhauſerit. Longe plus ſolitudinis, difficultatumq; a tergo relictum, quam emetiendum ſuperreſet, ſi progredi perſeuerarent: multo etiam altiora mōtium iuga ſuperata, quam per quæ in Thraciam tranſcendendum. Stare eos in limine horrei felicioris iam agri, biduoque peruenturos non ad amœniori ſolum loca, ſed rerum etiam omnium feraciora. In quibus præterquam quod reſcicndo exercitui abunde omnia ſuperfutura eſſent, tantū etiam præde paſſim expoſitum, quātum referre faſtidirent. Vnicum, atq; eundem vltimum laborem inſtare. Subinde non bellum fore, ſed populationem. Meminiſſent, qua alacritate, per inacceſſas cotes, & ſaltus inuios, etiam inuita natura, paulo ante propenſent. Qua virtute nihil actum foret, ſi victoriam non proſequerentur. Cæſos quidem ab ſe ad ſatietatem hoſtes, ſed facile inſtauratuſ exercitum; veriuſq; irritos, quam victos dici poſſe. Ruruſ occupatuſ ea, quæ ipſi deſeruſſent oppida, & a patria, penatibuſq; & laribuſ poſtea propulſandum iterum bellum, quod in a-
grum

grum hostilem vincendo conuertissent. Incertum esse, an eadem felicitate arma semper sumerent. Dum deus, ac fortuna cœptis fauerent, non temere omittendam de bellandi Europam opportunitatem; vt omitteret, quam flagitiosum ijs esset futurum, si felicitati suæ, atq; occasionem defuisse viderentur, deum ijs etiam iratum fore. Hæc, & plura eiusmodi sæpe vulgo, & in concionibus iactata ab Huniadiano, interdum etiam a Despoto, cuius vnica spes erat rerum suarum iterum potiundi, si bellum nō intermitteretur, succumbentes aduersis non solum militū animos, sed ducum etiam sæpe firmauerant. Quomque illi audirentur, videbatur vnusquisq; extrema quæq; toleraturus, sed, premente subinde fame, cæterisq; temporis, ac locorum difficultatibus, rursus in pristinam desperationem recidebant, vicissentque humanæ necessitates (vt contigit sæpe) verecundiam, nisi aduentus hostium renuntiatus, ne temere dilaberentur, cohibuisset, magis ne dissipatis, ac dispersis per loca incognita trucidari contingeret, quam spe in tantis malis hostibus insultantibus resistendi. Sed iuuabat etiam vtcumq; cum suis vitæ virtutisque supremum opus obire. Itaque vbi mox affuturum hostem cognouere, lætari pro se quisque, & gratias immortalī deo agere, propter oblatam occasionem honeste in prælio, atque in acie cadendi. Paulo ante, non mortem, sed genus ipsum mortis grauissimum fuisse, quom, veluti enectis bestiis fame, in deserto esset extabescendum. Tantoq; ardore animorum arma ubiq;

in castris expediebantur, ut facile intellectu foret, eos, sine ordine, sine imperio, si appropinquaſſet hostis, erupturos. Interea Huniadianus, qui cum paucis montem subierat, refert, hostes summa iuga insediſſe, ut qui non acie dimicaturi veniſſent, sed regem tantummodo transitu prohibitori. Posuisse enim illic castra, lapidesque, & ligna comportando, tumultuario opere aditum ad se undique communiſſe. Nec fefellerat eum coniectura. Namque ubi Amorus suorum cladem acceperat, veritus, id quod futurum fuit, ne bellum in Thraciam, et Macedoniam transferretur, nisi propere miſiſſet, qui arcerent: accitis ad se copijs, quas in Asia habebat, cum reliquijs paulo ante proſligati exercitus eas coniunxerat, eo consilio, ut per nullam occasionem fortunæ se committendo, inſeſſis montium angustijs, transitu arcendo Vladislauum sub montibus retineret. Satis superque hiemem, famemque, & cæterum mala, quibus hostes vexari constabat, contra illos pugnatura. Sed quem consilij sui exequendi principem fecerat, Phrigiæ præfectus Carimbis vir manu, & ingenio promptus, quomodo ex loco edito, animaduerneret tumultuantes regios in exercitu, et plerosque diuersis in locis non legitimo imperio, sed perturbate, ac temere ad pugnam erumpentes, alacriusque, quam par erat, propter loci iniquitatem, per accliuum niti: simul se contemni impatiens, simul, & loco, & numero militum superior, victoriam in manibus se habere ratus, quasi rei bene gestæ decus, præuaricationis culpam dilutum mox eſſet, etiam

contra

cōtra id, quod in mandatis acceperit pugnare constituit. Itaq, explicatis ordinibus, signa in hostem deferri iussit. Id ubi rex animaduertit, ad suos, quos magis honestæ mortis, quam victoriæ spes temere ad montem agebat conuersus, aduocatisque Huniadiano, ac Despoto, & cæteris primoribus. Deus inquit, deus adest fauetque. Ille hostibus, quom insidētes montis fauces, per otium satiare possent oculos interitu nostrorum, fame malisque alijs passim pereuntium, mentem illic manendi abstulit, & nunc præcipites in eos agit, qui sic armati prosiliere, vt certamini supereſse nolint. Rapiamus occasionem, animisque, et alacritate, quam nostri, vt honeste occumbant, extulere, utamur ad victoriam. Ad quam nihil efficacius esse solet, quam si sine metu mortis pugnatur. Quo maiori desperatione in hostem feretur quisq, eo violentius cædet, ac prosternet obuios. Et dum mori non recusat, victor euadet. Nec mora, producturus ipse cum Despoto & Iuliano reliquos in aciem, Huniadianum misit, qui temere sparsos colligeret, & quantum res subita properantiumque ad vltimum discrimen non ardor, sed propemodum rabies sineret, provideret, ne cæca eorū temeritas plus hosti ad victoriam conferret, quam ipsius aut virtus, aut fœlicitas. Ille propere incompressæ multitudinis primos assecutus, vt quemq, pleniori gradu ad montem festinare intuebatur, admonendo ne cæco impetu veluti paratum iugulum hostibus offerret, cuiq, enim non in sua morte, sed in hostium cæde laborum periculo

rumq,

rumque omnium terminum positum) rogabat ut se in acie locari paterentur, et si, tanquam victurus nollet, saltem in ultionem suæ quisq; mortis, acriter pugnare inducerent animum, non temere, quod pecudum esset, sed ut viros fortes deceret, atque ex militari disciplina. Pertinere ad futuram famam, ne incruentam de se victoriam hosti permitterent. Hæc cum diceret, simul ordini, qualem casus, & tumultus præstare poterit quemque applicabat, simul benigne retro agebat in proximam tumulis planitiem, ex qua placidius colles acclives haud difficilimum ad se aditum præbituri videbantur. Quom interim rex quoque cum cæteris copijs accurrisset, & Turci nibilo segnius ex superiori loco decurrentes, eo iam pervenissent, ut missilibus ex intervallo prælium committerent. Quorum eo minus vani ictus intercidebant, quod densius regionum agmen ardentiorique studio ad excipiendum hostis impetum sursum nitebatur. Multi priusquam cominus congredierentur, vulnerati. Sed ubi ad manum ventum, & gladijs res agi cœpta est, ante alios Poloni desperatione, atque ira occæcatis animis, invadunt hostem, & prosternunt, tam obstinato impetu ut locis aliquot minime sustineri posset. Cœpitq; aduersa acies, conturbatis ordinibus, nutare. Sed accurrens ad omnia discrimina Carambus, et plerosque ex suis gladio, & vulneribus, alios voce, & maledictis increpitans, quod ab lassitudine, inedia, frigoribusq; enectis, per inane trepidationem vinci se paterentur: certamen redintegrauit

tegnuit ordinesque restituit, identidemque, vbi acrius pugnari animaduertebat, circum clamitans, Cæcum scilicet desperatione hostem sponte in vulnere agi: tela tantummodo intendenda, ipsum se sua sponte iugulaturum: per omnes militis ducisque optimi conatus, tam periculose sibi pugnae euentum distrahbat. Quom interea multi vtrinq, aut caderent subito, aut tam grauius vulnerarentur, vt delapsis in terram vires minime ad consurgendum suppetere, conculcantibusque equorum pedibus, quanto lentius tanto miserabilius interirerent. Sed maxime insigni, atque horribili aspectu patebant vulnera equorum per Polonos cruce signatos inflicta. Erant fere pedestre agmen, lanceasq, gestabat, in eo modo a venatorijs distantes, quod non punctim solum, sed cæsim etiā, ferro prælato, & oblongo, infeste utroque modo feriebant. Itaque illi inter equites excursantes per loca modicis virgultis impliciti, nō tantum latera equorum mucronibus aperiebāt, sed crum plerumq, tota a corporibus detruncantes, ceruicesq, altissimis vulneribus incidentes magna ex parte ad pedestre prælium Turcos redegerant. Qui eo genere pugnandi tanto facilius superabantur, cedebantq, sensim retro, quanto equestribus asueti insul-tibus peditum laborem minus ferre consueuere. Cæterum vbi equus, quo Camibus vehebatur, per ventrem lancea transuerberatus, dolore sæuiens inter hostes equitem profudit in caput, vulgatumque est, ducem aut cæsum, aut certe captum esse: multitudo ad montem conuersa,

2

quod

quod reliquum præsidij erat, fugæ se commisit, insequentibus Christianis, & fugientium terga passim cædenti-
bus, tanto ardore animorum, ut ad summa usq; iuga, per omnia aspera, atq; inuia euasuri viderentur. Sed quom plus negocij ab locorum iniquitate, quam ab hostibus futurum appareret, & iam dies in noctem inclinaret, quo tempore etiam in planis æquisque locis erubunda oblu-
ctantium vestigia periclitantur: rex prohibens ulterius insuperabilibus vim afferri, signum receptui suis dedit. Ex aduersa autem acie, qui cædem effugerant, pauore, ac festinatione amentes, per saxa præcipitia rupesq; abruptas, proiectis armis, & manibus cotes innataq; illis virgulta prebensantes, ægre nitebantur, euadebantque ad suos, qui munitiones, castraq; verticibus imposita seruabant. Inter pugnandum Carambus, aliq; viri multi genere, ac factis insignes capti. Plures tamen cæsi in fuga. Itaq; amisso duce, & roboris pene quantum fuerat in exercitu, quom appareret, Turcos minime toleraturos impetum, si ad eos infestum agmen ire pergeret: postero die rex sub aditum, quem insederant hostes, castra posuit. Extulerat suorum animos pugna proffera, nec minus stimulabat cupiditas transcendendi in loca commoda leuandis malis, quibus misere affligebantur. Exindeque aut victoriæ, aut necessitati nihil imperuium arbitriti, contra ardua quæq; per accliuum obluclabantur. Nec segnius ab hoste desuper petiti, missilibus pene obruebantur. Videns itaq; rex naturæ difficultatem obiectam suis, &

is, et quod suo ingenti, hostium vero nullo discrimine ad montis verticem peruenire conabantur, temere effusum agmen in castris reducturus properabat. Moxq; præterquam quod satis in ea expeditione actum credebat, animatis suis vincere, & vinci desuetis, hiemi locorumque asperitati cedere instituerat. Cæterum Huniadianus obstinatus cuncta prius experiri, quam desistere a prosequenda victoria, quom animaduertisset, obliqua montis nuda vepribus, & ad ascensum clementer accliuia: illac euadere in summum iugum posse arbitratus, suos circumegit. Prominebat in abruptum vertex editissimus, & Turcis, ascendentium sub se motem aspectum adimebat. Eoq; non facile solum, sed etiam tuto miles ingrediebatur. Quod ubi rex percepit, mutata sententia, subsequi Huniadianum coepit cum reliquis copijs. Peruenerat iam prima militum manus in iugum æque editum, atq; id quod insederant Turci. Sed in immensum hians saxum progredi vltius non sinebat. Quo quom Huniadianus quoq; ascendisset, videretq; hiatum, propter magnitudinem, neq; tumultuaria materia impleri posse, neq; ponte coniungi, quom haud plus stadijs duobus ab hoste distaret: submisit impigram expeditamq; militum manum occupaturum recto itinere aditum in motem, si Turcos paululum submoueri contingeret: confestimq; obuersis firmatisq; in illos machinis, haud mediocri magnitudinis lapides contorquebat. Quorum præter cōsternationem, quam insuetus horrendusque frigor animis incutiebat,

vis improuisa minimeq, tolerabilis, propter lapidum magnitudinem, multos in principio obtruiuit: parumq, abfuit, quin nouæ fœdæq, stragis subito terrore, & clade perculsi, omnes locum defererent: quippe quod vnius lapidis impetu, cōplures sæpe diuerso genere mortis absummi intuerentur. Nec mali illius euitandi alia, præterquã fugæ ratio succurrebat. Sed Alibecus, post captum Carambum militari consensu dux a suis creatus, admonens eam pestem vitatu facilem, si, fragore audito, post eminentes cotes illico procumberent, nō modo ab incepta iam fuga eos retinuit, verum etiam ad resistendum animauit. Quom itaque semel, atq, iterum emissæ in se tormentis saxa fœliciter elusissent: intrepide inde arcebant deturbabantq, regios, qui aditum occupare conabantur. Quod vbi Vladislæus animaduertit, veluti, securis hostibus, absistentium suorum eminus conatus omnes non hominibus sed locis expugnandis irritos fore iam crederet, desperata cominus congregiendi facultate, quom rigor hiemis, & ob quam, transcendendorum mōtium spes maxime pellexerat, commcatuum inopia premeret, ultra quam sustineri iam posset: retro agēdi copias rursus consilia cœpit agitare. At Despotus, cui omnia æquiora toleratūq, minus dura apparebant, quam belli eius intermissio, per quod fortunam dignitatemq, pristinam recuperaturum se credebat; ignominiosum fore a seuenibat, si, capto duce, debilitatoque hostium exercitu, qui victi iam non armis sed, vt pavidæ feræ, cotibus, ac speluncis se

cis se tegerent, terga verterent. Eadem illos cum rerum omnium penuria, tum aeris intemperie, qua & regij laborare, moxque humanis necessitatibus celsuros, si paululum perseueraretur. Non committendum, vt fluentia luxu Asiana corpora, tolerandis difficultatibus superasse viderentur Germanorum, Hungarorumq; iam tum ab infantia, cæli, terræque rigoribus duratos artus. Daturum se pecuniæ, quantum foret opus, frumentis coemendis, quorum copia circum omnia loca abundarent. Iulianus quoq; haud ferme his dissimilia iactando, ab instituto regē auertere conabatur: sed fame, ac frigore extabescentibus hominibus, iumentisque, quom paterentur vulgo grauiora utiq;, quam quæ ancipitis spei consolatione leniri possent: peruicit in desperatis animis necessitas (Ut fit) honesti rationem, & conuerso agmine, in planitiem descendere. Mox collectis impedimentis, præmissisq; retro qua venenint subsequabantur. Turci vero vbi vinci se posse, hostē desperasse percepere, læti secum, & inflati noua spe, iuga montium deferuere, subsequendosq; abeuntes crebris a tergo impressionibus vexabant. Et licet non magnas, frequentes tamen clades inferebant. Sed plerumq; accipiebant. Conuersis enim in eos expeditissimis quibusq; manumq; conserentibus, multi ex illis cædebantur. Et si regionum quoq; impetus plerumq; frustrabatur, refugientibus statim Turcis, qui mox conglobati rursus infesti aderant. Quādoquidem multa præda impedimentisq; grauis exercitus, minime properare poterat.

tenit. *Silua est densa non tam frequenti, & procera arbore, quam mimosa, & ad radicem fruticante, præterea implicita vndiq; sinuosis quibusdam, & stagnanti cæno voraginosi anfractibus: quales obsoleti fluuiorum meatus, ubi aut humana arte, aut vi naturæ cursum aqua immutauit: eamq; ob rem fere tota imperuia, & sicubi transitum præbet, angusta est admodum via, & frequentibus commissa ponticulis.* *Ad eam ventum quom esset: præmissa cum sarcinis leui armatura, in postremo agmine, quod veluti murus, antecedentium terga protegerent, hastatos equites collocarunt, progrediebanturque ad iter.* *At Turci, quotidiana insultandi consuetudine superuenientes, quom magna pars equitatus in siluam progressa foret, impetum faciunt in ultimos, quorum clamor præcedentes subito ad se conuertit. Et ut quemque succurrendi suis studium, et festinatio inconsulta rapiebat, ita extra viam egit in loca cænosa, & palustria.* *Ex quibus diu luctati in pedesq; recepti, ægerrime, quom se, atq; equos expedirent, propterea quod vliginosa terra, hominum iumentorumq; vestigia altissime in se recipiens difficiliter remittebat: datum est Turcis spatium capiendi ex postremis equites circiter octuaginta. Sed cæno tandem regij, atq; vligine expliciti, refugientesq; assecuti, suos liberauere, nec minus sexaginta supra centum ex hostibus captos iugulauere illico, reliquis fusis fugatisque.* *Multoque difficilior eis cum natura loci luctatio fuenit, quam fuit postea pugna in patentibus campis, cum hoste commissa.*

*commissa. Cæterum quom et fames quotidie grauius vrgeret, & tam frequens Turcorum insultus, ad cætera mala, per lassitudinem tandem pene ad internationem exercitum mulctaturus appareret: placuit comportari simul, succendique quicquid erat inter sarcinas, quod exercitui magis tunc oneri esset, quam vsui postea futurum, tum iumenta debilia, aut superuacua interfici, & arma, quæ aut ex defunctis militibus, aut ex præda supererant, terræ infodi. Quibus diligenter peractis, exercitus subinde, velut ex purgatione redūdantium rerum, nouū quendam vigorem cum accepisset; maioribus itineribus, quā ut otiose insultando insequi Turcus posset, ad Belgradum se recepit. Ibique, diebus aliquot militi ad quietem datis, rex, vnde mouerat, Budam contendit. Ubi postquam cognitum est, eum ciuitati appropinquare, præcedentibus in sacro ornatu, et solempni cærimonia sacerdotibus, ingenti numero, populus omnis generis promiscue effusus cum gratulatione reducem salutauit excepitque. Ingredebatur ipse pedes ex voto, templum prius, quam regiam aditurus. Præibant vero captiui insignes, cum Carambo: tum militaria signa hostibus adempta, cum parte prædæ, quæ supererat, præferebantur, subsequen-
 tibz militibus, ante omnes, Polonis cruce signatis, laudesq, et nomen regis militari alacritate in cælum feren-
 tibz. Ipsum vnum esse, qui regias artes, virtutesq, non nosset solum, verum etiam impleret. Cæteros per igna-
 uiam, et socordiam ætatem agere in domestico luxu, pro-
 dita, ac*

*dita, ac deserta re Christiana. Quæ tum primum caput
attollere incipiens, breui ad pristinum decus amplitudi-
nemq; esset peruentura. Sed et iuxta regium decus, Hu-
niadiani nomen celebre apud multitudinẽ audiebatur.
Cuius maxime ingenio, ac virtute in rebus bellicis victo-
riam adeptam credebant. Cæterum multo insignius fu-
turum fuit spectaculum, si necessitas expediendi exerci-
tum, magnam pompæ partem non ademisset, rebus mul-
tis vltro concrematis in itinere, alijs sub ternum relictis.
Postquã vero laudes gratesque, ob rem benegestam, deo
actæ, signa tholis suffixa, & repetitis egregie factis, di-
ctisque cuiusque ex ducibus, pro meritis singuli præmio
affecti: mox, vt eorum virtus ad posteros quoque
testator redderetur, insignia cuiusque cum
titulis, in conspectiore parte templi, di-
tissima, diligentique pictura
effigiata.*

PHILIPPI CALLIMACHI
DE REBUS GESTIS A VLADISLAO
POLONORVM, ATQVE HVN-
GARORVM REGE

LIBER TERTIVS.

VLGATVS REDIT-
tus, ac victoria Vladislai omni
um fere Christianorum Princi-
pum legatos ad se exciuit: sed
inprimis frequentes conuenere
ab vniuersa Italia, quam ea tan-
tummodo fiducia tenebat, mini-
me se vexatum iri a Turcis, si

eos Poloni, & Hungari aut subiicerent sibi, aut certe
non absistendo a bello iugiter oppugnarent. Vno omnes
ore, ac consensu, affuisse deum, affuturumque a se uera-
bant pio, et iusto bello, et, quæ ad id locorum gesta erant
efficientes, ad reliqua exequenda exhortabantur, sed
ante alios, pontifex maximus Eugenius, Venetiq, &
Genuensēs cum Philippo Burgundionum duce. Hi ad
laudes partæ victoriæ, adhortationesq, nouæ expeditio-
nis instaurandæ, adijciebant etiam pollicitationes subsi-
diorum, seq, ingentem classem in Helleſpontum misuros
spondebant, per quā Turci ex Asia transmittere, seque
cum Europæis coniungere prohiberentur. Qua ratione
R *facilli-*

facillimū foret in Europa debellare: in qua pauci admodum superessent hostes, & hi trepidi, ac perculsi, & non nisi vinci assueti. Modo paululum rex anniti vellet, exterminari omnino tota Europa impiam execrandamque Musurmanorum superstitionem posse, re Christiana in perpetuum aucta, & stabilita. Ioannem etiam Palæologum Græcorum imperatorem, cuius fortunam maiestatemque Turci non modo labefecerant, sed pene etiam euenterant, successus Vladislai extulerant in spem rei dignitatisque suæ in integrum restituendæ. Missique sunt etiam ab ipso oratores, qui præfati ea, quæ facere visa sunt ad tanti euentus gratulationem, diuina humanis commiscendo, religiosa asseueratione nuntiauerunt, visum esse a plerisque Constantinopoli, ante portam, quæ in Macedoniam fert, equestrem iuuenem candida veste ornatum, per speciem letitiæ, hac illac excursare, eadem boni, ut postea compertum fuerit, qua res a Christianis contra Carambum prospere gerebatur, moxq; euauisse. Id visum omnium animos primo sollicitos habuisse, subinde, cognita regis victoria, illius nuntium vulgo existimatum. Cæterum prudentiores, & quos aut vitæ sanitimonia, aut profundæ alicuius disciplinæ cognitio peritos futurorū reddidisset, nō tam credere Vladislai successum diuinitus Græcis nuntiatum, quam eos admonitos temporis, & occasionis suæ: Turcorum in Europam pene profligatam, in Asia etiam fluctuare, molientibus res novas circum adiacentibus Tetrarchis. Ideoq;

non cur-

non cunctandum ulterius, sed trepidos suaq; imbecillitate, ac vi aliena laborantes subito opprimendos. Qua persuasione eorum Imperator excitus, cum suis quidem armatus ex parte altera esset affuturus, si modo regi cordi esset, primo quoq; tempore eam victoriam prosequi, quã, deo duce, atq; auctore, vel exinde adeptum esse constabat, quod diuinis etiam nuntijs fuisset peruulgata. Accedebat ad hæc supplex Despoti ambitus, et quotidianæ preces obtestationesq; cum lacrymis, tum instans Iuliani adhortatio vocesque assiduæ multoq; iam efficaciores apud animos, primæ expeditionis successu elatos. Quibus ne magno animo rex subito assentiretur, res Polona continuat. Venerat enim eodem quoque tempore legatio a Polonis gratulatum & ipsa quidem regiæ felicitati. Cæterum tentari iterum fortunam nõ prius oportere admonebat, quam cum proceribus Polonis, vel in finibus regni consilio inito, prius rex expediret, qua ratione rebus domi constitutis, ac firmatis, externum bellum regni sui securus prosequeretur. Non videri rationi consentaneum, sollicitum esse quenquam de rebus alienis, antequam sua in tuto collocasset. Recensebat deinde, in qua deformitate Polonia esset, quid licentiæ ubique insolesceret, quis in priuatis cupiditatibus ardor, quæ in publicis opportunitatibus negligentia. Ex his nactos occasionem Tartaros, magnam Russiæ, ac Podoliæ partem depopulatos. Sed et præterquam quod priuati procerum similitudines ad vulnere, & cædes iam peruenierant; a finitimis

per latrocinia tanquam iusto bello etiam prædas abigi, in primis que a Boleslao duce Opoliæ. Ad ea vulgari, Casimirum ex Lituania bellum Masouiæ propediem illaturum. Quibus malis succubiturum omnino regnum, nisi subito succurreretur, affirmabant. Quæ regis animum eo mouebant magis, quo verius dici nuntiarique sciebat. Tamen ne regni vnus priuata necessitas, publicæ omnium Christianorum rei apud mentem suam præponderare appareret: prius collaudato singulorum, quorum legationes aderant in se officio, ac beniuolentia, nec minus pietate in religionem, ac deum immortalem, cæteros omnes oratores sic ab se dimisit, vt qui sperare possent facturum ipsum postulata. Polonis vero dixit conuocaturum se illico Budam Hungarorum optimates, daturumque enixe operam, constitutis omnibus, quæ ad pacem bellumq; eius anni attinere viderentur, vt mox ea, quæ ipsi petierant exequeretur. Constituta subinde Hungaris conueniendi die, vt si communi iterum consensu educenda censeretur in Turcos expeditio, stabilior quies domi relinqui posset, data fide, absoluto conuentu, ad suam quemq; inuiolatum remissum iri, Iscrum etiam, magistratusq; ciuitatum, quæ ab illo dependebant, placuit per litteras accersiri, licet, aduersante Iuliano, qui præsentibus Boemis, nihil, quod quidem ad religionem pertineret, rite transigi posse arbitrabatur. Sed confirmauerat regem in sententia Franco Banus, dicens, non esse eius temporis, quærere, quid sentirent, vellent ve Boemi de cærimo-

cærimonijs institutisque Christianæ professionis, deque Romani pontificis, aut ritibus, aut præceptionibus in sacris tradendis suscipiendisq. Aliam esse eorum causam, quibus satis esset verbotenus de religione disceptare: aliam vero eorum, quorum cum religione simul vita, & libertas periclitaretur, & manu non lingua tueri se cogerentur. Si quid in Boemorum mentibus foret aut a sacra Christi historia, aut ab eiusdem mysterijs alienum, non defuturos postea emendandi occasiones, & tempora illis, quorum interesset. Interea nihil satius in adeo ingenti non eius tantum regni, sed totius quoque Christiani nominis opportunitate, quam uti openi quorumcumque, & in primis Boemorum, qui & ad manum essent, et in priori expeditione (quo ad tuendam religionem pertineret) non solum pii, sed etiam constantes cogniti esset. Nec totidem volonos cruce signatos ex reliquis omnibus Christianis nationibus accurrisse, quot ex vnica, et haud sane numerosa ipsorum gente. Ad extremum adhiberentur, nec ne ad eiusmodi consultationem, magis quam alterius cuiusquam, interesse eorum, qui illos erant vocaturi. Quandoquidē eo blandimento illecti, maiorumq. gerendorum gloria incitati, si nihil aliud, saltem domesticam securitatem præstare possent; sprete, præterquam quod certi hostes, etiam in regni gremio essent remansuri. Igitur postquam omnes conuenerant, dies aliquot extracti extinguendo intestino bello. Verum ubi nulla iniri ratio potuit eius ex toto abolendi, consensum

est in biennales indutias. Quibus durantibus, captiuos vtrinque dimitti placuit, ea conditione, vt, indutijs exactis, reuerterentur in vincula, & custodiam, si de pace interim non conueniret. Lætis subinde omnibus, quod, datis acceptisq; indutijs, domi nihil, quod inter suos magnopere timeri posset, relictum videbatur: proposita est belli externi consultatio, & plerisque alijs, sed Despotò, & Iuliano in primis instantibus, publiceque, ac priuatim asserentibus præparari, affuturumque in tempore auxilia a pontifice maximo, cæterisq; principibus Christianis, facile, recenti adhuc victoria elatis, fidentibusque animis, persuasum, vt redintegrandam expeditionem cesserent. Apparebat enim, accedentibus terra mariq; potentissimorum principum nationumq; auxilijs, facillime deleri posse eum hostem, quæ pauloante, præter haud sane multos volonos cruce signatos, nemine omnino opitulante, suis tantummodo armis, ac viribus fudissent, fugassentq;. In eum itaq; sumptum, decretum est extra ordinariū tributum, subito ab indigenis exigendum, quæstoresq; ad id designati: bellici autem apparatus tota cura Huniadiano delegata. Sed et nūtij decreti, qui ea, quæ apud Hungaros, et Vladislauum cōstitutata emnt, ad quos maxime oportebat, principes, nationesq; perferrent. Venerat Budam ad eum conuentum Pancratius Sanctonicolaus, partium quidem Vladislai assertor, sed qui omnem regionem, quæ a præterfluente Vago abluitur, latrocinio infestam tenebat. In quem quia domesticam

quietem

quietem turbare videbatur, publicum plus odium valuit, quã liberi conuentus reuerentia. Captus enim est a multitudine tumultuosius id efflagitante, præcipiteque impetu in vincula coniectus, & subitarium de ijs, qui sceleris participes erant, sumptum est supplicium. Nec temperatũ foret ab Iscri, in tam præpropere ardore animorum contra publicæ fidei sanctitatem: nisi Vladislavus, ubi multitudinem vehementius concitatam vidit, quam ut monendo hortandoq, verecundia æqui boniq, cohibere posset, nonnullos Polonos confestim submisisset, qui, per posticum eductum, mutatis vestimētis, Iaurinum perduxere. Quo factò rex ab Iscri postea nunquam nominatus est, sine reuerentia, & præfatione honoris, cum vindicem suum, seruatoremq, appellaret. Rebus igitur sic administratis in Hungaria, Vladislavus ad fluctuantem paterni regni statum, et molitionem Cásimiri in Masovios, animum conuerterat, volebatq, dum tributa exigeretur, dum gerendo bello vsui futura pararentur, transgere in Poloniam, factiones intestinas illic quoque sedaturus, consultaturusque, quo pacto licentia latrocinantium ex Slesia, & Lituanicus motus supprimeretur. Sed & magnopere gestiebat, secum, post tot tantasq, res feliciter gestas, sese matri, ac suis ostentare. Cæterum, præter id quod apparebat, Polonos omnia facturos, ut nõ dimitterent ab se regem, nisi quæ ad pacem suam facere crederent recte prius constitutis: Hungari etiam veriti, ne aut iuuenilis animus, dulcedine quietis in paterno

terno regno remolliretur, aut a matre cæterisq; necessarijs auerteretur a periculis in bello Turcico subeundis: Despotum, & Iulianum tanquam duas machinas ad eam cogitationem expugnandam, regemq; in Hungaria retinendum admouere. Illi satus superque, ad id per se prompti, nec minus ab alijs stimulati, hortando, rogandoque peruicerunt, ut Polonis rex in præsens per legatos excusaret necessitatem, ac magnitudinem suscepti negotij: a quo sine insigni nota ignominie, proditis illis, quos ad belli societatem exciuerat, sine summo etiam periculo abesse non posset: cum quidem Turcus cognitis quæ a Christianis parabantur, ingentem congregasset exercitum, impetiturus vltro Hungariam, nisi sua defendendi necessitas ei prius obijceretur. Quibus adiectum est etiam negotium impetrandi, propter nouam expeditionem, auxilia, nec a Polonis solum, verum etiam a Prutenis, a quibus præterquam quod, ex professione sua, deberentur, apparebat etiam eo iustius peti, quo a priore bello otiosius abstinuissent. Cæterum vti ea postulatio irrita apud Prutenos fuit, ita dilatus regis aduentus magno malo Polonis stetit. Quom enim vniuersorum animi erecti in expeditionem illius, quæ secum, & ciuilia agitare cœpissent: vbi intellectum est regem minime affuturum, illico veluti certam impunitatem, & licentiam nacti, sese ad consuetas artes conuertere. Et præter id quod mutuis simultatibus, multa inter se fœda committabant, facile etiam exterorum iniurias tollerabant. Sed

& fini-

Et finitimi, eandem ob causam, impune latrocinabantur: capti, sunt, Et rebus suis exuti ab illis, multi negotiatores homines honestissimi. Prædæ etiã ex agris prope modum licentius, quam si bellum indictum esset, ab actæ. Sed ante omnes insignis fuit rapina ducis Opoliensis, interceptis per insidias quam plurimis negotiatoribus Cracoviensibus, dum Vintislaviam ad nundinas proficiscerentur: quam iniuriam, cum publico sumptu, ac viribus vindicanda censeretur, placuit tamen prius ad regem perferri. Ille, ne quid, se absente, vi tentaretur edixit, sed ut iure res repeterentur, seq. opportune, si minus restitueretur, affuturũ spopõdit. Dum ea cum Polonis agerentur, satisq. ad bellum prouisa, Et constituta essent omnia in Hungaria: visum est denuo significare Constantinopolitano imperatori, ut se cum suis præpararet moturus ex parte altera, ubi Vladislavus ad Thraciæ Macedoniæq. fines cum exercitu peruenisset. Nec minus admonere etiam fidei, ac temporis pontificem maximum desistebat, cæterosq. qui paulo ante obsidendi Hellepontum ultro negotium curamq. suscepimnt. Itaque illi nihil dissimulantes, congregata, instructaq. ad Caietam septuaginta triremium classe, iusserunt illico Franciscũ Albertum cardinalem Florentinum nauigare in Hellepontum, obsessisq. illic litoribus opportunis, obsistere, ne quid subsidiorũ a Turco ex Asia posset accersiri. Ad quam rem summo studio maturandam, præter Vladislao datam fidem, et religionis curam, quæ principes intentos

faciebat: fama, qua vulgabatur, Caramaniæ regem cum validissimo exercitu in Pontum et Bithyniam, Turcos oppugnatum venire, etiam promptiores fecit. Quom viderentur omnia, veluti quodam diuino nutu, ad id præparari, vt superstitio impia, & fœda pessundaretur: perculerat & Turci animum moles instantis a Caramano belli, cui sustinendo imparem se fore sciebat, nisi integer illuc se conuerteret; & videbat, dissipatis viribus eodem tempore Polonis, atq, Hungaris terra, Italibus vero etiam mari esse occurrendum: quom nihil ignoraret eorum, quæ contra se summo consensu, summoque conatu ab utraque gente parabantur. Et proximo etiam bello, cum magna suorum clade, Vladislai vires, ac fœlicitatem expertus, eo timebat magis, quo intelligebat certiora, & validiora subsidia illi affuturum. Igitur, ne copias suas distrabere in diuersum, & propemodum, sine spe resistendi, separatim eas summis discriminibus obijcere cogeretur: ratus cæterorum animos facile posse ad pacem inclinare, si Despoto prius persuaderetur, nuntios ad eum clam submisit, qui veluti de Carambi redemptione agentes, per occasionem proponerent illi, cum libertate filiorum, pristinae fortunæ decus, atq, amplitudinem, si æquabilis concordie cum rege ineundi auctor ipse fieri vellet. Ille se dolo, atque astu a perfido hoste tentari primam ratus, oratorum verba diffidenter audiebat. Cæterum vbi instando agendoq, vt crederetur extorsere, cœpitque illius animus ab incerta spe victoriæ ad præsentem certamque
princi-

principatus sui possessionem conuerti, quom non ignoraret, filios interim fædo in carcere cathenis vinctos, & iampridem crudeliter oculis multatos, ludibrijs quibusq, esse expositos, & ultra quam paternus animus pati posset, diutius indignis, atque acerbis modis iactatos per opprobrium, & calamitatem in sorde, ac squalore vexari, eaq, res non minus, quam eversa status sui fortuna sollicitum haberet: rem, prout offerebatur, ad Huniadianũ pertulit. Qui, & si pristinae fœlicitati viribusque fidebat, ad eaque auxiliares etiam copias terra marique acceduras sciebat; tamen cũ intestinum bellum in Hungaria non extinctum, sed dilatum, Fridericumque in propinquo diuitijs, & auctoritate præpotentem hostem videret: reputans quam varij, inopinatique casus in bello dominantur, ne, si quid aduersi mala fortuna obiecisset, Vladislauum subinde facili negotio, regno eijci contingeret: illatam a Turco pacis mentionem haud quaquam aspersionandam censuit, præsertimq, etiam, quod Despotus, per cõcordiam, pene plura assequenda proponebat, quam posset bellum etiam fœlicissimum repromittere. Sed ante omnia, quibus tandem conditionibus, re vera, pacem firmare vellet, a Turco exquirendum putauit. Quomque nuntiata sibi per Despotum tam de redimendo Carambo, quam de restituendis ijs, quæ bello repetebantur, veni esse comperisset: transigit ante omnia de pretio captiui: pro quo quinquaginta aureorum millibus acceptis, nihil interim prætermittendo ex his, quæ ad acerrimi belli

motum præparanda fuerant, monet regem, vt quamaxime fieri posset numeroſo inſtructoque exercitu, Idibus Iunijs, ad Segedinum moueret. Ibi legatos Turci petentes pacem affuturos. Offerri quidem vltro conditiones haud incommodas tempori, et rebus regni: cæterum vim paratam in conſpectu multo meliores extorturam. Sollicitus adhuc ſecum Vladislauſ de ſtatu Poloniæ periclitante, mentionem pacis lætus audiuit, haud ignarus, facile fore, vt ijs viribus, quas ad externum bellum comparauerat, domi vtriuſq, regni ſui res in perpetuum ſtabiliret, ſublatis omnino, aut eiectis iniuriarum ſeditionumque principibus. Sed & cæteri omnes, poſt tot annorum non intermiſſum bellum, ceſſationem quietemq, aliquam a Turcis deſiderabant. Venit itaq, rex cum ſuis, præſtituta die, in Segedinum, quo Deſpotus Huniadianusq, anteceſſerant cum Turcis oratoribus. Quorum princeps Græcæ nationis homo, ſed Muſurmanorum ſectam profeſſus, vbi in conſpectum regis venerit, ita verba fecit. Si, commiſſo inter nos belli discrimine, rex inclite, nunc demum ad petendam pacem veniretur: videri forſan poſſet Amorum imperator noſter, viribus ſuis diffidere: ſed quom multo ante, quieti conſilia propoſuerit tibi, quam manum conſerendi aliquando tecum cogitatio quæpiam ſubiſſet, inque meliori fortuna ſua iam tum egerit apud te de amicitia ineunda: non debes exiſtimare, noua potius aliqua neceſſitate nunc permotum, quam conſilio eodem, quod a principio ſibi perſuaſit, te
fuede-

fœderis, ac pacis mentione prouocandum. Neque enim semestri victoria tua credere oportet, fractos abiectosque esse animos nostros, cōtinua fœlicitate iam tot annos, supra omne fortunæ discrimen, elatos. Quos etiam si nihil aliud erigeret firmaretque, utique uidisse, nos toties a vobis effusissime fugatos, victosque, reparare subito copias, victoribusq; ultro insultare, satis efficax exemplum foret, ne, mediocri clade accepta, et quæ tota ducum nostrorum temeritati queat imputari, de fortuna viribusq; nostris subito desperaremus. Atque ideo non tanquam aut necessitati, aut desperationi cedentes nos audiendos putes, sed vt qui minime cōtra alienam fœlicitatem tendentes, modum terminumq; nostræ constituimus. Quomque gloriam partæ nuper abs te victoriæ, præsentisque apparitus magnitudinem oculis, atq; animo metiris, quantum vtrique credere oporteat, tibi documento nos simus, toties prius victores, eisdemque, quibus tu modo humanæ fœlicitatis blandimentis inflati. Nullius magis interest, casibus se subtrahere, quam cuius fœlicia initia nondum sortem alteram sunt experta. Pauloante, vix pubescēte ætate, quom paterno regno administrando minime satis par credi posses, accitus es ad alterum pariter regendum, præterquam quod, magnitudine sua, fortiori ætati intolerabile, externis bellis, civilibusque factionibus etiam implicitum. Magno animo susceptæ a te cōditioni adeo successus affuit, vt, bello domi statim pene extincto, arma in nos conuerteris. Et, quorum nomen pri-

us vix sustinebatur, facile posse vinci docueris. Quo benignius ausus tuos fortuna confirmauit, eo, ne destituat, præcauendum est magis. Præsertim, quod non qui plurima, sed qui quam gratissima, et firmissima quæq; possidet, iure fœlix appellatur. Porro quid tibi gratius esse potest, aut debet quam paternum regnum? Quid firmissus, quam adiecta illi, cum pace nostra, Hungaria? Sed blandiaris cœptis tuis, & quantumuis de successu stabilitateque fortunæ tibi pollicearis: nempe ut Despotum in sedem suam restitueres, celeberrima duo tua regna in discrimen seruitutis adduxeris, haud sane æqua laborum periculorumque mercede illectus. Quod si id quod tanta belli mole quæritur, minime tanti est, ut tam magno discrimine peti debeat, quantum sentimus, non minus tua, quam nostra interest, videre, ne de alienis solliciti nostræ labefactemus. Concordiæ, ac pacis, multæ utrinque dici, accipi, honestæ conditiones possunt: belli unicus futurus exitus, euersio scilicet patriæ, diuinarumq; & humanarum rerum omnium, apud eos qui victi fuerint. Si præteritorum meminisse placet, habemus & nos quid arma nobis, et vires polliceantur. Cæterum cedere casibus, quam obluctari humanæ imbecillitati magis cōuenire censemus: tuum est, reputare cum tuis, malitis ne capere exemplum instabilitatis fortunæ, ex rebus nostris, an in vestris eam experiri. Inclinati in eam sententiam iam dudum animi facile permoti sunt, ut de pace ageretur. Disceptatio maior fuit in conditionibus approbandis,

probandis, agente Turco de reseruanda sibi Bulgaria, fodinisq, argenti, cum plerisque oppidis in Seruia: Vladislao legitimis dominis singula restituit volente. Tandem in id conuentum, vt Bulgaria tantummodo in ditione Turci remaneret: cætera omnia quomodocunq, occupata ab eo, ijs restituerentur quorum iuris fuerint ante bellum: captiui, qui supererant, vtrunque soluerentur, inprimisq, Despoti filij. Dies deinde constituta, in qua oppida ciuitatesque, prout pactum erat, traderentur, paxq, in decennium conclusa, non aduersante etiam Iuliano, non tam, quod non ex animo rem improbaret, quã quia aut non succurrebat quid spei proponeret tot tantisq, utilitatibus compensandis, si in præsens negligenterentur, aut, quia in tam constanti consensu omnium, clausas mentes admittendæ rationi intuebatur, expectabatq, admonendi tempus opportunius: sed misere interim animo cruciatur, reputans, suis maxime factum adhortationibus, vt Veneti, Burgundusq, & pontifex maximus classem ad Hellespontum mitterent: seq, exinde aut vanitatis, aut perfidiæ ab illis arguendum videbat, si pax, vt conuenerat, seruaretur. Cæterum quã grata ea pax Hungaris fuerit, memoria veterum cladum, sanguinisque effusi recuperandis illis, quæ ultro tunc restituebantur, vel exinde licebit æstimare, quod eius, vt videbatur auctori Huniadiano, virtutis & honoris ergo data sunt oppida, & loca omnia, quæ alendo in Hungaria Despoto fuerant prius assignata. Et quom Turci peterent
vt in

ut in confirmandis pacis conditionibus, prolata in mediū
 sacra eucharistia rex iuraret: haud quaquā fortiter con-
 tra tendebant, ne si id iurandi genus deprecarentur, su-
 spicari posset parum sincero animo transactum de con-
 cordia: cuius adeo vehementi studio tenebantur, ut vi-
 tarent etiam suspitiones singulas, quibus perturbari pos-
 se apparebat. Sed Gregorius Sanocens, ubi regis quoque
 animum a tam improbo facto haud omnino abhorrentem
 vidit; religioso veluti furore percitus, Deus, inquit, de-
 us tam execrabile scelus auertat, ut qui paulo ante con-
 tra impios pugnantes, omnia tristitia, difficiliaque perpeffi
 sumus, dum vinceremus: nunc rursus pro religione ar-
 mati, & propemodum victoriam manu tenentes, sacro-
 sanctum diuini mysterij arcanum sub profanorum oculis
 sponte profenimus. Quid prima, quid hac secunda expe-
 ditione a nobis petitur? quid adeo ingentem belli mol-
 lem ex tam diuersis inter se regionibus Italia, Burgun-
 dia, Thracia euocare, quid denuo arma inducere, quid
 hucusq; progredi oportuit, si sacra nostra prodenda erant?
 minori nostro facinore per ignauiam domi inermes se-
 dendo, pati potuimus illa profanari, quā nunc simus ar-
 mati prodituri. Pudeat nos gratulationum quibus nu-
 per victores accepti; pudeat laudum, quibus, ut Christi-
 anæ rei seruatores prope in cælum modo elati sumus; pu-
 deat denique obnoxios adeo nefarijs cogitationibus, nos
 dignos haberi, aut in quibus totius Europæ reges, &
 principes spes suas collocauerint, aut pro quibus innume-
 rabiles

mbiles populi, & nationes, omnibus in templis ad deum supplices manus tendant, pro victoria nostra vota nuncupando. Quanto sanctius prisca Romani, qui, capta a Gallis urbe, ne sacra sua conspici possent, terræ infodere? Nos victores, nostra vltro impijs proderere cogitamus, commitemusque, vt religiosius ab illis inanes quædam diuinorum persuasiones seruatæ dicantur, quam a nobis sacrosanctum immortalitatis nostræ pignus, ac mysterium; & publice nos eo facinore contaminabimus, quod si vnus quispiam sacrilega audacia perpetraret, seuerissime vindicaremus. Omitto quantum piaculi apud deum contrahemus, qui non modo ab ipsius causa defecerimus, sed ipsum etiam testem, ac pignus defectionis nostræ impijs exhibuerimus: quid de nobis hostes sentire poterunt, videntes nos tanti pacem æstimasse, vt non minus sacrilege iurauerimus, quam ipsi impudenter postulauerint? Sed, vt hæc, pacis utilitas leuiori videri faciat; omnia, quæ aut in nostra, aut aliorum secta, religiosa altius elata sunt, quam quæ humanis sensibus attingi queant, cærimoniarum velamento, sanctoque arcano mortalium animis infunduntur. Quæ si nuda in medium protrahantur, quia nullo humanæ rationis argumento subsistunt; & temere asseuerari, & impudenter peti, vt credantur, apparet. Audiuere dudum hostes, deum a nobis præsentem coli, asseruarique in sacrariorum penetralibus: & quia ignorant, quo id pacto contingat quom de eo cogitant, nihil simile his, quæ terrena, & momentanea

nea cognoscunt, sed quicquid extra mortalitatis sortem positum putant, mentibus eorum occurrit, & id, quod quale sit nesciunt, tantæ nostræ de eo asseuerationi par figurant. Nos hanc ipsorum persuasionem, patefactis arcanis nostris, corrumpemus, elatasque ad diuina, et cælestia de sacris nostris mentes, ad caduca, & terrena reuocabimus, specie panis in conspectum exhibita, qua verum corpus Christi contineri, vt nos quidem scienter credamus, efficit diuina institutio, gratiaque in qua nati sumus. Quibus illi orbat quom res per se fidem non faciat, restat vt nos irrideant, veluti minime possibile credamus. Nolite per deam committere, vt aboleatur sacer ille horror, quo ipsorum animi perstringuntur in bello, quom secum reputant, inituros se prælium cōtra nos, quibus adeo propitius sit deus, vt propemodum videndus nobis coram pariter inter nos versetur. Quantum de nostræ deque religionis nostræ maiestate hoc facto minuetur, tantum crescet apud illos audacia, credituros subinde, vt ipsis quidem videbatur, ex specie, quam intuebūtur, nos non modo in veri dei tuitione non esse, sed nec in alterius cuiuspiam. Multis modis stabilitati conuentorum caueri potest (quamuis ad fidei pignus, regium verbum satis esse deberet) aliæque inter priuatos cautiones, aliæ inter principes exhibentur. Ad extremum, relicturum se profanata castra aserebat, si eo modo rex iurare pergeret. Itaque quom videretur tam vere, quam e religionis eque ipsorum, quos alloquebatur vsu, et maiestate dixisse:

xise : constitutum est, in confirmanda pace ut quisque proferret in medium sacram historiam suam, quod Euāgelium nostri, Alcoranum illi vocant: quibus ubi suæ quisque dextram admouit, religiose iuratum est, conuenta seruata iri et sancta, atq; inuiolata permansura. Hoc maxime modo, datis, acceptisque pacis conditionibus, quom Turci digressi essent promissa impleturi: venit a Francisco cardinali nuntius cum literis, in quibus continebatur, Turcum aduersus Caramanum cum ingenti copiarum numero traiecisse in Asiam, inermiaq; & vacua, quæ possideret omnia cis Hellespontum reliquisse. Ab se vero cum classe, litoribus ubique occupatis, iam tum ademptam hosti facultatem reportandi exercitum in Europam. Non prætermittendam tantam occasionem, prope sine armis, aut certamine aliquo exterminandi, propellendique ad origines suas diram gentem, execrandamq; superstitionem. Meminisset rex fidei sponsionisq; principibus Christianis factæ, & quā maxime fieri posset, propeniret suos in promissam expeditionem educere, quando fœderuti quoque principes, quod suum erat, auxilia præmiserant. Ad ea, similibus pene asseuerationibus ab Græco quoque per literas significata, addebatur etiam, elatum se spe belli maiori conatu a rege, ut pollicitus erat, renouandi, quom tentaretur a Turco de fœdere, non solum repudiasse conditionem, verum etiam hostilia contra ultro intulisse, & in armis esse cum suis, ut regi sub ipsum montium descensum, vel occurreret, vel alibi

Tij expe-

expectaret, si id magis ex usu fore videretur. Instandum, agendumque, dum distractus ille multiplici bello tam diuersis in locis mari teraque suis adesse non posset; dum nuper cæsus, fusus, fugatusque nondum satis animum viresque collegisset, & proximis cladibus afflictus, nedum impetum, sed nec nomen quidem regium laturus videretur. Omnia per dolum fraudemque ab oratore Turco in fœdere transacta. Non committendum, vt gloriosa initia, & recordi negligentia fœdarentur, sed rapiendam opportunitatem delendæ ignominie, religioni nostræ iniustæ. Non vno, atque altero oppido, sed multis regionibus Christiani nominis partim direptis, partim ab execranda gente sub ditionem suam missis, Turcum adeo festinato itinere per Hellespontum copias traiecisse: vt verius dici posset, fugisse bellum, quod a tergo affore sciebat, quam profectum ad propulsandum id, quod ex Asia nuntiabatur. Ad extremum rogabat, ne, veluti sub cultro, & prædæ relinqueretur crudelissimo hosti, qui proculdubio exercitum reportaturus esset in Europam, vbi aduentus Vladislai metum deposuisset. Non aliunde magis id discrimen, sibi imminere, quam e regijs pollicitationibus & fide data, cui credidisset. Recitatis vtriusque literis in regis, ac procerum conspectu, quidam subito quasi languor omnium animos occupauit, memoria eorum, quæ de se sperare principes Christianos iussissent. Cæpitque regis, aliorumque velut oculis obuersari species gratulationum, quibus tot regum populorumque, veluti

veluti publico consensu, pauloante, tanquam Christiani nominis seruatores excepti fuissent, & pudebat, pigebatque, ob præsentem vtilitatem, perpetuum decus, veluti contempsisse: secuturamque exinde ignominiam intuebatur, et vt meminerant, obligatam ab se fidem Græcis, Latinisque; sic ab vtrisque implorata auxilia præsto esse audiebant. Quæ, nisi per summum scelus, in discrimine relinquere, quo ipsi pellexissent, non poterint. Quibus adeo contrario affectu omnium fere mentes distrahebantur, vt qui pauloante pacem vltro elegissent, bellum malle appareret. Et videbatur etiam quædam quasi opportunitas, & causa concordie repudiandæ, quandoquidem Turcus ad constitutam diem neq; captiuos omnes soluerat, nec dum oppidis ciuitatibusque, quibus oportuit ex fœdere cesserat. Itaq; Iulianus apud tam suspensos animos, desideriumq; inter, et pœnitentiam initæ concordie fluctuantes, occasionem agendæ rei adesse ratus, quom multis, magnisq; actionibus antea expertus esset, Sanocensem persuadendi vi, & facultate velut habere hominum mentes in potestate, conatus est sibi illum adiungere in negotio pacis improbandæ, suadendique instaurandum bellum. Quod quom ab eo minime impetraret, propterea quod ille Despoti Humadianiq; sententiam probans, nec temere dandam fidem hosti, et datam minime violandam contendebat: conuersus ipse ad circumstantes, A fœdere, inquit, de quo cum Turcis transactum videtur, quamquam inane irritumque, fore

spero, mallet abstinuissemus. Non quod ius, religionem
ve illius aliquam (si bellum prosequemur) violatam
intelligi oporteat, sed quia dandis, accipiendisque con-
ditionibus, bonam partem temporis prosequendæ expedi-
tioni aptissimi frustra consumpsimus. Contradixissem iam
tum ab initio ; sed acclinationes animos vestros ad con-
cordiam vidi, quam, ut credere possem, oratione mea ad
rem gerendam erigi. Præterea sciebam, hæc omnia, quæ
vobis hodie nuntiata sunt, de facilitate debellandi in Eu-
ropa, Turcis implicitis detentisque bello Asiatico, fore
uti paulopost nuntiarentur : maluique expectare donec
ea crederetis alijs, quam intempestive prædicendo, com-
mittere, ut fingi a me, et per vanam spem iactari arbitra-
remini. Nunc quando, ut volui, assecueratio victoriæ
vestræ ad vos aliunde, quam a me peruenit, & ita esse,
ut scribitur, non minus, quam optabam, credere vos in-
dicat, incepti pœnitentia : non gerendum ne sit bellum,
quod omnes necessarium intelligitis, si cum decoris pri-
us partis, salutem libertatemq, vestram retinere vultis,
sed liceat nec ne geri, post qualemcumq, hanc utrinque
fœderis transactionem, explicandum a me sentio. Video
enim plerosque inanibus fidci, ac fœderis nominibus su-
spensos, intra se non tam quid facere velint, quam quod
æquum sit deliberantes : quasi verba quædam inconsul-
ta per spem metumque mutuo iactata, nomen sanctita-
temque fœderis obtineant : quom id demum iure sit fœ-
dus, quod ab illis, quorum res est, initum, non verborum
sponsio,

sponsio, sed conuentorum expleta fides confirmauerit. Huic neque paciscentium affuit auctoritas, neque patrum subinde accessit executio: sed nomen tantum fœderis, & cærimonia temere iactata sunt: quæ non prius sancta sunt, quam promissa vtrinq, cum fide absoluantur. Atq, vt incipiam ab eo quod sponsonis caput esse videtur, tamdiu forsân liberum regi fuerit de fœderibus, et pace cum Turcis agere, quoad incliti huius regni viribus, & fœlicitate bellum gessit; quoad nulla externa ope adiutus, priuato sui regni discrimine, ac sumptu publicam Christianæ rei salutem maiestatemque tutatus est: ubi vero cum alijs quoque Christianis principibus consilia totamque gerendi huius belli rationem communicare placuit: eorundem cōsensu bellum intermitteri oportuit, quorum opibus auspicijsque geri susceptum oportebat. Sed vt res tota, non secus, atq, ante adiunctam sibi aliorum principum manum, regis tantummodo fuisset: nedum fœdus cum eiusmodi hominum genere, sed nullius omnino rei commercium inire licuit, & initum non tenet iniussu pontificis maximi. Huc adde susceptas ab hoste conditiones minime expletas esse: ex qua re, etiam si nihil aliud, omnia, quæ dicta facta ve dicuntur, inania redderentur. Tamen quia conuentorum fides, quæ ab illis frustrata est, minime confirmauit sanctitatem religionemq, fœderis: intelligendum est, ab sponsonis sua, si qua ea fuit, non solum absolutum regem, verumetiam, per dolum, & simulationem proposita, transactaque esse
singu-

singula, ab oratoribus, qui pacem petitem ad nos veneret. An si hostis initurus fuisset id fœdus, quod stabile, et natum vellet; si eiusmodi postulatio, & sponsio fruide omnino vacua futura erat; non habuit, quem de pace acturum mitteret alium, quam hominem lingua, genere, moribus, & denique, præter simulatam religionem, tota vitæ ratione ab ipso alienum, qui nihil vere, religiose, & sancte a Turcis promittere, neque, ex diverso, stipulari posset, cæterum, cuius pacta promissaque omnia, si ex usu videretur, sine verecundia rejici, atque improbari liberum foret? Sed et pudebat eum tam supplicis actionis simulationem explicare per hominem suæ gentis, cauitque verecundiæ, ne quid submisit, ne quid infraz vulgatam animi virium, suarum magnitudinem ageretur a suis: et noluit regem gloriari posse supplicantem Turcum sibi aliquando audiuisse. Præterea, quom tota actione multa simulanda forent, non alterius artibus facilius decipi nos posse arbitratus est, quam eius, qui nobiscum de religione pauloante sensisset. Ut quæ per se non satis fidem facerent, religionis velamento inuoluta in animum nostrum descenderent. Cæterum si quæ placuisset impetrata forent, cogitavit se pactis staturum; sin minus, simulatione concordie se id saltem cõmodum percepturum, ut ad gerendum bellum posset sibi interim consulere. Quæ ita esse iudicat frustratus terminus eorum omnium, quæ per fœdus ab ipso fieri oportebat. Scio Despoti, sed imprimis Huniadiani, tantam esse rerum hostili-

hostilium peritiam, tantum experimentum, ut nefas sit dicere, non omnia sic se habere, ut sit eis persuasum. Sed illum, cupiditatem simul liberandorum filiorum, simul recipiendi amissum decus, et fortunas; hunc vero diffidentiam auxilij a socijs belli affuturi, adegisse crediderim, ut non tam acriter, quam poterant, animum intenderent, & blandis pollicitis dissimulatam fraudem statim non deprehenderent. Cæterum nō debet cuiusquam gratia, aut auctoritas apud animum vestrum plus valere, quam veritas: quom intelligatis, tali fœdere neminem teneri, vel quod sine auctoritate ictum, vel quod per fraudem ab hoste, minime impletis conditionibus, sit dissolutum. Sed ut omnia legitime a rege, nihil insidiosè ab hoste actum constaret: meminisse fidei debetis, quā Christianis vocatis, admissisque in partem belli, pauloprius quam Turcis obstrinxisse vos constat. Et quom deliberatio vestra ijs angustijs inclusa sit, ut data fides minime possit utringq; subsistere, sentque alterutri deserendi: neminem dubitare convenit, quin eo quisque potius vobis sit servandus, quo arctiore coniunctione vos contingit. Porro quid vobis cum hoc genere hostium convenit, a quibus professione, moribus, totiusque vitæ instituto, ac ratione distatis? Quid cum Christianis non coniunctissimum est? Atque, ut omittamus communia immortalitatis initia, sana, sacrificia, sepulchra eadem, tum cærimonias, & sacrorum ritus, quibus animi vestri multo arctiori necessitudine inter se coniuncti sunt, quam si na-

tura ipsa, iisdem parentibus orta corpori coniunxisset: nonne qui paulo ante in Hellespontum classem suam misere pro salute, pro gloria vestra, comunicando vobiscum vires, suscipiendoque belli una gerendi negotium, indissolubili omnino vinculo vos sibi deuinxere, quodque nisi per æternam labem, atq; infamiam ingratorum animorum, violare non possitis? Atq; ideo (quom ex parte altera ij sint, qui ad humana diuinaque omnia, quæ vobiscum habent cōmunia, addidere recentissimum beneficium submissorum vobis auxiliorum, quique, ut nulla noua sponso intercedat, tot humanis diuinisque propinquitatibus vos contingunt, ut sine inextinguibili scelere deseri nequeant; ex altera vero hostis immanis, perfidus, qui nō per bellum tantummodo a vobis discrepat, sed religiones alias cultusq; diuinos professus, omnia quæ vobis sacra sunt, veluti profana contemnat, & si possit, violet, cuique nec dari fides potuit, absque nefario crimine, nec, postquam data creditur, potest sine grauiori culpa seruari) non debet esse magna deliberatio, cum hoc ne, an cum illis conuenta sint exequenda. Si persequeretur in suscepta concordia, præterquam quod elusi estis, frustratis ex parte altera conditionibus, contaminati inextinguibili facinore, amissaq; gloria priore bello parata, sub quotidiana bonorum omnium execratione infamem vitam agtis: sin vero, quod per se etiam vanum irritumque est, repudiato impio fœdere, bene de vobis meritis aderitis eo in discrimine, in quod per vos adductos

non ignoratis: ad securitatem, qua subinde vestri possidebitis, cum immortalis gloria, non modo ea, de quibus in concordia mentio est, sed cætera omnia, quæ a dira gente possidentur, in Europa recuperabitis. De cuius rei facilitate dicerem, nisi perpenderem, satis per litem suas persuasisse vobis Græcum imperatorem, & Franciscum cardinalem: quorum auctoritas in eo tanto grauior sit oportet, quanto propinquiore sunt hosti, & iudicant ex re præsentis. Sed & maior trepidatio hostis, quam ut satis ab ipsius oratore dissimularetur, supra omnem orationem, stimulare vos debet ad occasionem vestram capefscendam. Quam si prætermittetis, cogemini tandem postea despecti, ac destituti ab omnibus (dubium dedecore, an periculo maiore) intra fines vestros eam dimicationem subire, cui vos impares esse, implorando externa auxilia iampridem profitemini. Ad hæc, multa de iure pontificio, deq; illius potestate, ac vi præfatus, subdidit tandem; pōtificis se maximi auctoritate id fædus, qualecunque esset, rescindere, & abrogare, regemque, & cæteros, quorum intererat, a iurimento, & sponsione, quam Turcis fecerant absolueret. Adeo a paucis Iuliani oratio non est probata, ut ex concione tota exaudiretur fremitus deposcentium bellum, asserentiumq; succurrendum esse ijs, quos in belli societatem attruxissent: quando non aliam ob causam periclitarentur, quam quod armati concurrerant ad propulsanda pericula, propter quæ Hungari simul, et Poloni paulo ante coacti fuerant, ipsos implorare

plonire. Fortunarum omnium potius, ac vitæ iacturam faciendam, quam fidei fidelibus obligatæ. Pertinere id non ad famam solum, spemque de se apud cæteros Christianos excitatam, sed ad conseruationem etiam, & tutelam rerum suarum. Et ut nihil aliud stimulare, satius pro religione honeste occumbere, quam, deserta illa, & prodita, deoque, & hominibus violatis infensisque, indecoram vitam extrahere. Decreta itaq; fœderis, ac pacis abrogatio, & ut cum Christianis alijs suscepta expeditio continuaretur. Cui sententiæ nec Despotus quidem, aut Huniadianus tandem fortiter obsistebant; ille inuitatus facilitate, quæ in debellando apparebat, hic regia sponsione pellectus: quom Vladislauus promississet ei Bulgariæ regnum post victoriam, & literis, quibus id continebatur, etiam quorundam procerum subscriptione firmatas ei in fidem dedisset. Decretum igitur, quod erat contra pacem, promulgatum, Francisco cardinali ad classem missum, simulque Græco imperatori, et principibus cæteris, ad quos initi cum Turco fœderis iam pridem fama peruaserat. Raro alias Poloni tam lætum nuncium acceperant, quam, ubi intellexerunt, regem de pace cum Turco transegisse. Nam quom Casimirus, indicto Masouijs bello, totis Lituanorum viribus Droicinum oppugnaret, Masouiique, iunctis pene castris, ex diuerso in armis starent: non tam virium inter vtrosq; discrimen apparebat, quam suspicio erit, si committi prælium contingeret, magnam partem copiarum Casimiri defecturum

Etunim ad Michaelem, Sigismundi ducis pauloante interfecti filium, qui apud Boleſlaum inter Maſouios militabat. Ingens ſpes animos ipſorum ceperat, regem ab ea pacificatione in Poloniam ſubito, id quod maxime cupiebant, proſecturum. Anxij enim inter Boleſlaum Caſimirumq; de euentu, ſperabant, interuentum regis id bellum dirimpturum, & ab armis partes vtrinq; abſceſſuras. Quom enim tam Lituani, quam Maſouij ſub tutela regis agitarent: Polonis, neutros vinci expediebat. Itaque ubi diſſolutum fœdus accipere: iterum conſternati animo, vt conſilium caperent, ad Petriconiam conuenere. Ibi Vladislauienſis epiſcopus, et Ioannes Piſſanius designati oratores in Hungariam: qui præmonitum regem pactiõis, ac fidei etiam hoſti ſeruandæ, ſuadendo agendoque animarent, ad paternum regnum reuiſendum, in quo multa, eo abſente, eſſent perturbata, ſed in primis, ad ſedandum bellum, quo a Lituaniſ Maſouia premebatur. Præſenſerat Vladislauſ Caſimiri motum, & futurum conuentum Polonorum; atque ideo, nequid exinde nuntiaretur ſibi, quod parum conduceret rebus, quas parabat, vtque ſui cordi ſe ei eſſe intelligeret, miſit illico in Poloniam Ioannem Gruſcinenſem, qui diceret, regem nullomodo, ſalua famæ verecundia, poſſe ſuſceptam denuo expeditionem intermittere, ſtatimque moturum Segedino. Cogi neceſſario illis adeſſe, quos, in bellum, implorando, attraxiſet. Cæterum, excitis, paratisq; tot maximorum principum auxilijs, victoriam pa-

ritam esse de ea gente, quam superiore anno, paucis admodum Volonis cruce signatis adiutus, fudisset, fugassetque, & quam, nisi hiemis montiumque asperitas niuibus, ac speluncis abditam, victoriæ suæ subtraxisset, omnino subegisset. Inter redeundum, quod, propitio deo, breui futurum esset, conuersurum se iter in Poloniam. Interim viderent ipsi, ne quid detrimenti regnum caperet, inprimisque Boleslao duci adessent, contra Lituorum conatus. Ea significatio, quia præter spem venerat, gratissima Polonis fuit, perfecitque, uti rex videretur esse tam sollicitus de quiete, & statu regni, quam ipsi volebant. Sed intercepta est exinde causa mittendæ in Hungariam legationis, atq; ideo singula, quæ regi domi, forisque ex usu fore credebant, per epistolas significauere. Interea (licet minime seruata die) Turcus loca omnia, de quibus in fœdere cauebatur, præsidij suis euacuata iustis dominis restituerat, solutis etiam magno numero captiuis, dimissisque cum Despoti filijs. Vladislaus autem, licet æger animo, quasi euentum presageret, stimulante Iuliano, undecimo Kalendas Octobris, ut constitutum fuerat, mouit Segedino, sed copijs aliquanto paucioribus, quam anno superiore. Nam et Volonum minor numerus accurrebat, propter vulgatum fœdus cum Turcis, & multi etiam, inter agendum de concordia, dimissi Poloni, & Valachi, quos futura pax parum necessarios redditum videbatur. Ubi ad Orsauam peruentum, pridie Nonas Nouembres, Danubium cum suis tra-

suis traiecit, expositoque in Bulgaria exercitu, primo ad Florentinum, deinde ad Bidinum progressus, licet undique circa iter oppida pleraque arcesque, Turcorum praesidijs tenerentur; non ad praedam milites discurrere, non hostibus insultare, non bellicae quicquam cladis inferre agris patiebatur. Constituerat enim, minime tempus, aut vires suas praecconsumere expugnandis munitionibus, serendisq. certaminibus, prius quam coniungeret se cum navalibus copijs ad Hellespontum. Atque ideo ne in planis, et apertis locis, vel inuitus pugnare cogeretur: quom duae ad Gallipolim viae ducerent, altera per extremam Thraciae oram, qua Macedoniae coniungitur, campestris, et breuior inter Rhodopem, ac Bistoniam paludem: qua si progredi voluisset, currus relinquere oportebat, propter viae difficultatem in Aemum recta transcendendo; alteram vero, per inferiorem Bulgariæ, prius ad solis ortum, deinde prope Pontum ad meridiem per Thraciam, ut obliqua, ita longior, sed per quam (licet montanam in plerisque locis, & salebrosam) currus tamen haud ægerrime euaderent: maluit illac exercitum circumagere, quam se nudare curruum munimentis: quibus septus contra hostiles impetus, se ac suos facile tueri poterat, & quam maxime integris copijs Gallipolim peruenire. Conuersus itaque in Pontum inter Danubium, atque Aemum, haud magnis, sed continuis itineribus ad institutum festinabat. Ubi vero ventum est ad Nicopolim Bulgarorum metropolim, cuius urbis pars altera a Danubio abluitur,

luitur, *altera in collem erecta est: quia fama erat, totius regionis diuitias illuc comportatas, miles cohiberi non potuit, quin per suburbana discurrens ad prædam, etiam in ipsas portas faceret impressionem. Quidquid ædificiorum circumadiacebat direptum incensumq;. Quomodo vero portæ, ac mœnia strenue defenderentur: a proseguenda oppugnatione iussum est abstineri. Cæterum quia, quantum fert regio, vberes circum campi, & colles, videbantur affatim necessaria suppeditaturi, reficiendis militibus, iumentisque, biduum triduum ve illic persequere placuit. In eo loco percensenti suos regi, & veluti totius belli apparatus recognoscenti, dum miles non tam se reficit, quam studiose præparat omnia, quæ opportuna fore credebat, ad viam & naturam suam magis difficilem, propter angustias salebrosores; & propter frequentiam præsidiorum hostilium in oppidis, castellisque undique imminetibus multo maioris discriminis, occurrit, nunquam sine præfatione magni, et fortissimi imperatoris nominandus, Vladislavus Dracula Valachicæ, quam Montanam vocant, princeps. Qui quomodo iampridem pacem a Turco accepisset, factum suum in necessitatem reiecit: quod haud numerosissimæ gentis princeps, nullaque externa ope adiutus, bellum Christianis simul omnibus intolerabile, sustinuisset, magnitudine animi, & virtute suorum, diutius quam sperari de tam imparibus viribus posset; plusq; ab se interim hominum amissum, quam agris suis frequentandis colendisq; superesset, quomodo euentus quo-*

tus quotidie admoneret, contra hostium multitudinem, paucorum suorum virtutem magis admirandam esse, quam efficacem. Tandem eo peruentum fuisse, non ut in servitutem venire oporteret, quæ forsan tolerabilis, modo æqua, sit, & contigisset antea multis, magnisque populis, & nationibus, sed ut cum patria, & laribus familiaribus, cum altrice terra, & cælo relinquenda essent sacra, religiones, aræ, degenerandumq; in obscenos mores, ritusque impiarum superstitionum, nisi conditionem accepisset, per quam, citra profanationem diuinorum humanorumque omnium, reliquias suorum servaret in occasionem dignam, in qua tanta virtus periclitaretur. Ad hæc cum eorum, qui regem sequebantur paucitatem animaduertisset: rogare obtestarique cœpit, ut retro iter converteret: se malis suis satis superque doctum, quanta esset Turci potentia: qui ad venationem propemodum, plures seruos producere solitus esset, quam illic ad bellum armati conuenissent. Abstinendum omnino a tam audaci, periculosoque incepto, communicandaque consilia, & nationes, quo pacto res æquis viribus geri posset. Interea nihil salubrius, quam in occasionem meliorem eas copias conservare. Quæ etiam si sufficerent bello, quod tunc cum hostibus esset gerendum, cæteraque omnia votis responderent: tamen eo tempore productæ, instantis hiemis tempestati, et malis omnino essent succubituræ. Audiebantur ea, tanquam Dracula non ex animi sententia loqueretur, propter fœdus, quod illi cum Turcis erat.

Tamen, re ipsa per se fidem faciente, moti sunt complures: nec tantum suspicio simulata ab illo orationis, quantum re veritas urgebat. Cæterum, rapiente regem fato ad destinatum propinquumq; iam finem, Iulianoq; ad superioris anni fortunam, identidem iactante, Nusquam stringendum fore gladium, vacua omnia defensoribus reperturos: Amorum cum suis trans Hellespötum vix Caramani impetum sustinere: neque posse, etiam ut ociosus a bello esset, propter Venetorum, Burgundique, & pontificis classem, suppetias suis ferre; Græcum præterea, cum non mediocribus copijs, sub ipsis montibus occursurum: Draculæ quidem officium, ac sermonem magno assensu omnes commendabant, veluti benignæ in se voluntatis testimonium: nec mirum de eorum victoria desperare, ignorantem, quo appanatu, quibusque auxilijs freti pergerent ire ad bellum. Cæterum nullo modo, ea sibi ut diceret, in mentem venturum fuisse, si sciuisset, quanta classis, quantisque Italorum, Burgundionumque copijs instructa, quam multi etiam equites, peditesque Græcorum in armis eos prestolarentur. Non regem, non suos adeo inconsideratæ audaciæ esse, ut bellum, quod conficere non possent, ultro inferrent: bono esset animo: Quantum ad vires attineret, satis prouisa esse omnia, et præparata: foelicitatem, deum ipsum, cuius causa ageretur, et præbuisse antea, et in posterum præbiturum. Conuersus itaq; rursus ad regem Dracula: Quando, inquit, aut fortuna, quæ audentem magna quæque, nusquam

bacte-

hactenus te decepit, aut spes alienæ opis, quam ratam velim, aut occulta factorum necessitas in diuersum te trahit a sententia mea: consilium tuum, quod ratione immutare non potui, quantum tempus, et improuisa res sinit, viribus aliuuabo: & cum dicto quatuor millia equitum, duce filio suo, copijs regijs adiecit, omnis, obtestansq; immortalem deum, ut quicquid rex cæteriq; de belli totius successu animis suis promitteret, fœlicissimo euentu confirmaret. Ad extremum dimisurus regem, duos ex suis impigerrimos iuuenes, regionisque, & viarum peritissimos, duosq; item equos inusitatæ admirandæque pernitatis in conspectum dedit, & vix lacrymis temperans: *Habes, inquit, quo confugas, si casus aliquis mala ve fors (quod abominor dicere) viribus te diffidere coegerit. Malim equidem fore, ut frustra dederim, si vota, & preces meæ non vanæ erunt. Verum si necessitas uti coegerit, saluberrimum munus experieris. Utile sane consilium Dracula attulerat, si tam fideliter auditum, seruatumque fuisset, quam dabatur. Vulgatum est postea, virum ingentis spiritus, natumq; ad bellicas actiones, vbi appanatum Burgundi, Italarumq; percepit, varie, ac multum secum agitasse, inter pœnitentiam fidei Turco per fœdus datæ, et religionem eius violandæ, propter euentum, et futurum hominum famam, siue ad tam gloriosam expeditionem cum Vladislao progredieretur, siue remaneret: plusq; omnino valiturum fuisse apud militare ingenium belli decus, quam laudem seruatæ fidei:*

dei: sed suapte natura ominibus, diuinationibusq, quibus-
 cunq, obnoxium, muliebri vaticinium retinuit. Pridie
 enim quam in regia castrum perueniret, Phœusa mulier
 Bulgara, senio quidem confecta, sed cognitione futuro-
 rum multis experimentis clara, ad vicum Sullonum de
 exitu, & fine belli ab ipso interrogata prædixerat: Re-
 gem haud foelici euentu pugnaturum, plusque momenti
 contra cum hostem profligati exercitus reliquias habitu-
 ris: foreq, subinde, vt res foelicius gererentur. Atq, ideo
 in se, ac suos vaticinium deriuare volens, prosperioribus-
 que actionibus superesse, periculo, quod in præsens nun-
 tiabatur fertur, se subtraxisse: filiū vero quom a se dimit-
 teret, magnopere monuisse, ne fortunæ obluētaretur te-
 mere in acie, si res Christiana inclinaret. Conuertit de-
 inde Vladislavus se in Thraciam, ingentemque multitu-
 dinem fluuiialium scapharum in Pamiso amne comper-
 tam incendit. Oritur autem Pamisus in monte Acmo,
 & inter Messembriam, Odesumque Euxino illabitur.
 Creditum vero eiusmodi nauigia, infestandæ Hunga-
 riæ gratia, illic a Turcis præparata, vt demissa in Pon-
 tum, per occasionem tranquilli maris, iuxta litus sursum
 agerentur in Danubium: cuius maxime meridionale
 ostium haud plus triginta millibus passuum distat ab O-
 deso. Ab eo incendio, qua placidiorem ascensum Ae-
 mus ad se dabat, erecturus agmen, quia via utique an-
 gusta, & confrugosa, diuisit copias, vt contra improvistos
 hostium incursus firmitior esset, & paratior. Huniadiano
 igitur

igitur cum auxiliaribus Valachis, & tribus Hungarorum millibus præmisso, sequebatur ipse magno intervallo cum cruce signatis, reliquaque multitudine: nam currus in medio agi placuerat, tam præcedentis, quam subsequæntis agminis præsidio tutos. Inter progrediendum, ne quid atergo relinqueretur, quod muniri in locis adeo angustis posset, nonnulla oppida hinc inde direpta, et prope funditus diruta: vici complures incendio deleti: grassatumque est a militibus per summam licentiam etiam in sacra Bulgarorum, Græcorumq, quorum templa, veluti profana, manu, ferro, igne, cæteroque omnium sceleurum instrumento, violabant. Id vero impium (ut certe erat) visum Vladislao. Edixit itaque, vulgo inquiri, ac restitui desiderantibus, quicquid religione inuiolatum esse oportuerat; nullius magis, quam ipsorum interesse asseuerans, abstinere manus a sacris, pro quibus arma sumpsissent. Multum quidem in armis reponendum esse, sed in deo plurimum. Qui postmodum in bello non modo opem non laturus esset contaminatis sacrilegio, sed etiam pro templis, pro aris, pro sacris suis contra staturus, nisi a tam execrabili rapina abstinuissent. Dimissi exinde nonnulli ex captiuis Turcis cum literis in quibus spondebatur omnibus, qui ex præsidijs suis elaberentur, liberum fore, aut stipendia facere apud regem, aut abire quomallent. Cuius sponsionis fides est integerrime seruata, quom multa loca in deditionem venissent, quæ acerrime prius defendebantur: timentibus Turcis, qui in illis e-

rant aut iniquam seruitutem, aut mortem cum cruciatu. Qui tum Sumium, ac Pescehium tenebant in rupibus paulo editioribus, freti naturali locorum munitione, maluerunt experiri quid se tuendo possent, quam se fidei hostium credere. Contra quos, quia, propter opportunitatem situs, apparebat posse ab hoste facile reditum præcludi, si casus aliquis necessario illac redire cogisset: visum est omnibus, vim oppugnando experiri. Itaque non sine multorum clade, quomodo difficultas nitendi sursum, longe plus negotij, quam hostis armato militi exhiberet, utrumque oppidum expugnatum. In ea victoria multorum industria, multorum opera claruit, sed imprimis Tarnouij Ioannis, et Lesconis Bobricij: quorum ille, dum portas refringit, duo vulnem accepit, hic Pescehij murum primus ascendit, et multis alijs ascendendi opportunitatem præbuit. Ferunt ad quinque millia ex hostibus illic interisse, quorum magnam partem, dum præda diriperetur gladius absumpsit. Cæteri ad terrorem aliorum, e rupibus, per quas se tutos putabant, præcipites acti. Dum hæc a rege agerentur, afferuntur Francisci cardinalis literæ, nuntiantes Amoritum, aut elusis arte, aut corruptis pretio speculatoribus, qui litora seruabāt, infra Galipolim, qua fauces Hellespontis arctissimæ sunt, ingenti multitudine militem reportasse in Europam, & coniunxisse cum suis, qui nō procul ab Isthmo Thracij Cherrhoncsi haud sane memorabili numero paulo ante se congregauerant. Qua re cognita, regis deliberationem im-

mutari

mutari oportuit: præsertim quod plurimi ex suis hortabantur regredi, aut saltem in tuto alicubi subsistere, donec certus numerus hostium, et quo se primum conuerterent intelligeretur. Tamen a Pesechio, ubi facile per montana munire tuerique se poterat, rex in planum descendit, adeo est inuitabile quicquid id est, quod fatum appellatur. Deinde obliquam in Rhodopem vallem bi-duo emensus, ad Pontum rursus sinistrorsum sub Aemû declinauit, decimisq; castris Cauarnam assecutus in deditionem accepit. Tûrci enim qui illic fuerant in præsidio, auditis, quæ per eos dies ad Pesechium, ac Sumium gesta erant, aduentum regis minime expectauerant. Eodemque modo Macropolis, Callacrium, Galata, Varna, & pleraque alia circum litus oppida deserta ab hostibus, recepta sunt, et Christianorum firmata præsidijs. Aemus initium capit fere a Messembria, perpetuoque dorso ad Macedoniam, et superiorem Moesiam porrectus, diuersis in locis ab utroque latere, velut cubitos, genuaq; modice extendit. Et primo quidem non admodum longe ab origine sua in dextram reflexus, atq; in Pontum recurrens, paulatim in minori iuga decrescit, donec per colles modice tumentes, tandemq; euanidos, desinat in planitiem. In eotractu, pro natura loci, plurimæ quidẽ sunt valles, agrestes partim, & infœcundæ, partim pecoribus hominibusque alendis & natura fertiles, & accolarum diligentia more suo consitæ, ac subactæ. Earum nonnullæ vndiq; intra colles clausæ, aliæ ad mare conuerse

uersæ litoribus excipiuntur. Sed inprimis illa, quæ Varnæ adiacet, humana cum, & quantum fert regio, naturali situ amœna est, & spectabilis. Varna vero ipsa in sinu angusto, et haud sane profundo admittendis ferendisque nauigijs grauioribus, posita est ad litus inter duo promontoria. In quorum altero Galata, in altero Macropolis sita. Litoralia omnia circa oppidum, vineta, frugiferæque aliæ arbores tenent. Interiora vallis ad dextram modicis, infrequentibusque vicis agrestes tum habitant, tum colunt. In sinistra, qua eminet Galata, palustris est sub collibus lacuna, quæ ad occasum, in alteram vsque vallem, restagnanti vnda protenditur. Inuitante igitur non tam loci opportunitate, propterea quod aquatio lignatioq, & cætera necessaria in promptu militi erant, quam valetudine regis, cuius in sinistro crure, qua femori committitur, enatus furunculus inflammationem doloremque maiorem, quam pro magnitudine tumoris, excitasset: visum est illic subsistere, adhibitisque fomentis, expectare, donec id ulceris in pus verteret, atque exiret; quo sumendis tractandisque quo armis subinde rex foret expeditior, si quid violentum in itinere casus attulisset. Interea Turchi ab Isthmo Hadrianopolim profecti, qua hostis aduentare nuntiabatur, citato agmine obuiam prodeunt, & septimo tandem die, haud amplius quatuor millibus passuum a castris regijs consedere. Quorum aduentum & speculatores nuntiabant, et nocturni ignes, quamuis collum interuentu prospectui

*ſpectui eriperentur. Tamen ſereno cælo, cum luna a co-
 itu modici luminis adhuc eſſet, nox ſic ea ex parte inal-
 beſcebat, vt non propinquitās modo, ſed etiam multitu-
 do ipſorum indicaretur. Duplicatæ igitur vigiliæ, no-
 cturnæque ſtationes toto exercitu, edictumque vt arma
 expedirentur. Vbi autem lux appetere viſa eſt, Hu-
 niadianus, Iulianusque, & Deſſpotus cum cæteris, quo-
 rum aut conſiliū, aut auctoritas requirebatur, frequen-
 tes ad regem cocunt, cœptaq; eſt conſultatio ſuper futuro
 certamine. Iuliano muniri caſtra intra currus placebat,
 diſpoſitis circum machinis, tormentisq;, quorum aut fru-
 gor terreret, aut impetus arceret hoſtem, ſi munitionibus
 inſultare voluiſſet. Nihil prius in aperto aggrediendum,
 quam præcognitæ, prætentatæq; eſſent hoſtium vires :
 Veriſimile videri maritimas copias, quarum nullus iam
 uſus in claſſe eſſet, ſecuturus a tergo Turcos, daturusq;
 operam vt aut coniungerent ſe ſuis, aut diſtraherent ho-
 ſtem, ex parte altera laceſſendo. In eoque omne momen-
 tum rationemq; vincendi reponebat. Quam ſententiam
 Franco Banus, Agrieniſisq; episcopus, et plerique alij ex
 Hungaris, & Polonis ſequebantur, rege non tam pro-
 bante, quam non reprehendente dimicationis morum :
 quom lenito interim dolore, quo forte eo die grauius quā
 unquam alias premebatur, ſperaret fore, vt ſuis inte-
 ger adſe poſſet. Huniadianus vero, & Deſſpotus præ-
 poſterum id dicebant : includi enim vallo, non eſſe infe-
 rentium vltro bellum, ſed vltimum perſugium eorum,*

Y

qui

qui essent acie victi. Quod consilium, si rogaretur, hostem aliud daturum, quam ut, positis armis, obsidendos se traderent? Omnium rerum (sed imprimis bellorum) exitum, a principio auspicari: prout primus congressus foret, ita toto bello aut audaciam, aut formidinem hos, vel illos in aciem afferre. Atque ideo nullum trepidationis signum aut suis, aut hostibus indicandum esse. In celeritate transigendæ rei salutem consistere: agendo, audendoque id genus hostium terreri, non artibus. Quid futurum, si clausos munitionibus Turci circumstetissent, neque pugnandi copiam facerent, quom tolerandæ illic obsidioni nihil omnino foret præparatum? Nam quod de naualibus copijs diceretur, ridiculum omnino esse. Quo enim gentium visum, auditum ut aliquando, mediterranea bella, classiarijs peditibus geri, quorum non alius usus in terra esse posset, quam equitum in mari. Quibusq; suas artes, suamq; esse disciplinam; eaque in re valere quosq; plurimum, ad quam studium exercitationemque adhibuissent. Quod si etiam, contra institutum, et certum suum munus, de classe descenderent: præter quam quod vix possent, nisi per longum tempus, tam longum terræ spatium pedibus emetiri: ad terrestre certamen, contra equites in peditatu, eodemq; naualibus armis instructo, paruum omnino, aut potius nullum usum fore: atque ideo et seruum, et vanum esse, quicquid e classe subsidij speraretur. In qua si quid momenti esse posset terrestribus pugnis committendis, totum impensum in id oportuisse, ut post-

ut postquam hostis in Europam transfretaret, saltem circa litora retineretur, dum rex eo peruenisset. Omissa inani spe, prodecundum in aciem contra eundem illum hostem, quem ad satietatem superiore anno fugassent concidissentque: qui trepidus confususque animo inceptaret omnia, et in nullo persisteret; sed modo in Asiam, modo in Europam se transferens, temere ad minimum quemque famæ strepitum, per sollicitudinem, & terrorem se circumferret. Non quam multi ex diuerso essent referre, sed quo animo, & audacia. Quantumlibet innumerabiles, in prælium nihil aliud allaturos, quam qui victi essent conscientiam, et formidinem. Non assuefaciendos milites tuendis se vallo, & curribus, quæ diffidentium armis præsidia sint, quorumque ut nullus usus eueniat, in primis adeo sit expetendum, tunc quando integrum sit aut vi atq; armis hostem inuadere, aut imbellis multitudinis more, septis, ac munitionibus se includere. Flagitiosissimum fore, viros fortes plus in curribus, & vallo, quam in armis ad se tuendum præsidij positum credidisse. Intelligebat Huniadianus ultimi rem discriminis esse, quam suadebat: sed maioris animi viro, quàm ut ferre posset obsessorum tædia morisq;, dum vinceret, quomodo ventum appareret, ut neq; progredi, neq; regredi, nisi victores posset, promptissimam ad victoriam viam aggredi placebat, militemque tum proximi anni felicitate, tum rebus per eos dies prospere gestis, alacrem, antequam casus aliquis animos, spemq; ipsius refringeret, quam

ret, quam celerrime ad pugnam producere gestiebat. Sed etiam ut vim hostium non sustinuissent: integrum fore videbatur, quid vallo, & curribus tuendo se possent, experiri. Mouerat cunctos Despoti, & Huniadiani sententia, rexque ipse, supra dolorem iuueniliter elato animo, nullam pugnandi moram ultra laturus videbatur, quom trepide speculatores nuntiant, armari hostes, atque ad inuadenda castra animis præparari. Itaque dato Huniadiano instruendi aciem negotio, cæteri ad suos quisque ordines aduolant. Ille ante omnia circumspectis locis, per quæ aut aperte insultare, aut clam erumpere adueniens hostis posset; ne quid discriminis oboriretur per insidias a tergo: ex valle, in quam refundi lacunam diximus, inter colles, et palustria, fauces, per quas erumpendum erat sic præclusit, curribus retroactis, ut facile ad eos receptus foret a loco pugnae destinato; a tergo autem minime vlla vis timeri posset, obstructo aditu, & conuersis illuc machinis, tormentisque, aut terrendis hostibus, auertendisque eminus, aut obterendis, si cominus insultarent. Deinde aciebus ordinandis, mediam vallem regi tuendam cum curialibus Polonis, atque Hungaris assignauit. Penes lacum, ad paludem, unde minus timoris erat, tum quia palus per se imperuia, tum quia prærupti montes desuper impenderent, quinque tantum vexilla Hungarorum collocauit. Dextrum vero latus, qua Varna castris obiecta erant, reliquo robore exercitus firmandum ratus, cum, propter accessum, qui inter litus paludemque

paludemque patet, quicquid laboris, ac discriminis futurum erat, vëturum inde appareret, vexillum magnum Hungarorum, ducibus Franco Bano, Agriensique episcopo illic potissimum statuit, Despotumque cum suis, & Iulianum cum cruce signatis, illorum ordinibus inseruit. Nec procul a tergo penes currus, & munitiones, veluti subsidiariam aciem, constituit vexillum diui Ladislai sub Vamdiensi episcopo, adiecto ei Lescone Bobricio, cū parua manu Polonorum: sibi autem cum Valachis nullum certum locum designauit, vt minime turbatis ordinibus, quocunq; res, & periculum vocaret, accurreret, & nullum destinatum locum tuendo, omnia tueretur. Amorus autem cum peditibus, reliquoque equitatu subsequens, præmiserat expeditissimorum equitum circiter sex millia, qui a principio minime se apertis locis committentes, hostium vires magis inspicere, quam tentarent. Ostendere itaq; se illi primum ad dextrum in collibus, unde totum exercitum, ordinemq; facile æstimare possent. Cæterum seu pugnae auidi, seu Christianorum paucitate contempta, ex interuallo sagittis hostem irritabant. Sed quom Franco Agriensisque suos continerent, ne fracto per accliuum primo impetu, lægidi ad hostem in collem peruenirent: Turci timorem id rati, paulatim descendere in æqua, inq; ipsos ordines impressionem facere cœperunt. Tum Franco id vero minime ferendum præfatus, hostes scilicet qui, paucis ante diebus, suppliciter pacem petendo, ad decertandum ferro, nullum esse

in se momentum confessi forent, quiq, superiori anno toties ex acie fugissent, & scopulorum inuijs latebris veluti precariam vitam deberent, vltro victoribus insultare: signum dedit suis identidem iactans, ut virtutis felicitatisque suæ memores in aciem prodirent. Non sustinuit irruentes Turcus, retroq, per accliuum collem versus, celeritate equorum se vulneribus eripiebat. Superuenit interim reliqua equitatus multitudo, cuius pars in desinentem iam vallem se recipit, pars inuenta in regiones subeuntes cliuum deturbat eos, agitque in præceps. Illi rursus in plano congregati aciem restituunt, pugnandoq, acriter, quantum hostium ex collibus in æqua descendebat per vallem ipsam, in fugam vertunt, atq, insequuntur. Itaq, Varadiensis non tam militarium artium, quam sacrorum peritus, quom videret terga dari a Turcis: relictâ iampridem statione sua, cum magna militum manu, veluti ad partam victoriam accurrit, fugientibusq, instando temere, una cum Despoto, & Agriensi perueniat ad confertissimū agmen in postremam partem vallis, vnde a multitudine reiecti in sinistram, Despotus quidem ad ordines suorum, qui pauci adhuc stabāt, se trans tulit; Varadiensis autem eadem locorum inscitia, qua acies turbauerat, per paludem ad montes euasurum se ratur, in aquam se immisit, fœdæque equi, ac sua luctatione diu prius in cœno vexatus, tandem summersus est. Agriensis ad lacunam circumuectus Galatam petere instituerat, mox tamen mutato consilio, ad suos in pugnam redijt,

redijt, nec postea vsquam comparuit. Proceſſerat vin-
cendo Turcus iam ad diui Ladislai vexillum. Nam De
spotus cum Franco, & Iuliano, superabundante hostium
multitudine, a collibus, vltra quam ferri posset, cum suis
retro ad munitiones ceſſerant. Ibi diu ancipiti Marte
pugnatum. Sed vbi Lesco, qui audendo hortandoq; cer-
tamen extruxerat, multis vulneribus confossus moribun-
dus ex equo cecidit, haud dubie res Turcorum superior
habebatur, nec iam milites tantum, sed currus etiam op-
pugnabantur. Quorū nonnullos impetu primo euersos vt
diripi rex vidit, cum Huniadiano propere illuc contē-
dit, ne, quod aduersæ pugnae vnicum præsidium suis fu-
turum erat, ab hoste præriperetur. Eius aduentu fortu-
na subito mutata est. Versi enim in fugam Turci vltra
duo millia passuum cæsi fugatique sunt, tantus erat ar-
dor inſequentis a tergo regis. Qui, reuocante impensius
Huniadiano, tandem, omiſſis fugientibus, rursus Iulia-
no, & Franco laborantibus auxilio accurrit. Redinte-
grauerant enim prælium Turci, ex tota illuc valle con-
uerſi. Superuentu regis acrius iterum certamen vtrinq;
exortum, variaque adhortatio: hinc, sacra, religiones,
aræ, templa, victoriæ cum decoris prius partis, fœdæq;
hostium fugæ, gratulationes præterea, & laudes a tot
principibus nationibusq; adeptæ, ad extremum Christi-
anæ rei spes ab eius dici fortuna pendentes iactabantur:
illinc non tam imperij, quam etiam nominis Turcici fi-
nis, nisi vincerent, ostendebatur. Asiam, & mare illi
obiectum

obiectum ab hostibus teneri. Quæ in Europa ad id locorum habuissent, in euentu eius pugnae periclitari. Non fore, quo reuerterentur victi. Quacunque declinassent, mortem cruciatumque iampridem præparatum incursum. Ad necessitatem pugnandi accedere, quod non tantum viribus, & numero, sed causa etiam superiores essent. Nam contra ius fasque, se, per speciem pacis laceratos. Insisterent acriter: deum foederis testem, formidinem fugamque, & cædem in pacis fideique violatores conuersurum. Cæterum non segnioribus animis viribusque pugnantibus militibus, quam duces adhortabantur, magna vtrunque cædes cidebatur. Sed ingens Turcorum numerus suorum stragem sentiri non sinebat, stetitque diu anceps prælium: tandem ab illis fuga incepta, multo cruentior fuisset, si non a cæde ad prædam Christianos auertissent, cameli onerarij casu eis oblatis, quæ hostibus instabant: ubi equi etiam odore aspectuque insuكتور animalium consternati haud facile scissoris arbitrio se dirigi patiebantur. Huniadianum in diuersum fortuna suorum abstulerat. Namque vndique intentus, & laborantibus ubique propere accurrens, ad mediam vallem processerat, ubi sinistra acies impressionem hostis vix sustinebat. Cæterum restituto illic prælio, de rege sollicitus, cuius iuuenilis animus periculose audaciæ suspitionem faciebat, inuenit eum ad Ianizaros pedestre militum genus penetrasse, ibique pugnantem substituisse. Magna vis non hominum modo, sed equorum etiam ceciderat.

ciderat. Alijs gladio confossis, alijs detruncatis cruribus ad terram prouolutis. Nec iam solum, sed cadauerum strages pugnando calcabatur, adeoque concitatis animis instabant, urgebantque vicissim, ut rabies, non studium vincendi videretur. Perrupit tamen Vladislavus aduersam aciem ablatusque inter hostes longe a suis, creditus est iam tum aut cæsus, aut captus. Itaq, haud multo post quom Turci terga iam verterent: Christiani quoq, ex diuerso, veluti, rege amisso, fugæ se cōmittunt: atq, eodem tempore pars vtrique cedere incepit, adeo fortuna sua cuiq, erat ignota, in tam varia frequentiq, victoriæ inclinatione. Sed vbi Ianizari Christianorum motum animaduertere, sistunt ipsi pedem pugnamq, instaurant. Huniadianus autem, qui videret trepidatione, ac formidine in suos conuersa, ubiq, ordines turbatos, fœdeq, a multis aciem deserui: concitato equo, per confertissimos hostes ad regem peruenit, patefactaq, suorum fuga, et pauore, ut retro se ageret obtestabatur, minime de rerum summa desperandum dicens, quippe adeo raros in acie perijsse, ut iactum vix apparitura foret, si prius quam superstites fugiendo dissiparentur, ad munitiones, & currus se cum illis reciperet. In vita ipsius non modo regna, quibus præerat, sed vniuersam quoque Europam Christianumq, nomen periclitari. Quom interea nibilominus acriter ille in hostem ferretur, cædem, & fugam, quacunq, se verteret, ingentem faciendo, equus ingenti in latus vulnere accepto, præcipitem per armum dextrū effudit.

fudit. Nec mora, superuenientibus Ianizaris, telorū multitudinem non tam confosus est, quam obrutus. Substitit paulisper Huniadianus, corpus regium (si fieri posset) recuperaturus. Sed quom, reliquis effusissime diffugientibus, paucos admodum Valachos, qui remanserant, tam multorum impetum secum minime laturos intelligeret: ubi vnum, atq, alterum conatum frustrari vidit, haudquaquā nefas ducens superesse aliquem post regis interitum, qui acceptam cladem vlscisci posset, ignominiāq, eam delere, ad suos retro se recepit. Inde, quom post fugam iam pridē a Despoto initam, Iulianus, desperatis omnino rebus, cedendum suaderet: sub ipsum crepusculum, per montes in vastam siluam se recepit. Multiq, alij, quos nulla prius aut trepidatio, aut fuga suorum a pugna auerterat, subsecuti sunt illum ad deserta & montes: inter quos Franco, et Iulianus. Toties eo in praelio & fugere, & fugare vtrinq, cōtigat, vt victoria tandem nō sit a victoribus intellecta. Nam Turci, quorū fugā rex a primo congressu fuerat insecutus, trepidationē in ciuitates circūtulerant, quasi debellato exercitu, victor hostis ad eas oppugnandas, statim copias foret admoturus. Et qui pugnare ad noctem vsque perseuerauerant, haud se vsquequaq, vicisse credentes, incertique quo se Christiani recepissent, dum silentium, quod erat intra currus, insidias credunt, biduo a direptione prædæ abstinere. In tota pugna regis virtus inprimis enituit, vt pote in ultimo mortalium operum, quod esset obiturus. Omnia tum cōstantis ducis,

tum for-

tum fortissimi militis munera impleuit, occursando pa-
uentibus, retinendo cedentes, atque, vbi plurimum labo-
raretur, spem aliquam semper afferendo, consilio, manu,
voce, tam hosti insignis, quam suis conspicuus. Mortis
eius signa præceserunt. Dum armaretur, delapsa ma-
nu armigeri galea, & equi, cū inscensuro admouebatur,
fem insolitaq; oblutatio. Præterea, instructis iam aci-
ebus, inter expectandum hostis aduentum, sereno tran-
quilloque cælo, atrox subito ventorum vis oborta plenaq;
vexilla regiumq; inprimis dilacerauit, ab hastaq; detra-
xit, & mox conqueuit. Et paulo post dimissum conuen-
tum, in quo decreta in Turcos secūda expeditio, cum qui
conuenissent se quisq; ad se præparandos digressi essent:
mota est adeo vehementer terra, vt non priuatim tantum
ædificiorum partes, vt a solet, deiecerit, sed pleraque op-
pida pene tota, in prodigium vsque, ad solum excusserit,
fluuiorum etiam quorundam cursus, alueosque commu-
tauerit, tenueritq; fama vulgo, propter subscutam fru-
gum caritatem, vel semina, vel agros exinde degenerasse.
Quot ex vtriusque acie ceciderint, haud facile numerus
iniri potuit. Nam per vallem, perque omnes colles cir-
cum, multiplex, et varia fuga magis, quam cædes fuit.
Multi in lacunam, & paludem delapsi, mersique, multi
late in siluis vepribusque occisi. Turci, regio corpore in-
uento, modicæ altitudinis columnam, quæ hodie quoq;
visitur, cum inscriptione rei gestæ in eodem loco statue-
runt. Hungari vero, & qui cum illis deserta petierant,

præter Valachos, locorum inscitia ægre ad Danubium peruenere. Si quos tamen fortuna illuc egit, fame, vigilia, siti, frigore, lassitudine cæterisque malis adeo prius afflixit, ut sæpe doluerint, quod non hosti potius iugulandos se præbuisent. Errantes per solitudinem aut inedia dissoluit, aut ad terras hostiles perlatos seruitus excepit, maiorq; multo fuit erroris clades, quam pugnae aduersæ. Iuliano inter fugiendum vis illata, seu prædæ cupiditate, seu quia vulgo quasi auctor patronusq; perfidiæ inuisus erat. Id constat, saucium seminudumq; in deuio saltu exhalantem animam, ab Sanoceo obequitante inspectum, admonitumque, id quod cuentus tandem planum fecisset, non fuisse deo cordi, ea, quæ contra fœdus, & iusiurandum, more magis argutorum hominum, quam ex æquo, & bono disputasset, cum execratione relictum. Huniadianus, superato Danubio, cum paucis citatissimo itinere in Hungariam propemuit, ne rei male gestæ fama seditionem tumultumue aliquem domi excitaret, aut Friderico, & Boemis, nouandarum rerum in orbitate regni, occasionem simul, & consilium suggereret.

